

ČOVJEKOV ZAVJET BOGU

Naslov izvornika
پیمانهای الهی با اهل ایمان

Urednik
MUNIB MAGLAJLIĆ

Likovno oblikovanje
SALADIN PAŠALIĆ

MOHAMMAD MOHAMMADIJAN

ČOVJEKOV
ZAVJET BOGU

Svezak 2

Preveo s perzijskog
SEDAĐ DIZDAREVIĆ

Fondacija "Mulla Sadra"
u Bosni i Hercegovini

Džami'atu-l-Mustafa
el-'alemijje

Sarajevo, 1434/2013.

JEDANAESTO POGLAVLJE

Zapisivanje ugovora i uvažavanje društvenih odgovornosti

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فَسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

O vjernici, zapišite kada jedan od drugoga pozajmljujete do određenog roka. I neka jedan pisar između vas to vjerno napiše i neka se pisar ne uzdržava da napiše kako ga je Allah poučio; neka on piše, a dužnik neka mu u pero kazuje i neka se boji Allaha, Gospodara svoga, i neka ne umanji ništa od toga. Ako je dužnik slabouman ili slab, ili ako nije u stanju da u pero kazuje, onda neka kazuje njegov staratelj, i to vjerno. I navedite dva svjedoka, dva muškarca vaša, a ako nema dvojice

*muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene, koje prihvata-
tate kao svjedoke; ako jedna od njih dvije zaboravi, neka je
druga podsjeti. Svjedoci treba na svaki poziv da se odazovu. I
neka vam ne bude mrsko da ga utanačite pismeno, bio mali
ili veliki, s naznakom roka vraćanja. Ovo je pravičnije kod
Allaha, pouzdanije kao dokaz i vjerovatnije da će vas (kasnije)
odvratiti od sumnji; ali, ako je riječ o robi koju iz ruke u ruku
obručete, onda nećete zgriješiti ako to ne zapišete. Navedite svje-
doke i kada kupoprodajne ugovore zaključujete i neka ne bude
oštećen ni pisar, ni svjedok. A ako to učinite, onda ste zgriješili.
I bojte se Allaha, Allah vas uči i Allah sve zna.¹*

PITANJA

1. Zbog čega je neophodno zapisati dugovanje?
2. U čemu je mudrost bilježenja i pisanja ugovora?
3. Da li obaveznost tačnog bilježenja dugovanja među muslima-
nima širi ustroj u kojem se oslanja na papirologiju i uslozjava
i usporava njihove odnose?
4. Zbog čega se u naprijed navedenom ajetu upotrebljava riječ
dejn (دين) umjesto riječi *kard* (قرض)?
5. Koje značenje ima sklop riječi *do određenog roka* (أجلٍ مُّسَمًّى)
kad je riječ o dugovanju?
6. Šta znači “biti pravedan” prilikom sačinjavanja ugovora?
7. Da li je svaka opismenjena osoba obavezna da u slučaju potrebe
sastavlja pisani ugovor?
8. Zbog čega je dužnik obavezan diktirati sadržaj ugovora?
9. Šta se misli pod “starateljima slabih i slaboumnih”?
10. Iz kojih se razloga svjedočenje dviju žena smatra ravnim svjedo-
čenju jednog muškarca?
11. Šta su vjernici dužni činiti u postupku svjedočenja?

¹ *El-Bekare*, 282.

12. Zašto je neophodno uvažiti i najsitnije pojedinosti i na tome istrajavati?
13. Šta se podrazumijeva pod trgovinom koju nije potrebno bilježiti?
14. Šta se misli pod time da se ne smije nanijeti nikakva šteta pisaru i svjedoku?
15. Da li bogobožnost stvara pretpostavke da Bog podučí čovjeka?
16. Zašto se rečenica: *Allah vas uči* (يُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ) navodi odmah nakon rečenice: *Bojte se Allaha* (اتَّقُوا اللَّهَ)?
17. Koja je poruka napomene *Allah sve zna* na kraju ajeta?

ODGOVORI NA PITANJA

1. Zbog čega je neophodno zapisati dugovanje?

Kur'ansko poticanje na beskamatni zajam, potpomaganje, dobročinstvo i svekoliko dobro, kao i zauzimanje za bratstvo, u islamskom društvu je oblikovalo ozračje bliskosti, tako da su muslimani veoma rado pristizali jedni drugima u pomoć i, u prilikama kada se za tim ukazivala potreba, štitili jedni druge. Ponekad je ova bliskost onemogućavala potanko bilježenje dugovanja, tako da su manje obraćali pažnju na pravne elemente. To je moglo u budućnosti stvoriti velike teškoće za muslimane, pa čak ljubav i bliskost pretvoriti u nezadovoljstvo i nevolje. Upravo zbog toga, u ovom ajetu se jasno naređuje zapisivanje sličnih slučajeva, a čak se predlaže i uzimanje svjedoka kako bi se preduprijedilo izbijanje bilo kakvih nedoumica.

Ne treba iz vida izgubiti ni sljedeći historijski podatak, a to je da Kur'an naređuje zapisivanje ugovora i dugovanja onda kada, prema historičarima, u Mekki – koja je tada predstavljala središte Arabije – broj onih koji su znali čitati i pisati nije prelazio više od broja prstiju na ruci. Odgojne mjere Božijeg Poslanika, podsticanje, čak i stvaranje pretpostavki da se

muslimani privole na pisanje doveli su do toga da je pisanje postalo sasvim uobičajeno i rašireno, do te mjere da su drugi članovi muslimanske zajednice bili obavezni pisati za one muslimane koji to nisu znali.

2. U čemu je mudrost bilježenja i pisanja ugovora?

Mudrost Božije naredbe u vezi sa bilježenjem dugova i ugovora ovako je pojašnjena u nastavku ajeta:

ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا

Ovo je pravičnije kod Allaha, pouzdanije kao dokaz i vjerovatnije da će vas (kasnije) odvratiti od sumnji.²

Tri stvari se navode kao mudrost ovakvoga čina:

- a) Bilježenje i zapisivanje ovakvih slučajeva uspostavlja pravdu u društvu u najvećoj mogućoj mjeri, a prema tome Bog pokazuje posebnu pažnju;
 - b) U slučajevima kada je svjedočenje neophodno, zapisivanje ugovora i sporazuma pomaže jačanju svjedočenja u najvećoj mogućoj mjeri;
 - c) U prilikama kada se pojavi sumnja i kada se zaborave neki dijelovi ugovora, pisani dokumenti će veoma lahko otkloniti takve sumnje.
3. Da li obaveznost tačnog bilježenja dugovanja među muslimanima širi ustroj u kojem se oslanja na papirologiju i usložnjava i usporava njihove odnose?

Bez sumnje, teškoće koje nastaju kao posljedica nebilježenja dugova i ugovora mnogo su veće i teže od onih koje proizlaze iz sporosti poslova i složenosti međusobnih odnosa. Također,

² *El-Bekare*, 282.

očuvanje zdravih društvenih odnosa ima toliki značaj da su gore spomenute poteškoće u potpunosti potisnute, tako da ljudi podnošenjem manjih teškoća mogu uživati u ogromnim koristima učinkovitosti i pouzdanosti koje proizlaze iz takvoga reda.

Kada bi ljudi samo stoti dio vremena koji potroše u sudnicama, u međusobnim sporenjima i rješavanju nesuglasica na početku bilo koje ekonomske aktivnosti odvojili za preduzimanje mjera opreza i tačno bilježenje stavki ugovora, većina pravnih problema ne bi se uopće ni javila. To je ono načelo zaštite prije liječenja, koje Kur'an mnogo ističe.

Nijedno društvo ne može opstati bez jasnih pravnih sistema, a određivanje tih sistema je jedna od nužnosti. Međutim, ono što uzrokuje preveliku količinu papirologije i što usložnjava međusobne odnose je upravo gledanje s visine na ljude i nepovjerenje prema njima, a što je nastalo u okrilju kapitalističke kulture i vladavine neodgojenih ljudi. Islamski zakoni su lišeni takvih gledanja na ljude.

4. Zbog čega se u naprijed navedenom ajetu upotrebljava riječ *dejn* (دين) umjesto riječi *kard* (قرض)?

Riječ *dejn* ima općenitije značenje i odnosi se na različite vrste ugovora, koji na neki način rezultiraju obavezom i odgovornošću, dok se riječ *kard* odnosi samo na posebnu vrstu ugovora. Stoga, ovaj ajet se odnosi na različite vrste ugovora, a između ostalog, i na kard-ugovore.

5. Koje značenje ima sklop riječi *do određenog roka* (أَجَلٍ مُّسَمًّى) kad je riječ o dugovanju?

Korist od navođenja *određenog roka* u najmanju ruku je u tome što vjernike podstiče da tačno ubilježe rok dugovanja i

ugovaranja. Na taj se način u njihove poslovne planove uvodi više reda.

Određivanje roka vraćanja duga ili izvršenja svake druge obaveze uzrokuje da osoba koja se zadužuje ulaže više truda i nastoji da u predviđenom roku isplati dug a, također, i osoba koja daje zajam može bolje uskladiti i planirati svoje buduće radnje.

Nužno je spomenuti da se, ako neka osoba ne može u predviđenom roku vratiti pozajmicu ili je zbog određenih razloga u nemogućnosti izvršiti preuzetu obavezu, preporučuje strpljenje i davanje novog roka:

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

A ako je u nevolji, onda pričekajte dok bude imao; a još vam je bolje, neka znate, da dug oprostite.³

6. Šta znači “biti pravedan” prilikom zapisivanja ugovora?

Glavna zadaća osobe koja zapisuje ugovor je da, pored samog bilježenja, bude pravedna prilikom zapisivanja:

وَلْيَكْتُب بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ

I neka jedan pisar između vas to vjerno zapiše.⁴

Islam, čije je najvažnije društveno i pravno načelo pravda i koji ovom načelu nije nadredio nijedno drugo načelo, kada je riječ o zapisivanju ugovora ponovo napominje pravdu, kako bi u potpunosti bila poštivana ljudska prava te se iskorijenile

³ *El-Bekare*, 280.

⁴ *El-Bekare*, 282.

pretpostavke za zloupotrebu, kršenje, gaženje i otimanje prava nejakih.

Osobe koje na sebe preuzimaju obavezu bilježenja ugovora dužne su da budu pravedne i da bez ikakvog uplitanja zapišu i zabilježe ono što im se saopćava. Ispravno i jasno bilježenje, uz upotrebu jasnih i nedvosmislenih izraza te potpuno navođenje uvjeta, ograničenja i posebnosti ugovora tako da taj isti ugovor u slučaju nesuglasica postane pouzdan izvor za rješavanje sporenja, ubrajaju se u primjere pravednosti prilikom zapisivanja.

7. Da li je svaka opismenjena osoba obavezna da u slučaju potrebe sastavlja pisani ugovor?

Društvena odgovornost muslimana jednih prema drugima predstavlja jedno od neprocjenjivih načela islamskog učenja, a vjernici imaju određene obaveze jedni prema drugima i kada je riječ o društvenim odnosima. Jedna od tih obaveza je da se oni koji su opismenjeni odazovu pozivu vjernika i da zapisuju njihove ugovore. Oni nemaju pravo odbiti takav poziv.

Vanjština ajeta ukazuje na obavezu, a načelo zapisivanja dogovanja je dato u obliku imperativa te je i osobama koje znaju pisati izravno naređeno da ne izbjegavaju obavezu zapisivanja:

وَلَا يَأْبُ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ

Neka se pisar ne uzdržava da napiše kako ga je Allah poučio.⁵

Treba napomenuti da neki vjerski pravници, zbog određenih razloga, iz ovog ajeta ne izvlače strogu obavezu, ali to je pitanje o kojem treba govoriti u fikhskim raspravama.

⁵ *El-Bekare*, 282.

8. Zbog čega je dužnik obavezan diktirati sadržaj ugovora?

Možda se čini da nije neophodno tačno zabilježiti ovako sitne detalje, jer je značajno da jedna od strana u ugovoru zapisuje. Međutim, detalji koji se kod ove zapovijedi čine relativno nevažnim su veoma zanimljivi. Naprimjer, s pravnog gledišta veoma je važno navesti sve okolnosti i detalje predmeta ugovora kako bi se izbjegla i najmanja mogućnost zloupotrebe. Pored toga, ukoliko bi zajmodavac bilježio ugovor, onda bi dužnik mogao tvrditi da je ovaj napisao ugovor u svoju korist. Međutim, ukoliko ga diktira dužnik, onda njegovu tvrdnju da je ugovor diktirao na svoju štetu neće biti moguće prihvatiti.

Kada između zajmodavca i dužnika postoji bliskost i prijateljstvo – kao što bi trebalo i biti – zajmodavac se stidi da sam zapisuje detalje ugovora. Drugim riječima, on se ustručava, a možda i nije kadar zapisati onako detaljno kako bi to trebalo. Međutim, dužnik nema takvu zapreku i on će bolje bilježiti.

9. Šta se misli pod “starateljima slabih i slaboumnih”?

Ne treba zanemariti osobe sa slabim umnim sposobnostima i mentalnom zaostalošću i uskratiti im ekonomske djelatnosti. Oni, također, moraju živjeti i neophodno je da se i njihov život odvija dostojanstveno. Kur'an obraća pažnju na tu činjenicu. S druge strane, s obzirom na njihovu slabost i mogućnost da ih varalice koje im mogu otuđiti imetak iskorištavaju, Bog u ovom ajetu obavezuje njihove skrbnike da u ime njih sastave ugovor i da poštuju načelo pravednosti:

فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ
فَلْيُمِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ

A ako je dužnik slabouman ili slab, ili ako nije u stanju da u pero kazuje, onda neka kazuje njegov staratelj, i to vjerno.⁶

Kada nemoćne i slaboumne osobe imaju zakonskog skrbnika, obaveza bilježenja ugovora pada upravo na tog skrbnika. U suprotnom, sudac ili upravno tijelo islamskog društva obavezni su odrediti pouzdane osobe u svojstvu njihovih zakonskih skrbnika kako bi se starali o njihovim životnim potrebama.

10. Iz kojih se razloga svjedočenje dviju žena smatra ravnim svjedočenju jednog muškarca?

Prvo što treba spomenuti je to da, ukoliko nije dovoljno svjedočenje samo jedne žene, nije dovoljno ni svjedočenje samo jednog muškarca. Dakle, obavezno moraju biti dva muškarca.

Međutim, razlog zbog kojeg se govori o jednom muškarcu i dvije žene jeste priroda islamskog ekonomskog sistema, koji veći dio odgovornosti stavlja na pleća muškarca, dok su žene manje opterećene. Upravo zbog toga one imaju manje mogućnosti da sklapaju ugovore i sporazume, te stoga mogu prije pogriješiti. S obzirom na to da su žene osjećajnije bića i da lakše potpadaju pod uticaj drugih (upravo to predstavlja prednost žena kada govorimo o porodici), kod svjedočenja se zauzima dosta strožiji stav.

Treba napomenuti da Kur'an ne odbacuje svjedočenje žene, već zvanično priznaje ženu u uvjetima kada se njoj nije

⁶ *El-Bekare*, 282.

pridavao nikakav značaj. Na taj način Kur'an učvršćuje društveni položaj žene. Naravno, zbog posebne emocionalne građe žena, u određenim slučajevima se cijeni njihovo prirodno stanje i radi očuvanja osnovnog načela pravednosti, ali i kako se one ne bi izvrgavale nepotrebnim problemima i nedaćama, preduzete su veće mjere opreza.

Također, zanimljivo je istaći u čemu je mudrost navođenja većeg broja svjedoka:

أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى

Ako jedna od njih zaboravi, neka je druga podsjeti.⁷

U svakom trenutku postoji opasnost od zaborava ali, s obzirom na glavnu zadaću žene u porodici, koja uključuje i odgoj djece, mogućnost da ona zaboravi neke stvari vezane za ekonomska pitanja veća je nego kod muškarca. Upravo zbog toga je kod svjedočenja žena određen veći broj osoba. Obratite pažnju da se u ajetu ne kaže da je svjedočenje dvije žene jednako svjedočenju jednog muškarca zato što su žene manje vrijedne i imaju niži položaj, već se kaže da je veći broj žena neophodan kako bi – ukoliko se desi da jedna od njih zaboravi, padne pod uticaj osjećaja ili ne bude mogla izreći istinu – ženu koja je zaboravila neka druga podsjetila.

11. Šta su vjernici dužni činiti u postupku svjedočenja?

S jedne strane, vjernici imaju obavezu odazvati se onda kada budu pozvani kao svjedoci sklapanja ugovora, a zatim su dužni i svjedočiti. Oni to ne smiju izbjegavati pod izgovorom kako mogu imati poteškoća u budućnosti. S druge strane,

⁷ *El-Bekare*, 282.

obavezni su, ukoliko dođe do spora i ukoliko se osjeti potreba za njihovim svjedočenjem, uključiti se i svjedočiti pravedno i pošteno, te na taj način učiniti nešto korisno za ljude.

Stoga se u navedenom ajetu prvo naređuje da se uz zapisivanje ugovora uzme i svjedok, što iziskuje da se prihvata svjedočenje vjernika. Nakon toga se naređuje osobama koje su svjedočile sklapanju ugovora da, u slučaju potrebe za njihovim svjedočenjem, ne izbjegavaju tu obavezu:

وَلَا يَأْتِبُ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا

*Svjedoci treba na svaki poziv da se odazovu.*⁸

Jasna i trajna poruka ovog ajeta je da se ustrajava na društvenim obavezama i od vjernika se traži da ne izbjegavaju da budu svjedoci i da svjedoče kako bi se na taj način olakšalo ljudima. Ne daj, Bože, da neko izbjegava svjedočenje pod izgovorom da mu to može u budućnosti zadati glavobolje, jer je musliman vjernik odgovorna osoba i on prihvata moguće poteškoće.

12. Zašto je neophodno uvažiti i najsitnije pojedinosti i na tome istrajavati?

Ajet upozorava na to da ne treba odustajati od zapisivanja i bilježenja zbog neznatnosti ugovora, poslovanja ili, pak, zbog malog iznosa. Prvo, namjera je da bilježenje ovakvih slučajeva postane kulturni obrazac i da se ljudi postepeno navikavaju bilježiti sve okolnosti. Drugo, i nevažni slučajevi ponekad mogu biti uzrok sporenja, što može nanijeti određenu štetu islamskoj zajednici i odnosima kakvi trebaju vladati među vjericima.

⁸ *El-Bekare*, 282.

وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ

Neka vam ne bude mrsko da ga utanačite, bio veliki ili mali.⁹

U nastavku ajeta je pojašnjeno u čemu je mudrost ovakvog isticanja:

ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا

Ovo je pravičnije kod Allaha, pouzdanije kao dokaz i vjerovatnije da će vas (kasnije) odvratiti od sumnji.¹⁰

13. Šta se podrazumijeva pod trgovinom koju nije potrebno bilježiti?

Prilikom trgovanja koje se obavlja gotovinom i nema nekog posebnog značaja za budućnost niti bilo ko preuzima neko dugovanje, dozvoljeno je sudionicima u trgovini da ne bilježe ugovor (mada im nije zabranjeno zapisati ugovor) kako bi se trgovina obavila što lakše i brže:

إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
أَلَّا تَكْتُبُوهَا

Ali, ako je riječ o robi koju iz ruke u ruku obrćete, onda nećete zgriješiti ako to ne zapišete.¹¹

Kada govorimo o svakodnevnim sitnim poslovanjima koja ljudi obavljaju da bi priskrbili životne potrepeštine i kada se razmjena vrši u gotovini, u takvim slučajevima nema opasnosti od sukoba i neslaganja, ili su, pak, sukob i neslaganje svedeni na najmanju mjeru. Stoga je radi olakšavanja poslovanja, ali i stvaranja olakšica ljudima, dopušteno izostaviti ugovor te poslovanje i trgovinu obaviti usmenim putem.

⁹ *El-Bekare*, 282.

¹⁰ *El-Bekare*, 282.

¹¹ *El-Bekare*, 282.

14. Šta se misli pod time da se ne smije nanijeti nikakva šteta pisaru i svjedoku?

Ukoliko jedna skupina vjernika prisustvuje sklapanju nekog ugovora radi pomaganja drugima u svojstvu pisara ili svjedoka, oni ne smiju biti izvrgnuti uznemiravanju i vrijeđanju. Također, zbog tog dobrog djela ne smiju trpjeti neku štetu, pa da to uzrokuje da ljudi izbjegavaju učestvovati u takvim stvarima i da više ne bude onih koji su to spremni uraditi.

Kur'an ovo pitanje navodi sa svim detaljima i ne zaboravlja ničija prava. Ukoliko od vjernika traži da pomažu drugima prilikom zapisivanja ugovora, da budu svjedoci u slučajevima kada je to neophodno ili, pak, da svjedoče, podcrtava i da vjernici zbog toga ne smiju trpjeti nikakvu štetu ukoliko do toga dođe, a grijeh će ići na teret osobe koja nanosi štetu svjedocima:

وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ

*A ako to učinite, onda ste zgriješili.*¹²

15. Da li bogobožnost stvara pretpostavke da Bog podučí čovjeka?

Mada bogobožnost uzrokuje čistotu srca i osvjetljava unutrašnje oko pomoću kojeg postaju vidljive brojne duboke zbilje egzistencije, a srca bogobožnih postaju pripravna za primanje božanskih znanja – što se može zaključiti iz velikog broja ajeta, iako se u ovom ajetu takvo šta ne razmatra – rečenica *Allah vas uči* (يُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ), nakon rečenice *Bojte se Allaha* (اتَّقُوا اللَّهَ), nema za cilj pojasniti ovo pitanje, a veznik “i” (وَ) između njih sprječava izvođenje takvog zaključka.

¹² *El-Bekare*, 282.

16. Zašto se rečenica: *Allah vas uči* (يُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ) navodi odmah nakon rečenice: *Bojte se Allaha* (اتَّقُوا اللَّهَ)?

Podsjećanje *Allah vas uči* u navedenom ajetu predstavlja pojašnjenje Božije blagodati, a to je poučavanje propisima koji su ljudima neophodni za društvene i privredne odnose. Posljedica ovog poučavanja je unapređenje odnosa te ublažavanje nesuglasica i mogućih napetosti u društvu.

Ako zapovijed *Bojte se Allaha* slijedi nakon brojnih propisa koji su navedeni u ovom ajetu, pojašnjenje *Allah vas uči* podrazumijeva pretpostavku koja pospješuje pojavu bogobožnosti. To znači da Bog, Čija vas milost obuhvata i Koji vas poučava lijepom načinu ponašanja, ne zaslužuje da Mu se bude nepokorno i neposlušno te da se na toliko Njegovo dobročinstvo i milost odgovara nedoličnim ponašanjem, koje nije u skladu sa robovanjem.

17. Koja je poruka napomene *Allah sve zna* na kraju ajeta?

Ako Bog pojašnjava propise privrednih odnosa i daje zapovijedi o različitim poljima gospodarskih i društvenih odnosa, to proizlazi iz Njegovoga beskonačnog znanja i predstavlja jamstvo dobra i koristi za ljude.

Bog zna za ljudska djelovanja i ponašanja i poznato Mu je koliko se ljudi pokoravaju Njegovim zapovijedima. Ukoliko neko odgovorno pristupi zapisivanju ugovora i s krajnjom iskrenošću i povjerljivošću ispuni svoju obavezu, Bog je upoznat s njegovim postupanjem i za to će mu dati nagradu i na Ovom i na Onom svijetu. Također, ukoliko neko prilikom zapisivanja ili svjedočenja prevari pa čak, ako niko i ne primijeti njegovu prevaru te on na taj način ostvari korist za sebe,

neka ne misli da je sve završeno i da je on na taj način postigao željeni cilj. Bog, Kojem je sve znano, vidi učinjenu prevaru i u neočekivanom trenutku takav će biti izložen Njegovoj kazni.

NAPOMENA

Ovaj ajet predstavlja temelj na kojem počiva bilježenje dokaza u islamskom svijetu i na tom polju daje veoma korisne, zapravo neophodne napomene. Na ovaj način su u velikoj mjeri smanjene pravne i sudske teškoće u islamskom društvu.

Ono što se u ovom ajetu nadaje kao jedno veoma važno načelo jeste uređivanje djelatnosti u privredi, jamčenje sigurnosti ulagačima koji pokreću točak privrede u društvenoj zajednici, umanjivanje mogućnosti za nastajanje nesuglasica te preduzimanje mjera i planiranje radi tačnog zapisivanja ugovora, razmjena i zajmova. U takvim okolnostima pripadnici društvene zajednice će bez ikakvog straha od prevara ući u posao ili započeti neka pregnuća te izbjеći umrtvljivanje kapitala.

DVANAESTO POGLAVLJE

Nevjerovanje je gorki plod pristajanja uz sljedbenike Knjige

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ
إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ
وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَن يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

O vjernici, ako se budete pokoravali nekim od onih kojima je data Knjiga, oni će vas, nakon što ste prihvatili pravu vjeru, ponovo vratiti u nevjernike. A kako možete nevjernici postati kada vam se kazuju Allahovi ajeti i kada je među vama Njegov Poslanik? A ko je čvrsto uz Allaha, taj je već upućen na Pravi put.¹

PITANJA

1. Kako je moguće da se vjernici okrenu nevjerovanju?
2. Koje su osobine posjedovali sljedbenici Knjige, ili bar neki od njih, pa je pokoravanje njima vjernike vodilo u nevjerovanje?
3. Šta može uzrokovati pojavu da vjernici prate sljedbenike Knjige, a da to izazove njihovo nevjerovanje?
4. Šta privlači vjernike sljedbenicima Knjige?
5. Zbog čega je rečeno nekima od sljedbenika Knjige (فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) i zašto nije općenito rečeno "sljedbenicima Knjige" (أهل الكتاب)?

¹ *Ali Imran*, 100-101.

6. Koja je uloga čitanja Božijih ajeta u očuvanju vjerovanja kod vjernika?
7. Zbog čega prisustvo Božijeg Poslanika među vjernicima ne dopušta nevjerništvo?
8. Šta je preduzimana u nastojanju da se očuva vjerovanje ljudi nakon preseljenja Božijeg Poslanika i činjenice da on više nije bio među vjernicima?
9. Šta znači *i'tisam* (إعتصام), odnosno "čvrsto držanje uz Allaha"?
10. Koja je veza između *čvrstog držanja uz Allaha* (إعتصام بالله), Kur'ana i Poslanika, s.a.v.a.?

ODGOVORI NA PITANJA

1. Kako je moguće da se vjernici okrenu nevjerovanju?

Vjernici su putnici koji su tek krenuli na put i koji još nisu stigli do cilja, a na tom se putu suočavaju sa brojnim opasnostima. Najvažnija zadaća vjerovjesnika je, nakon poziva u Istinu, očuvanje vjerovanja i postojanosti vjernika koji su se odazvali tom pozivu. To je zato što na putu vjernika postoje ozbiljne opasnosti koje se mogu okrenuti protiv njihovog vjerovanja i koje ih mogu okrenuti u drugom smjeru.

Kada put koji je suprotstavljen vjerovanju ne bi bio privlačan, nema nikakve sumnje da bi iko izabrao išta drugo osim puta vjerovanja i posve bi nestalo iskušavanja i provjeravanja. Sigurno je da put nevjerovanja ima svoje draži, koje obmanjuju ljude i postepeno ih privlače sebi, tako da slabe temelje vjerovanja i konačno ga potpuno uništavaju. Opasnosti koje prijete vjernicima su upravo privlačnosti puta nevjerovanja.

Poznavanje opasnosti koje vrebaju na putu imana ima veliki značaj za vjernike, kako bi sa oštroumnošću mogli očuvati

svoj iman i kako se ne bi, ne znajući i ne htijući, našli na ivici provalije. Mnogo kur'anskih ajeta pojašnjava opasnosti koje vrebaju na putu imana, a da bismo sačinili jedan cjelovit i detaljan sažetak svih ovih ajeta, bilo bi nužno posvetiti jednu posebnu i veoma iscrpnu raspravu tom pitanju. Jedan od ajeta koji ima za cilj okrenuti vjernike u ovom smjeru je upravo gore navedeni ajet.

U ovom ajetu se upozorava na opasnost koja prijete vjernicima, a to je praćenje sljedbenika Knjige. To je pokoravanje koje rezultira upropaštavanjem vjerovanja i koje vjerovanje zamjenjuje nevjerovanjem.

Svakako, vjera se suočava sa ozbiljnim opasnostima, čak i sa opasnošću uništenja i preobražaja u nevjerovanje. Stoga, biti bezbrižan je daleko od obazrivosti. Neophodno je stalno biti svjestan ove opasnosti.

2. Koje su osobine posjedovali sljedbenici Knjige, ili bar neki od njih, pa je pokoravanje njima vjernike vodilo u nevjerovanje?

Najvažnije osobine sljedbenika Knjige, koje su uzrokovale njihovo zastranjivanje i odlazak u zabludu, jesu sljedeće:

Sljedbenici Knjige su zauzeli ružan stav prema jasnoj Istini i nisu je bili spremni prihvatiti. Određen broj kur'anskih ajeta jasno ukazuje da su sljedbenici Knjige, ili bar njihovi velikani i učenjaci, bili upoznati sa istinitošću poslanstva Muhammeda, s.a.v.a. Prema Kur'anu, oni su Poslanika, s.a.v.a., poznavali kao svoju djecu.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

Oni kojima smo dali Knjigu znaju Poslanika kao što sinove svoje znaju, a neki od njih zaista svjesno istinu prikrivaju.²

² El-Bekare, 146.

Zanemarivanje svoje Nebeske knjige, prikrivanje istina koje su objavljene u njoj, pa čak i njeno iskrivljavanje i mijenjanje da bi se postigle kratkotrajne ovosvjetske koristi, predstavljaju, također, neke od značajnih osobina sljedbenika Knjige.

Oni su neke dijelove svoje nebeske knjige prihvatili, a druge odbacivali, drugim riječima, prema svojoj vjeri su se odnosili onako kako im je bilo volja:

أَفْتُمِنُونَ بَعْضَ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ
مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ
وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

*Kako to da u jedan dio Knjige vjerujete, a drugi odbacujete?!
Onoga od vas koji čini tako, na Ovome svijetu će samo poniženje
stići, a na Sudnjem danu bit će stavljen na muke najteže.
A Allah motri na ono što radite!*³

Ako bi muslimani prihvatili ovakav pristup, to bi uzrokovalo uništavanje ili, u najmanju ruku, neučinkovitost vjere, a muslimani su u doticaju sa sljedbenicima Knjige ozbiljno izloženi opasnostima od ove vrste zastranjivanja.

Sljedbenici Knjige su bili prepreka na Božijem putu i, uz pomoć obmana i sumnji koje su ubacivali, praktično su predstavljali branu na putu ka Bogu:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ مَنِ آمَنَ تَتَّبِعُونَهَا عِوَجًا
وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

*Reci: "O sljedbenici Knjige, zašto onoga koji vjeruje od Allahove vjere odvrćate, nastojeći da je krivom prikažete, a znate da je istina? – A Allah motri na ono što radite!"*⁴

³ El-Bekare, 85.

⁴ Ali Imran, 99.

Pored toga što su sami izabrali stranputicu, imali su za cilj da zavedu i muslimane:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يَشْتُرُونَ الضَّلَالََةَ وَيُرِيدُونَ أَن
تَضِلُّوا السَّبِيلَ

*Zar ne vidiš kako oni kojima je dat dio Knjige Pravi put zamjenjuju za zabludu i žele da i vi sa Pravog puta skrenete?*⁵

Najveća želja sljedbenika Knjige bila je da skrenu muslimane sa puta koji su izabrali i da ih odvrate od vjere koju su odabrali, te da pripreme teren kako bi muslimani zanijekali islam. Najvećim uspjehom u borbi protiv nove vjere sljedbenici Knjige su smatrali to da izazovu kajanje kod onih koji vjeruju i da njihovim odvrćanjem od vjere potvrde istinitost svojih tvrdnji o neispravnosti te vjere:

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا
مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ

*Mnogi sljedbenici Knjige jedva bi dočekali da vas, pošto ste postali vjernici, vrate u nevjernike, iz lične zavisti svoje, nakon što im je Istina jasna postala.*⁶

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ
وَمَا يَشْعُرُونَ

*Neki sljedbenici Knjige jedva bi dočekali da vas na stranputicu odvedu; međutim, oni samo sebe odvode, a da i ne slute.*⁷

Sljedbenici Knjige su poricali Božije ajete:

⁵ En-Nisa, 44.

⁶ El-Bekare, 109.

⁷ Ali Imran, 69.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ

Reci: "O sljedbenici Knjige, zašto u Allahove dokaze ne vjerujete?"⁸

Oni su ismijavali i izigravali islam:

اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا وَلَعِبًا

...koji vašu vjeru za podsmijeh i zabavu uzimaju...⁹

Sljedbenici Knjige su miješali Istinu i neistinu, pravili su neku vrstu privida sačinjenog od istine koja je ispunjena neistinom, te su na taj način svojim šejtanskim prijedlozima djelovali na neke naivne osobe:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْسِئُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

O sljedbenici Knjige, zašto Istinu neistinom zaogrćete i svjesno Istinu krijete?¹⁰

O vjernici, ne prijateljujte sa onim sljedbenicima Knjige koji su pravili i ostvarivali neke planove kako bi uzdrмали iman vjernika:

وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنُوا بِالَّذِي أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجَهِ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

Neki sljedbenici Knjige govore: "Pokažite da i vi vjerujete u ono što se objavljuje vjernicima, i to na početku dana, a pri kraju dana to porecite ne bi li i oni svoju vjeru napustili."¹¹

Oni su prema muslimanima gajili i gaje ogromnu mržnju. Na svojim posebnim skupovima iskazuju ovu mržnju i raduju

⁸ Ali Imran, 98.

⁹ El-Maide, 57.

¹⁰ Ali Imran, 71.

¹¹ Ali Imran, 72.

se nevoljama muslimana, a kada vide njihov uspjeh, osjećaju se jako nezadovoljno i neraspoloženo:

وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٠٦﴾ إِنْ تَمَسَسَكُمُ حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَإِنْ
تُصِيبَكُمُ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا

A čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama grizu vrhove prstiju svojih. Reci: "Umrite od muke!" Allahu su, zaista, dobro poznate misli svacije. Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesi li vas kakva nevolja, obraduju joj se.¹²

Oni su izgovarali jako uznemiravajuće riječi i svojim uvredljivim jezicima zadavali mnogo glavobolje muslimanima:

وَلْتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
أَذَى كَثِيرًا

Vi ćete doista slušati mnoge uvrede od onih kojima je data Knjiga prije vas, a i od mnogobožaca.¹³

Imali su neraskidive veze sa tagutom i idolima, a nevjernike su pretpostavljali vjernicima:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْحُبُوبِ
وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ
آمَنُوا سَبِيلًا

Zar ne vidiš one kojima je dat jedan dio Knjige kako u kumire i taguta vjeruju, a o neznabošcima govore: "Oni su upućeniji od vjernika."¹⁴

¹² Ali Imran, 119-120.

¹³ Ali Imran, 186.

¹⁴ En-Nisa, 51.

Jedna skupina sljedbenika Knjige je, uz pomoć neispravnih opravdavanja, prevaru smatrala dopuštenom i, naravno, nisu prezali od nje:

وَمِنْهُمْ مَّنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بَدِينَارٍ لَّا يُؤَدُّهُ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ

A ima i onih koji ti neće vratiti ako im povjeriš samo jedan dinar, ako ga ne budeš stalno pratio. Tako je, jer oni govore: "Nama nije grijeh što učinimo neukima" – i o Allahu svjesno govore laži.¹⁵

3. Šta može uzrokovati pojavu da vjernici prate sljedbenike Knjige, a da to izazove njihovo nevjerovanje?

Promišljanja, vjerovanja, ponašanja i djelovanja predstavljaju pogodan prostor za slijeđenje i pokoravanje. U intelektualnom pogledu sljedbenici Knjige su bili sujevjerni, što nije bilo u skladu s vjerovanjem. U praktičnom pogledu djelovali su i ponašali se tako da su u korijenu uništavali vjeru. Da bi se sljedbenici Knjige upoznali sa ovim pitanjima, potrebno je mnogo više prostora, a i sam Kur'an se iscrpno bavi ovim pitanjima. Slijeđenje sljedbenika Knjige kod vjernika je uzrokovalo udaljavanje od ispravnih vjerovanja i lijepog i doličnog ponašanja. Upravo zbog toga je takvo što zabranjeno.

4. Šta privlači vjernike sljedbenicima Knjige?

Postojanje dunjalučkih koristi kao što su bogatstvo, slava i uživanje u zadovoljstvima i strastima predstavlja jedan od

¹⁵ *Ali Imran, 75.*

razloga za pokornost sljedbenicima Knjige. Zaljubljenost ili ushićenost nekom osobom, skupinom ili posebnim idejama, također, predstavlja razlog pokornosti. Zastrašenost i potpada-
nje pod uticaj nekog toka mogu uzrokovati slijepo slijedenje njega ili njegovih posljedica. Navike, tradicije, običaji i uobičajena praksa imaju, također, veliku ulogu u slijedenju bez prethodnog istraživanja i razmatranja.

Sljedbenici Knjige su posjedovali sve navedene osobine, zbog čega se osjećala velika opasnost da će jedan broj vjernika privući sebi. Upozorenja u Kur'anu predstavljaju mjere zaštite prije nego što vjernici padnu u zamku sljedbenika Knjige.

Prednost sljedbenika Knjige i svih onih koji nasrću na iman vjernika je to što pozivaju odavanju ovosvjetskim uživanjima, koja odgovaraju tjelesnim prohtjevima svih ljudi. Naravno, taj poziv je upućen u jednom veoma lijepom i razumski prihvatljivom obliku, čak je potkrijepljen vjerskim tekstovima, manje jasnim kur'anskim ajetima i detaljima iz sunneta Božijeg Poslanika. Upravo zbog jednog takvog oblika vjernici nesvjesno potpadaju pod njihov uticaj i slijede ih.

Dobro ekonomsko stanje sljedbenika Knjige je uzrokovalo to da veliki broj vjernika potraži posao kod njih, a čak su to tražile i osobe poput hazreti Alija. Jasno je da su brojne mogućnosti i posjedovanje velikih ekonomskih dobara mnogim siromašnim, ali i pripadnicima srednjeg staleža bili privlačni. To je dovodilo do ushićenja, a nesvjesno je djelovalo i na to da pojedinci potpadnu pod uticaj razmišljanja i ponašanja onih koji su posjedovali bogatstvo.

Na početku islama sljedbenici Knjige su bili ljudi koji su veoma dobro poznavali kulturu, a bavili su se i vjerskim i intelektualnim pitanjima. Zahvaljujući činjenici da su prije imali

poslanike i nebeske knjige, oni su bili jako dobro obaviješteni i imali su veoma dobru podršku, zahvaljujući tome što su kršćani i jevreji vladali znatnim dijelom svijeta. Silom prilika, muslimani su potpadali pod uticaj njihovih znanja i civilizacije suočavajući se s određenim opasnostima.

Muslimani su zbog ljubavi prema prošlim vjerovjesnicima gajili određene naklonosti i prema njihovim sljedbenicima, kršćanima i jevrejima, a zbog dugogodišnjeg zajedničkog življenja u Medini i njenoj okolini, prema njima su gajili svojevrsnu ljubav. Međutim, plamen zavisti je plamtio u srcima sljedbenika Knjige i oni nisu gajili nikakvu naklonost prema muslimanima:

وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَئَامِلَ مِنَ الْعَيْظِ قُلْ مُؤْتُوا بِعَيْظِكُمْ إِنَّ
اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

A čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama, grizu vrhove prstiju svojih. Reci: "Umrite od muke!" Allahu su, zaista, dobro poznate misli svačije.¹⁶

Jedan dio sljedbenika Knjige, iako su se prividno pridržavali vjere, isticao je svoju pobožnost i odanost vjeri smatrajući se jedinim vjernicima (takvi su uglavnom bili među učenjacima sljedbenika Knjige). Međutim, djelovali su potpuno suprotno od srži vjere, a to djelovanje nije u skladu sa Istinom, tj. pokoravanjem i predanošću Bogu. Ustvari, vjera je bila paravan za njihove želje, strasti i tjelesne prohtjeve, kako bi lakše ostvarili ovosvjetske ciljeve i udovoljili svojim prohtjevima. Ova skupina je bila veoma opasna za iskrene muslimane koji nisu bili upoznati sa njihovom pravom prirodom i koji su bili zavarani njihovim civiliziranim izgledom.

¹⁶ *Ali Imran*, 119.

5. Zbog čega je rečeno *nekima od sljedbenika Knjige* (فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أَوْثُوا الْكِتَابَ) i zašto nije općenito rečeno “sljedbenicima Knjige” (أهل الكتاب)?

Nisu svi sljedbenici Knjige bili takvi, već je samo *jedna skupina sljedbenika Knjige* (فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أَوْثُوا الْكِتَابَ) imala takve osobine. Ovaj način prikazivanja ukazuje na pravičnost i potpunu iskrenost Kur’ana. Treba znati da nije u potpunosti zabranjena saradnja sa sljedbenicima Knjige. Upravo se iz ajeta može zaključiti da jedna skupina sljedbenika Knjige nije kako treba, ali ne svi. Zabranjena je ona saradnja koja djeluje štetno na vjerovanje, ali nisu zabranjene i druge vrste.

U kur’anskim ajetima se pohvalno govori o dobrim pripadnicima sljedbenika Knjige:

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَن
يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

*Neki od sljedbenika Knjige čitaju je onako kako je objavljena; oni u nju vjeruju. A nastradat će sigurno oni koji u nju ne vjeruju.*¹⁷

لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ
يَسْجُدُونَ ﴿١٦٦﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ

*Ali, nisu svi oni isti. Imaju ispravnih sljedbenika Knjige koji po svu noć Allahove ajete čitaju i mole se; oni u Allaha i u Onaj svijet vjeruju i traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju i jedva čekaju da učine dobročinstvo; oni su čestiti.*¹⁸

¹⁷ El-Bekare, 121.

¹⁸ Ali Imran, 113-114.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ
خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

*Ima i sljedbenika Knjige koji vjeruju u Allaha i u ono što se objavljuje vama i u ono što je objavljeno njima, ponizni su prema Allahu, ne zamjenjuju Allahove riječi za nešto što malo vrijedi; oni će nagradu od Gospodara njihova dobiti. Allah uistinu brzo račune svodi.*¹⁹

6. Koja je uloga čitanja Božijih ajeta u očuvanju vjerovanja kod vjernika?

Božiji ajeti su svjetlo koje osvjetljava smjer kretanja. Zapanjujuće i vrijedno svake vrste prijekora je to da osoba koja posjeduje svjetlo ide prema tami i da uranja u mrak. Kada jedan narod zadobije takvu sreću i uspjeh da mu se čitaju Božiji ajeti i da mu izvorne istine i znanja budu na raspolaganju, a on nakon toga padne pod uticaj sljedbenika Knjige, onda je to znak tvrdoglavosti, slaboumnosti i slijedenja strasti i prohtjeva.

Šta to imaju sljedbenici Knjige što Kur'an nije na bolji način prikazao? Koju životvornu i blaženstvenu poruku imaju sljedbenici Knjige da im se muslimani pokore i da ih slijede? Svako slijedenje i pokoravanje iziskuje logičko i razumno opravdanje. Pored svih Božijih ajeta, koji su dokazi što u sebi nose najbolje poruke sreće, ne ostaje nikakvo razumno opravdanje za slijedenje sljedbenika Knjige. Neizbježno treba reći da slijedenje strasti i prohtjeva uzrokuje ovu vrstu slijedenja i pokoravanja. Takvo opravdavanje znači poništavanje ljudskih

¹⁹ *Ali Imran*, 199.

vrijednosti i okretanje leđa časti koju je Bog dao samo ljudskom rodu.

Svi ajeti predstavljaju jasne dokaze koji su objavljeni Poslaniku, s.a.v.a., kako bi izveo ljude iz tmine na božansko svjetlo:

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ

On je Taj Koji robu Svome objavljuje jasne ajete da bi vas iz tmina na svjetlo izveo – a Allah je, uistinu, prema vama dobar i milostiv.²⁰

Ukoliko neko nakon ovolike Božije milosti ponovo krene za privedenjima i ukoliko potraži utočište kod onih koji nemaju nimalo ljubavi i naklonosti prema muslimanima, to se ne može nikako drukčije nazvati nego nepravdom.

7. Zbog čega prisustvo Božijeg Poslanika među vjernicima ne dopušta nevjerništvo?

Božiji Poslanik je bistri izvor upute i na njegovu svijetlo lice nije pala ni najmanja čestica prašine. U njegovom cjelokupnom životu ispunjenom trudom i zalaganjem nije bilo niti jedne tamne mrlje. Njegovi najljući neprijatelji su mu priznavali iskrenost, čestitost i dobrodušnost, a njegovi najveći prijatelji su priznali nesposobnost da opišu njegovu lijepu ćud i plemenito ponašanje.

Potpuno je nerazumno pored velike i čvrste lađe u vrijeme oluje tražiti utočište na komadu daske koju nose valovi. Naime, to ima veoma opasne posljedice. Božiji Poslanik je lađa spasenja ummeta, a nasuprot ovoj spasonosnoj lađi, svaka osoba ili svaki drugi put predstavljaju komade drveta koje će

²⁰ *El-Hadid*, 9.

prevrnuti najmanji vjetar. A šta će se tek desiti kad naiđu velike i razarajuće oluje!?

Onaj koji ne poznaje razliku između bistrog izvora i ustajalih lokvi, onaj koji ne vidi razliku između svjetla i tame i onaj koji ne razlikuje vodu od privida još nije dosegao ljudsko punoljetstvo. Možda je toliko uronjen u strasti i požude da je izgubio moć raspoznavanja i poimanja. On se svrstava u kategoriju onih koji su *kao stoka, čak i gori* (كَأَلَا نَعَامٍ بَلْ هُمْ أَضَلُّ),²¹ a sudbina obiju skupina je poznata.

Jasno je da pristupanjem bistrom izvoru upute biva uništena svaka mogućnost priklanjanja nevjerništvu te da time rastu i razvijaju se mladice vjere.

Božiji Poslanik je blještava svjetiljka²², Zikr (sjećanje)²³ i on se brine za svoj ummet²⁴. Vjernici zahvaljujući ovakvoj blagodati, Božijem daru te okorištavanju njegovom svjetlošću hode stazama sreće, sigurni od pada u vrtlog nevjerstva i stranputice.

8. Šta je preduzimano u nastojanju da se očuva vjerovanje ljudi nakon preseljenja Božijeg Poslanika i činjenice da on više nije bio među vjernicima?

Nakon smrti Božijeg Poslanika kur'anski ajeti se i dalje čitaju, a to je sasvim dovoljno za očuvanje imana ljudi. Ukoliko se Božiji ajeti budu čitali na ispravan način, to će biti dovoljan dokaz za sve i osvijetlit će put kretanju.

Kur'an nije spušten za jedno doba ili za jednu određenu skupinu ljudi, već za sve naraštaje ljudi i sve narode do kraja svijeta. On

²¹ *El-A'raf*, 179.

²² *El-Ahzab*, 46.

²³ *Et-Talak*, 10.

²⁴ *Et-Tevba*, 128.

predstavlja potpun Božiji dokaz. Njegove poruke ne zastarijevaju, odnosno, Kur'an nije knjiga koja ima rok trajanja. Stoga, nakon preseljenja Božijeg Poslanika, Kur'an i dalje osvjetljava i upućuje ljude, tako da nema opravdanja za biranje puta nevjerovanja.

Svi islamski pravci se slažu da je Božiji Poslanik za razdoblje poslije svoje smrti ljudima preporučio Kur'an i svoj Ehli-bejt kao dva dragocjena emaneta. Jasno je istakao da će ta dva emaneta ostati među ljudima do Sudnjega dana te da će se tog velikog dana pridružiti Božijem Poslaniku:

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَعِترَتِي أَهْلَ بَيْتِي وَلَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى
يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضِ

“Ja vam ostavljam dvije dragocjenosti: Božiju knjigu i moju porodicu, moj Ehli-bejt. Oni se neće međusobno razdvajati sve dok se meni ne pridruže na Zdencu (Havdu).”

U skladu sa ovom preporukom Božijeg Poslanika, njegova porodica će imati istu onu ulogu u islamskom ummetu koju je on imao za života, tako da više neće biti opravdanja da slijeđenje puta nevjerstva.

9. Šta znači i'tisam (اعتصام) odnosno “čvrsto držanje uz Allaha”?
Riječ *a-sa-me* (عصم) javlja se u značenju *čuvati* i *zaštiti*:

وَاللَّهُ يَعْصُمُكَ

*A Allah te štiti.*²⁵

Nuhov sin je rekao:

سَأْوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصُمُنِي

*Sklonit ću se na kakvo brdo koje će me od vode zaštititi.*²⁶

²⁵ *El-Maide*, 67.

²⁶ *Hud*, 43.

Riječ *i'tisam* (اعتصام) prevodimo kao “čvrsto se držati” zbog toga što je čovjeku potrebno uže ili nešto drugo za što bi se čvrsto držao, kako bi se sačuvao od opasnosti padanja.

Vjernici se na svome duhovnom putu suočavaju sa mnogobrojnim opasnostima, a iznutra i izvana im prijete opasnosti. Zbog toga, kada ne bi bilo Božije pomoći i naklonosti, oni ne bi mogli nastaviti put i neizbježno bi se survali. Prema tome, jedini izlaz je da potraže utočište kod Boga, da od Njega zatraže pomoć i da se čvrsto drže Njegovih posebnih blagodat, što nazivamo “čvrsto držanje uz Allaha” (اعتصام بالله).

10. Koja je veza između *čvrstog držanja uz Allaha* (اعتصام بالله), Kur'ana i Poslanika, s.a.v.a.?

Čvrsto držanje uz Allaha se ostvaruje okorištavanjem Božijim ajetima i slijeđenjem Poslanika, s.a.v.a. Drugim riječima, Bog u ovim ajetima Poslanika i kur'anske ajete predstavlja kao sredstvo preko kojeg se drži uz Allaha, a put za okorištavanje Božijom zaštitom je čitanje kur'anskih ajeta i slijeđenje Božijeg Poslanika.

Božiji ajeti i teorijske i praktične upute Božijeg Poslanika predstavljaju uvod za čvrsto držanje uz Allaha, a ishod toga je stizanje na Pravi put.

Bilo je onih kojima su bezbroj puta čitani kur'anski ajeti i koji su bili kod Poslanika, čime su imali priliku da Božije ajete slušaju s njegovih plemenitih usana, ali nisu stigli na Pravi put, jer nisu bili čvrsto uz Allaha.

Za kretanje na put nužno je posjedovanje svjetla i sredstava za kretanje, ali ni to nije dovoljno da bi se pošlo na put. Čovjek je slobodno biće koje treba izabrati svoj put na temelju svoje

volje i moći izbora koje mu je darovao Bog. Istovremeno, on je biće koje je slabo i nejakao pred strastima i prohtjevima duše. Bez čvrstog držanja uz Allaha neće moći da ide putem koji je suprotstavljen tjelesnim prohtjevima. Upravo zbog toga, nisu sve osobe koje su danonoćno bile pored Poslanika i koje su izravno od njega slušale kur'anske ajete izašle na Pravi put. Neki su čak išli potpuno suprotnim putem nego što je put Božijeg Poslanika.

Bez čvrstog držanja uz Allaha nije moguće riješiti teškoće koje se nalaze na putu. U protivnom, ne bi bilo moguće nastaviti putovanje.

Ukoliko čitanje kur'anskih ajeta i slijedenje Božijeg Poslanika dovodi do čvrstog držanja uz Allaha, otvorit će se vrata Pravog puta i dobit će se dozvola za ulazak u skupinu onih koji se čvrsto drže uz Allaha.

NAPOMENE

Danas je potpadanje pod uticaj sljedbenika Knjige mnogo prisutnije i opasnije nego u vrijeme pojave islama i više nego tada iman vjernika je u opasnosti. Također su se izmijenili kalufi i pod plaštom nove civilizacije, a u sjeni intelektualizma i novih ideja, predstavljaju se određene teme koje razaraju korijen imana i ubrizgavaju nevjerovanje u njegovu srž.

Bez sumnje, u ajetu se sljedbenici Knjige navode kao jasan primjer, a ne kako bi se istaklo da je propis ograničen na njih. Zabranjeno je slijedenje bilo koje skupine koja upropaštava iman i koja uzrokuje vraćanje nevjerstvu. S obzirom na to da su sljedbenici Knjige jedan od primjera te opasnosti, ova problematika je i pojašnjena na primjeru njih. Danas se umjesto

sljedbenika Knjige govori o Zapadu, međutim, zanimljivo je podudaranje da su zapadnjaci i sljedbenici Knjige.

Veoma je važno znati da postoje oni koji žele vjericima oduzeti vjerovanje, a to pokazuje da vjerovanje posjeduje nešto što nije drago određenim skupinama i što ugrožava njihove interese. Prema tome, ukoliko jednoga dana iman vjernika ne bude predstavljao smetnju materijalistima i tlačiteljima, onda treba posumnjati u ispravnost i savršenost njegovog imana. Bez sumnje će vjerovanje, čiji je prvi uvjet poricanje taguta²⁷, pod koje potpada i neprihvatanje tuđinske vlasti, ili vjerovanje koje se suprotstavlja iskrivljenim načinima mišljenja, primoravajući ih jakom logikom na povlačenje, izazvati ljuta neprijateljstva.

Da li sve što kažu sljedbenici Knjige, ili svi oni čije slijede-nje izvodi iz okvira vjerovanja i uvodi u prostor nevjerovanja, predstavlja laž? Da li je sve ono o čemu govore prazno i ništavno i da li se kod njih može naći neka istina ili ispravan govor?

Teško da je tako, a kada bi to bilo tačno, onda bi vjericima bilo mnogo teže slijediti sljedbenike Knjige. Prirodno je da kod njih ima dobrih, istinitih, pa čak i zanimljivih stvari koje su privlačne vjericima. U najmanju ruku oni biraju prikladna pakovanja i oblike, a mamac koji se stavlja u zamku mora imati miris istine kako bi privlačio ljude. obraćanje pažnje na ove činjenice pojačava oštroumnost vjernika tako da, kada vide istinu u riječima ili ponašanju sljedbenika Knjige, ne bivaju obmanuti i ono što imaju ne ispuštaju lahko iz ruku.

²⁷ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنِ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا

Onaj ko ne vjeruje u taguta, a vjeruje u Allaha – drži se za najčvršću vezu, koja se neće prekinuti. – A Allah sve čuje i zna. (El-Bekare, 256.)

Pokoravanje nije uvijek jasno i otvoreno, već se uglavnom odvija prikryveno i pod plaštom prosvjetiteljstva i slobodoumlja. Korisno je poslušati predaju Imama Bakira, koji kaže:

مَنْ أَصَغَىٰ إِلَىٰ نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ يُؤَدِّي عَنِ اللَّهِ عَزَّ
وَجَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ يُؤَدِّي عَنِ الشَّيْطَانِ فَقَدْ عَبَدَ
الشَّيْطَانَ

“Kad neko sluša nekog govornika, on mu se zapravo klanja, pa ako taj bude govorio o Bogu Uzvišenom, on će se onda klanjati Bogu, a ako bude govorio o šejtanu, on će se onda klanjati šejtanu.”²⁸

Moguće je preko slogana slobode u potpunosti predati nadzor nad svojim mislima drugima, ali i preko slogana obnove i modernizma doživjeti najgoru vrstu zaostalosti. To je tužna priča miliona ljudi u današnjem svijetu.

²⁸ *Usuli Kafi*, sv. 6, str. 434.

TRINAESTO POGLAVLJE

Jedinstvo, slatki plod bogobožnosti

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ
﴿ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا
وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

O vjernici, bojte se Allaha onako kako se treba bojati i umirite samo kao muslimani! Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! I sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, braća; i bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On od nje spasio. Tako vam Allah objašnjava Svoje dokaze, da biste na Pravom putu istrajali.¹

PITANJA

1. Šta je istinska bogobožnost, strahovanje od Allaha onako kako Mu dolikuje (حق تقوى)?
2. Kako se način slabi Božiji robovi mogu pridržavati istinske bogobožnosti (حق تقوى)?
3. Koji su praktični putevi stizanja do istinske bogobožnosti (حق تقوى)?
4. Koji je smisao i značenje pokoravanja u trenutku smrti?

¹ Ali Imran, 102-103.

5. Koji je odnos između *istinske bogobožnosti* (حق تقوى) i smrti u islamu?
6. Šta se misli pod pojmom *Allahovo uže* (حبل الله)?
7. Kako se ostvaruje *čvrsto držanje za Allahovo uže*?
8. Koje je značenje riječi *svi* (جميعًا) u rečenici: *Svi se čvrsto Allahova užeta držite* (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا)?
9. Koja je poruka rečenice: *Ne razjedinjujte se* (وَلَا تَفَرَّقُوا), koja sledi nakon rečenice: *Svi se čvrsto Allahova užeta držite* (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا)?
10. Koja je veza između pridržavanja istinske bogobožnosti i čvrstog držanja za Allahovo uže?
11. Koja je uloga podsjećanja na Božije blagodati u očuvanju jedinstva islamske zajednice?
12. Koja je uloga zblizavanja i bratimljenja vjernika u njihovom ličnom i društvenom razvoju i uzdizanju?
13. Šta znači *nalaziti se na ivici vatrene provalije*, a što predstavlja stanje u kojem su nekada bili vjernici?
14. Na koje se ajete misli kada se govori o Božijim ajetima koji se pojašnjavaju ljudima?

ODGOVORI NA PITANJA

1. Šta je *istinska bogobožnost, strahovanje od Allaha onako kako Mu dolikuje* (حق تقوى)?

U raspravi u vezi sa 278. i 279. ajetom sure *El-Bekare* ukazali smo na značenje pojma *takwa* ili *takvaluk* i time smo odgovorili na pitanje šta znači *takvaluk*.

Ukratko, zaključak rasprave je da *takvaluk* znači nadziranje vlastite duše i vladanje njom. Kada Božiji rob uspije ovladati svojim željama i strastima i kada uspije obuzdati svoje tjelesne prohtjeve, doći će na stepen *takvaluka* (bogobožnosti).

Bogobožnost znači udaljšavanje od zabranjenih prostora. Te prostore je Bog odredio kako bi ukazao ljudima na Pravi put usavršavanja. Drugim riječima, poštivanje edeba u “Božijem prisustvu”, postojanost u izvršavanju pravila robovanja, obraćanje pažnje na govor, ponašanje, pa čak i želje, predstavlja bogobožnost u svim prilikama.

Međutim, ono o čemu se govori u ovom ajetu je nešto što predstavlja korak ponad uobičajene i osrednje bogobožnosti. Od vjernika se traži da budu “istinski bogobožni” i da paze na sebe onako kako to dolikuje. U skladu s tim, neophodno je pojasniti značenje izraza “istinska bogobožnost”.

Kur’an ima za cilj razvijanje i uzdizanje vjernika na više stepene. Bogobožnost, također, ima svoje stepene, a dostizanje tih visokih stepena upravo znači poštivanje onoga što bogobožnost iziskuje. Kur’an upravo tome poziva. Da bismo pojasnili pitanje stepena bogobožnosti, bilo bi neophodno otvoriti zasebnu i opsežnu raspravu.

Onaj koji ima unutrašnjeg neprijatelja ima i potrebu za većim nadzorom i pažnjom, a najmanji nemar može prouzročiti nesagledive posljedice. Osobe koje posjeduju prirodne sklonosti prema određenim oboljenjima od liječnika dobijaju dodatne zdravstvene upute i, za razliku od ostalih, mnogo se više čuvaju tih bolesti. Ukoliko se vjericima kaže da budu istinski bogobožni, to znači da im prijete brojne opasnosti i da njihov unutrašnji neprijatelj vreba svaki njihov nemar kako bi im nanio štetu:

أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ

“Tvoj najveći neprijatelj je tvoja duša (nefs), koja se nalazi u tebi!”²

² *Medžmue-je Varram*, sv. 1, str. 59.

Kada se u srcu vjernika javi vjerovanje, tog trenutka započinje raditi i šejtan te borba postaje krajnje ozbiljna. U skladu sa zakletvom koju je dao, šejtan se koristi svom raspoloživom snagom i na vjernikov put postavlja mnogobrojne zamke. Upravo zbog toga je vjernicima naređeno da čuvaju bogobojaznost i da vrše poseban nadzor.

Bogobojaznost posjeduje dva djelokruga: pojedinačni i društveni. Pojedinačni djelokrug je važan zbog toga što je dosta lakši od drugog djelokruga. Društveni djelokrug bogobojaznosti je čuvanje jedinstva i sloge u islamskoj zajednici, pozivanje na dobro i odvrćanje od zla, kao i snažno uzdržavanje od razdora i nesloge. U ovim ajetima se govori upravo o tome.

Prema tome, moguće je da se pod izrazom "istinska bogobojaznost" misli na stupanje na društvenu pozornicu sa najvećom bogobojaznošću i snažnim nadziranjem svih šejtanskih nagovora i obmana.

Obraćanje pažnje na Boga, Koji je Svome robu bliži od žile kucavice, Koji poznaje njegove skrivene tajne, Koji je upoznat sa mislima koje prolaze kroz njegovo srce i u Čijim je rukama vlast nad svime, ne predstavlja običnu pažnju. U ovom slučaju je zasigurno neophodno "ispuniti pravo pažnje".

Otac i majka moraju ispuniti pravo djece, a djeca su obavezna da na najbolji način poštuju prava roditelja. Prijatelji i saradnici su dužni poštivati i ispunjavati prava jedni drugima. Vladari i obični ljudi su također obavezni poštivati prava jedni drugima. Međutim, nijedan od ovih slučajeva se ne može porediti s Božijim pravom, već sva ostala *prava* izvire iz Božijeg prava. Boga trebamo više poštivati od roditelja, djece, prijatelja, saradnika, vladara... i, u odnosu na Njega, trebamo imati posebnu pažnju.

2. Kako se slabi Božiji robovi mogu pridržavati *istinske bogoboja-znosti* (حق تقوى)?

Ako je Bog dao neku zapovijed, zasigurno je dao i moć da se ona ostvari, jer ne bi bilo u skladu sa savršenom Božijom mudrošću da izdaje beskorisne zapovijedi. Najbolji dokaz za postojanje mogućnosti ispunjavanja prava istinske bogoboja-znosti i posjedovanja moći da se ostvari ta Božija zapovijed je ajet koji kaže:

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

*Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih.*³

Ispunjavanje Božijeg prava za robove koji su potpuno slabi i ovisni o Bogu i sve što posjeduju zapravo pripada Njemu je nešto što nije lahko. Međutim, od robova se očekuje da se, koliko je to u njihovoj moći, ne ustručavaju bilo kakvog napora i da obraćaju pažnju na pomoć koja im stiže, te da iskoriste priliku koja im je data. Inače, cijeli ljudski život nije dovoljan da ispuni pravo i oduži se za samo jednu Božiju blagodat.

Čovjek koristi svaki gorki lijek kako bi se izliječio, uzdržava se od brojnih zabrana, zanemaruje mnoge užitke, trpi ogromne materijalne troškove, prelazi preko lagodnosti i što god se teško od njega traži on prihvata. Kada bi se čovjek u istoj onoj mjeri u kojoj se posvećuje zdravlju tijela posvetio zdravlju svoje ličnosti i kada bi smišljeno vodio brigu o njoj, sigurno bi ispunio pravo bogoboja-znosti i bio bi siguran od svih vrsta opasnosti.

³ *El-Bekare*, 286.

3. Koji su praktični putevi stizanja do *istinske bogobožnosti* (حق تقوى)?

U različitim kur'anskim ajetima koji se tiču pitanja bogobožnosti razmatraju se i različiti djelokruzi bogobožnosti, a predstavljeni su i njeni različiti ogranci poput pojedinačne, društvene, porodične, političke, ekonomske...

Nesumnjivo da će pridržavanje bogobožnosti na svim životnim poljima biti uvod u dostizanje istinske bogobožnosti.

Nije moguće ispuniti pravo bogobožnosti i biti istinski bogobožan bez detaljnog svođenja računa sa samim sobom i preispitivanja duše, a što mora biti planski i neprekidno. Od Čistih Imama se prenosi da su rekli:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُحَاسِبْ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ

“Nije od nas onaj koji svaki dan ne svodi račun sa samim sobom!”⁴

Kad bismo svaki dan i noć određeno vrijeme posvetili svođenju računa sa sobom, s velikim stremljenjem nastavili taj posao i s krajnjom preciznošću i bez popuštanja analizirali svoje ponašanje, govor i namjere, a zatim išli do u tančine i pronalazili primjere kada nismo posjedovali bogobožnost ili kada smo bili nedovoljno bogobožni i potom to nadoknadili, tada bi postojala nada da ćemo moći ispuniti pravo bogobožnosti i biti istinski bogobožni.

4. Koji je smisao i značenje pokoravanja u trenutku smrti?

Jedno je pokoravanje prije vjerovanja, a to je da svako može prihvatanjem islama i izgovaranjem šhadeta pristupiti

⁴ *Usuli Kafi*, sv. 2, str. 454.

muslimanima. Od toga trenutka za njega važe sva pravila i propisi islama. Sura *Hudžurat* ukazuje na stepen koji se može nazvati islam prije imana:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ
الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

*Neki beduini govore: "Mi vjerujemo!" Reci: "Vi ne vjerujete, ali recite 'Mi se pokoravamo!' jer u srca vaša prava vjera još nije ušla."*⁵

Drugo je pokoravanje nakon imana. Ono nastupa onda kada vjernici ulažu napor kako bi dosegli više stepene pokoravanja i kada se trude da u sebi učvrste tu naviku i taj duh. Ovaj se stepen pokoravanja navodi u sljedećem ajetu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً

*O vjernici, svi zajedno se pokorite Bogu!*⁶

Islam o kojem se u ovom ajetu raspravlja može predstavljati ukazivanje na sve stepene pokoravanja. Mada se obraća vjernicima te se čini da se odnosi na islam i pokoravanje nakon imana, zbog konteksta brojnih ajeta koji podsjećaju vjernike da čuvaju svoj iman i da ne naginju nevjerništvu,⁷ ovaj ajet se može odnositi i na stepen islama i pokoravanja prije imana. Ajet, također, skreće pažnju vjernicima da se dobro paze kako bi bar u trenutku smrti preselili kao muslimani i, naravno, ko god želi dosegnuti više stepene savršenstva mora razmišljati o visokim stepenima pokoravanja. Naravno da na tom planu treba ulagati trud.

⁵ *El-Hudžurat*, 14.

⁶ *El-Bekare*, 208.

⁷ Kao što je 100. ajet sure *Ali 'Imran*, o kojem smo govorili u prethodnom poglavlju.

5. Koji je odnos između *istinske bogobožnosti* (حق تقوى) i smrti u islamu?

Ovaj ajet želi učiniti lakšim i slađim trenutak smrti, odnosno trenutak rađanja vjernika. Iako je taj trenutak jako osjetljiv, vrata izbora su skoro zatvorena, a način života i vježbanje pokornosti Bogu će imati uticaja i u tom posebnom trenutku će dati svoj slatki ili, ne daj Bože, svoj nedozreli plod.

Ukoliko život posvećen pokornosti kao plod donosi i smrt u takvom stanju, onda je to veoma radostan trenutak koji će imati kao posljedicu slatko rađanje u Svijetu vječnosti. To znači da će imati sretan i dobar završetak.

Koliko je onih koji su cijeli život živjeli kao muslimani i koji su bili pokorni Bogu, ali u trenutku smrti, u vrijeme preseljenja na Ahiret, gube vjeru i kao nevjernici idu na Onaj svijet. Kada čovjeka odvajaju od onoga u šta je uložio cijeli svoj život, to za njega predstavlja veoma težak ispit. U tom trenutku postaje jasan stepen pokoravanja Božijoj volji. Moguće je da neko na temelju prethodnih priprema smrt dočeka objeručke, da je smatra susretom sa Bogom i da joj ide pun čežnje. Ta smrt će biti slatko rađanje. Također, moguće je da neko, zbog nemara i krajnje vezanosti za imetak, porodicu, titule i ostale privide, smrt doživi kao Božije neprijateljstvo prema njemu, da podvikne protiv Boga riječima: “Zašto me odvajáš od voljenih nakon života koji sam proveo u zalaganju i kada sam postigao određeni spokoj?” te da preseli u stanju nezadovoljstva i nepokoravanja. Zbog toga će iskusiti gorko i bolno rađanje.

Između rađanja i smrti čovjek na Ovom svijetu doživljava veoma mnogo uspona i padova, a vjernici se zbog vrijednog blaga imana na ovom putu suočavaju sa mnogo većim opasnostima. Na svakom putovanju mjerilo uspjeha ili neuspjeha

je samo postignuće – koje se vidi. Važno je zdrav i čitav stići na cilj. Ukoliko neko pređe hiljadu kilometara i odustane na samo nekoliko kilometara od cilja ili promijeni smjer, naravno da neće postići neke uspjehe i da neće biti nagrađen. Prema tome, osnovno mjerilo je vidljivo postignuće. Naravno, ovako nešto nije moguće postići bez bogobožnosti, i to one istinske.

6. Šta se misli pod pojmom *Allahovo užje* (حبل الله)?

Izraz *Allahovo užje* (حبل الله), poput ostalih primjera u kojima se nešto dovodi u vezu s Bogom, kao “Allahova kuća” (بيت الله), “Allahov duh” (روح الله) i “Allahov ukras” (زينة الله), predstavlja počasni odnos. To znači da se ono Allahu pripisuje zbog veličanstvenosti i časti koju posjeduje.

– *Habl* (حبل) ima značenje užeta ili konopca. Kada se neko kreće putem na kojem postoji opasnost od padanja, da bi bio sigurniji, oko sebe veže konopac. Drugi njegov kraj pričvršćuje za neko uporište i na taj način se spašava od pada.

– *Allahovo užje* (حبل الله) je sredstvo koje uspostavlja vezu između robova i Uzvišenog Allaha i koje ih čuva od opasnosti padanja, a uvjet za to je čvrsto držanje za to užje.

Ajet o kojem raspravljamo: *Svi se čvrsto Allahova užeta držite!* dolazi iza ajeta:

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمَ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

A kako možete nevjernici postati kada vam se kazuju Allahovi ajeti i kada je među vama Njegov Poslanik? A ko je čvrsto uz Allaha, taj je već upućen na Pravi put.⁸

⁸ Ali Imran, 101.

O ovom ajetu smo raspravljali u prethodnom poglavlju. U tom ajetu je bilo riječi o čvrstom držanju uz Allaha, a u ovom ajetu je riječ o čvrstom držanju za Allahovo uže. To znači da je za čvrsto držanje uz Allaha potrebno imati određena sredstva. Prema tome, kao što se svi poslovi i sve stvari na Ovom svijetu obavljaju uz pomoć niza sredstava i pomagala, čvrsto držanje uz Allaha ne predstavlja izuzetak od tog pravila te također ima svoja posebna sredstva.

Šta se misli pod pojmom *Allahovo uže* (حبل الله)?

U prethodnom ajetu, u kojem je naređeno čvrsto držanje za Allaha, navedena su dva glavna sredstva za to: Božiji ajeti, tj. Kur'an, i Božiji poslanik, koji je oličenje Kur'ana i njegov tumač.

Božiji Poslanik i Ehli-bejt sintagmu *Allahovo uže* (حبل الله) tumače upravo kao Kur'an, Božiji Poslanik i Čisti Imami kao nasljednici Božijeg Poslanika.

Hazreti Ali opisujući Kur'an kaže:

وَأَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يَعْظَ أَحَدًا بِمِثْلِ الْقُرْآنِ فَإِنَّهُ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ
وَسَبَبُهُ الْأَمِينُ وَفِيهِ رَيْعُ الْقَلْبِ وَيَتَابَعُ الْعِلْمَ وَمَا لِلْقَلْبِ جَلَاءٌ غَيْرُهُ

“Uzvišeni Bog se nije nikome obratio nečim boljim od Kur'ana. Kur'an je Božije čvrsto uže i Njegovo pouzdano sredstvo. On u sebi sadrži proljeće srca i izvore znanja i nema za srce boljeg sredstva čišćenja od Kur'ana.”⁹

Kada je neko upitao Božijeg Poslanika za značenje ajeta *Svi se čvrsto držite Božijeg užeta*, Poslanik je stavio ruku na rame hazreti Alija i rekao:

يَا أَعْرَابِي هَذَا حَبْلُ اللَّهِ فَأَعْتَصِمْ بِهِ

“O beduinu, ovo je ‘Božije uže’ pa se čvrsto drži za njega!”¹⁰

⁹ *Nehdžu-l-belaga*, hutba 176, str. 254.

¹⁰ *El-Menakib*, sv. 3, str. 76.

Imam Džafer Sadik je rekao:

نَحْنُ حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

“Mi smo Božije uže za koje Uzvišeni Bog kaže: *Svi se čvrsto držite Božijeg užeta i ne razjedinjujte se!*¹¹”

U hadisu o dvije dragocjenosti, koji je na stepenu mutevatira u svim islamskim pravcima, ukazuje se na Kur'an kao *Božije uže* kao i neodvojivost porodice Božijeg Poslanika od Kur'ana.

7. Kako se ostvaruje čvrsto držanje za Allahovo uže?

Iz značenja pojma *čvrsto držanje* (إِعْتَصَام) može se izvući sljedeći zaključak – potrebno se čvrsto držati za *Allahovo uže* ukoliko želimo biti spašeni od opasnosti. Riječ *'ismet* (عَصَمَتْ) dolazi u značenju *čuvanje*, a riječ *i'tisam* (إِعْتَصَام) u značenju *čuvanje sebe*. Međutim, ova riječ je prevedena kao “čvrsto držanje” zato što se čovjek kada se želi sačuvati rukama čvrsto drži za nešto kao što je uže.

Božiji ajeti predstavljaju životvorni recept kako za pojedinca, tako i za društvo. Taj recept, poput ostalih recepata, neće izliječiti ni jednu bolest samim čitanjem, ljubljenjem i ukovirivanjem. Neophodno je djelovati u skladu s njim i pridržavati se njegovih uputa.

Uistinu, ukoliko neko ljekarski recept ispiše krasnopisom na lijepom papiru i nakon toga ga stavi u skupocjeni okvir, te ga svaki dan precizno čita, ljubi i čuva u biblioteci, kakve koristi može imati za liječenje svoje bolesti? Svrha recepta je ta da

¹¹ *El-'Umde*, str. 288.

se prema njemu načini lijek i da se on koristi kako bi se osjetili njegovi ljekoviti učinci. Kur'an je najljekovitiji recept koji je načinjen za čovječanstvo. Međutim, njegovi dobri učinci će se osjetiti tek onda kada se pokažu u mišljenju i ponašanju muslimana.

Slijeđenje Božijeg Poslanika i ozbiljno provođenje njegovih uputa predstavlja jedini put čvrstog držanja za Božijeg Poslanika. Mada su ljubav i naklonost prema Božijem Poslaniku veoma vrijedni, ukoliko ne prouzrokuju pokoravanje i slijeđenje, neće donijeti ohrabrujuće rezultate.

Tumačenje zapovijedi Božijeg Poslanika po svome nahođenju i nepokoravanje njemu pod izgovorima koji se naizgled čine dobrim i korisnim znatno umanjuje ulogu Poslanika kao upućivača, te na taj način onemogućava ljudima da se okoriste blagodatima njegovog prisustva.

8. Koje je značenje riječi *svi* (جَمِيعًا) u rečenici: *Svi se čvrsto Allahova užeta držite!* (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا)?

Čovjek je društveno biće i većina njegovih sposobnosti i vrijednosti postižu puni značaj na društvenom planu i u vezi sa ostalim ljudima. Kako je moguće da se najvažnije područje razvoja i usavršavanja čovjeka, koje se odnosi na vjeru i vezu sa Uzvišenim Bogom, preobrazi u područje pojedinačnog i da se ne posvećuje pažnja čovjekovoj društvenosti?

Bez sumnje, Kur'an razmatra kako pojedinačna tako i društvena obilježja čovjeka i nastoji uspostaviti ravnotežu između ovih obilježja, mada se čini da se naglasak stavlja na društvena obilježja. Također, ajet o kojem raspravljamo, pored toga što uvažava pojedinačna obilježja u pogledu pridržavanja "istinske bogobojznosti" i očuvanja duha pokornosti do

trenutka smrti, izvjesnu pažnju posvećuje i društvenim obilježjima. Upravo riječ *svi* (جميعا) ima za cilj skrenuti pažnju na ovu činjenicu.

Svaka zajednica, radi očuvanja jedinstva i unutrašnjeg zajedništva, ima potrebu za određenim središtem koje je prihvatljivo za sve. Idealno društvo se, prema Kur'anu, stvara oko središta koje zovemo *Allahovo uže* (حبل الله), a upravo zahvaljujući ovom središtu stvara i svoju posebnost te čuva svoje zajedništvo.

Iako pojedinačno vezanje i čvrsto držanje za *Allahovo uže* (حبل الله) za jedinku ima određene učinke, zajedničko vezanje ima druge učinke, koji proizlaze iz islamske zajednice i od toga imaju koristi svi ljudi. Razmatranje ovih učinaka i koristi iziskuje mnogo više prostora i može poslužiti kao zasebna tema u kur'anskim istraživanjima.

Islamsko društvo se zbog svoje božanske suštine suočava sa ogromnim opasnostima i, mnogo više od ostalih društava, izloženo je prijetnjama. Šejtani i imperijalisti su oduvijek nastojali iskorijeniti islamsko društvo, a ako ne uspiju uništiti njegove temelje, preduzet će korake da bi preobrazili njegove posebnosti. Nasuprot svim ovim opasnostima, jedini činilac koji donosi posebnu Božiju naklonost i pomoć je ujedinenost muslimana oko Kur'ana i sunneta. Jasno je da će se što je veće jedinstvo muslimana više čuvati Kur'an i sunnet kao središte svega. Bit će mnogo snažniji u odupiranju neprijatelju i imat će više dostojanstva i slobode.

U svakom društvu, pored vanjskih prijetnji, postoji niz unutrašnjih smetnji koje vode ka slamanju jedinstva i sloge među ljudima. Upravo ove pukotine daju nadu neprijateljima, a čak im i pomažu pri ostvarenju njihovih ciljeva. Najbolji

način razrješavanja ovih neslaganja je okretanje prema Kur'anu i sunnetu, koji se u ovom ajetu spominju kao *Božije uže* (حبل الله).

9. Koja je poruka rečenice: *Ne razjedinjujte se* (وَلَا تَفَرَّقُوا), koja sledi nakon rečenice: *Svi se čvrsto Allahova užeta držite* (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا)?

Vanjski oblik ovog ajeta ukazuje da rečenica: *Ne razjedinjujte se* (وَلَا تَفَرَّقُوا) upravo predstavlja pojašnjenje čvrstog držanja za *Allahovo uže* (حبل الله). Ovdje se misli na najosjetljiviju tačku muslimana i nastoji se predupriediti šteta. Podjela unutar islamskoga društva i stvaranje nesuglasica među ljudima predstavlja veliku prijetnju islamskom društvu, što u određenoj mjeri može ugroziti trud i nastojanje Božijeg Poslanika i umanjiti vrijedne i životvorne učinke islama. Ova opasnost je na kraju progutala islamsko društvo i, da nije bilo posebnih zalaganja Čistih Imama, zasigurno ne bi bilo nikakvog traga islamu i Kur'anu.

10. Koja je veza između pridržavanja istinske bogobožnosti i čvrstog držanja za Allahovo uže?

Istinska bogobožnost na društvenom planu se ostvaruje čvrstim držanjem za *Allahovo uže*. Zapravo je praktični način ispunjavanja prava istinske bogobožnosti upravo čvrsto držanje za *Allahovo uže*. Ako Bog izdaje neku naredbu, onda pokazuje i način na koji se ta naredba može ostvariti te upotpunjava Svoju uputu.

Način ostvarenja bogobožnosti nije prepušten nažodnju samih ljudi, već posjeduje jasan i određen put, a što se može izvesti iz Kur'ana i sunneta. Inače, kada bi svako po

svom nahodanju birao put i način ostvarenja bogobožnosti, islamsko društvo bi palo u kaos i ne bi ništa ostalo. Bog traži onu bogobožnost koja je utemeljena na Kur'anu i sunnetu – i ništa drugo.

11. Koja je uloga podsjećanja na Božije blagodati u očuvanju jedinstva islamske zajednice?

Uloga spominjanja Božijih blagodati postaje očita samim činom pojašnjavanja i upoznavanja određene Božije blagodati. U nastavku ajeta, radi pojašnjavanja Božije blagodati, kaže se:

إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءَ فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا

Kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, braća.¹²

Sjetite se onog gorkog i mračnog razdoblja razdora kada ste gorili u vatri neprijateljstva i zlobe i kada niste imali ni mira ni blagostanja. Svako malo ste jedni druge napadali i pod svakojakim izgovorima jedni drugima oduzimali imetke i živote. To pokvareno doba je neprekidno trajalo i niste pretpostavljali da će nekada završiti.

Bog je, milošću Svoga Poslanika i slanjem Svojih ajeta, izlio čistu vodu na sva ta neprijateljstva i ugasio plamene zlobe i neprijateljstva. I više od toga, On je vaša srca zblížio i povezo. Učinio je da ljubav pretvori trnje u ruže, a proizvod toga je da danas živite zajedno, bratski, i da kušate užitek spokoja, dostojanstva i ponosa.

Ovaj ajet napominje sljedeću činjenicu – isti onaj činilac povezivanja i bratimljenja je činilac opstojnosti sloge i jedinstva.

¹² *Ali Imran*, 103.

To znači da, ako ste zahvaljujući Božijem Poslaniku i čitanju Božijih ajeta postigli ovo bratstvo, ako ga želite očuvati, morate se čvrsto držati Kur'ana i Božijeg Poslanika, jer nema drugog puta.

12. Koja je uloga zblizavanja i bratimljenja vjernika u njihovom ličnom i društvenom razvoju?

Praktični primjer bratimljenja može se vidjeti u slučaju dva velika plemena po imenu Evs i Hazredž, koja su međusobno ratovala i bila u sukobu preko stotinu godina. Nakon dolaska Božijeg Poslanika u Medinu, između ova dva plemena je uspostavljena takva ljubav i veza da ni dugo nakon smrti Božijeg Poslanika nije zabilježen slučaj ponovnog sukoba između njih.

Način ophođenja između muhadžira i ensarija također predstavlja jako poučan primjer. To su dvije skupine koje ništa drugo osim božanske veze nije moglo spojiti. Muhadžiri su bili protjerani iz svoga grada i zavičaja i u Medinu su stigli sa neznatnim imecima. U Medini nisu imali ni domove ni materijalne mogućnosti za obavljanje nekog posla i osiguravanje opstanka. Stanovnici Medine su ih dočekali veoma srdačno i širom im otvorili vrata svojih domova. Oni su na ovaj način jasno pokazali požrtvovanost i potpomaganje. Uistinu, samo je čudo islama moglo stvoriti ovakvu ljubav i prisnost te približiti ova dva otuđena naroda tako da djeluju kao prava braća i da dijele u životu sve ono što im je na raspolaganju.

Mnoge mogućnosti pripadnika jednog društva bivaju uništene u besmislenim i beskorisnim sukobljavanjima, svađama i nadmetanjima. Na taj način propadaju mnoge prilike, troše se ogromna sredstva i, u vatri zlobe i neprijateljstva,

slabi sigurnost zajednice. Posvećuje se veoma malo pažnje vrijednim stvarima i umanjuje se značaj izgradnje, napretka i uzdizanja.

Jedini spasonosni napitak koji može nadvladati spomenute prepreke i koji može spriječiti propadanje zajednice jeste zbližavanje ljudskih srca, širenje prisnosti, ljubavi i duha požrtvovanosti i bratstva u društvu. Neupitno je to da je vjera sebi namijenila najveću ulogu u stvaranju ovakvog ozračja u zajednici, a iskustvo islama otklanja svaku sumnju u učinkovitost vjere na ovom polju djelovanja.

13. Šta znači *nalaziti se na ivici vatrene provalije*, a što predstavlja stanje u kojem su nekada bili vjernici?

Riječ *šefa* (شَفَا) javlja se u značenju “ivica ili rub provalije”. Ukoliko se neko nađe tu, postoji velika opasnost da će se srušiti u provaliju. Prema tome, rečenica *nalaziti se na ivici vatrene provalije* predstavlja metaforu velike blizine opasnosti.

Ukoliko se pod vatrom u ovom ajetu misli na vatru Džehennema i Ahireta, onda ovaj ajet upućuje na stepen prije imana kod ljudi koji su bili nevjernici i koji su se nalazili na ivici vatrene provalije u koju bi pali odmah nakon smrti.

Moguće je da se ovdje pod vatrom misli na ratni plamen od kojeg su vjernici stalno strahovali prije dolaska islama. U svakom trenutku je postojala mogućnost izbijanja rata, a najmanji izgovor je bio dovoljan da se zapali džehennemska vatra rata u kojoj bi izgorio njihov život, imetak i sve što imaju.

Možda se u ovom ajetu podrazumijevaju obje vrste ove vatre. Ratni plamen se rasplamsava uz pomoć strasti i

prohtjeva neukih i oholih ljudi, a predstavlja uvod za vatru džehennemsku.

14. Na koje se ajete misli kada se govori o Božijim ajetima koji se pojašnjavaju ljudima?

Pređočavanje upravo ovih uzvišenih učenja u obliku Objave predstavlja pojašnjavanje Božijih ajeta. Bog ovim jasnim i svjetlim objašnjenjima ustvari pređočava vjernicima Svoje ajete.

Dokazi koje Bog navodi u prilogu ajeta: *Čvrsto se držite Allahova užeta i ne razjedinjujte se!* su toliko čvrsti da im se klanja svaka pravedna i poštena osoba i ozbiljno potvrđuje njihovu ispravnost:

وَأذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءَ فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا

I sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bili jedni drugima neprijatelji, pa je On složio srca vaša i vi ste postali, milošću Njegovom, braća; i bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On od nje spasio.¹³

Bez sumnje, nemoguće je naći jasnije dokaze i objašnjenja od ovih Božijih koji govore o nužnosti jedinstva i čvrstom držanju za Allahovo uže. Ovo objašnjenje je jasno svim članovima društva, kako siromašnim, tako i srednjim i obrazovanim slojevima. Svi članovi društva mogli su dotaknuti i razumjeti ove dokaze i objašnjenja.

¹³ *Ali Imran*, 103.

ČETRNAESTO POGLAVLJE Izbjegavanje tuđinaca

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةَ مِن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا
وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِن أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبُرُ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ هَا أَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّونَهُمْ
وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَفُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا
عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُؤْتُوا بَعِيْظَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦١﴾ إِن تَمَسَسَكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ
يَفْرَحُوا بِهَا وَإِن تَصَبَرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا
يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

O vjernici, za prisne prijatelje uzimajte samo svoje, ostali vam samo propast žele: jedva čekaju da muka dopadnete, mržnja izbija iz njihovih usta, a još je gore ono što kriju njihova prsa. Mi vam iznosimo dokaze ako pameti imate.

Vi njih volite, a oni vas ne vole, a vi vjerujete u cijelu Knjigu. Kad vas sretnu, govore: "Vjerujemo!" – a čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama grizu vrhove prstiju svojih. Reci: "Umrite od muke!" Allahu su, zaista, dobro poznate misli svacheje.

Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesi li vas kakvo zlo, obraduju mu se. I ako budete trpjeli i ono što vam se zabranjuje – izbjegavali, njihovo lukavstvo vam neće nimalo nauditi. Allah, zaista, dobro zna ono što oni rade.¹

¹ Ali Imran, 118-120.

PITANJA

1. Na koga se misli kad se kaže *prisan prijatelj s kojim dijelimo tajne*?
2. Na koga se odnose riječi *oni koji nisu vaši i s kojima je zabranjeno prijateljevanje*?
3. Šta znači rečenica: *Oni vam samo propast žele*?
4. Kako se ispoljava mržnja i zloba u nečijem govoru?
5. Šta je uzrok neprijateljstvu i zlobi prema vjernicima?
6. Šta tjera vjernike da se druže sa neprijateljima?
7. Šta podrazumijeva *vjerovanje u cijelu Knjigu*?
8. Šta se misli kad se kaže *dobro ili zlo koje zadesi vjernike*?
9. Kako strpljenje i bogobožnost štite vjernike od zla neprijatelja?
10. Zašto planovi neprijatelja neće naštetiti vjernicima?
11. Koja je veza između neprijateljskog lukavstva koje neće naštetiti vjernicima i Božijeg znanja o njihovim djelovanjima?
12. Da li je na osnovu ovog kur'anskog ajeta moguće zaključiti da postoje "oni koji su naši" i "oni koji nisu naši"?
13. Da li je zabranjena bilo kakva veza sa "onima koji nisu naši" ili je zabranjena samo bliska veza prilikom koje se odaju tajne?

ODGOVORI NA PITANJA

1. Na koga se misli kad se kaže *prisan prijatelj s kojim dijelimo tajne*?

Riječ *betane* (بطانه) dolazi od riječi "unutrašnjost i unutrašnjost" (باطن و باطن) i označava unutrašnju odjeću. Suprotna tome je riječ *zehare* (ظهارة), koja označava vanjsko rublje ili vanjsku odjeću. Isto tako, za postavu odjeće se kaže *betane* (بطانه), jer se ne vidi izvana.

Također, riječ *betane* (بطانه) koristi se za prasnoga prijatelja kojem odajemo svoje tajne, zbog toga što je on upoznat sa našom nutrinom. Drugim riječima, on je našao put do naše unutrašnjosti i upoznao se sa našim tajnama.

Prema tome, *betane* označava bliskog prijatelja kojem povjeravamo svoje tajne. To je osoba koja se upoznaje sa onim što je u našoj nutrini i sa našim tajnama.

U 100. ajetu sure *Ali Imran*, koji počinje riječima: *O vi koji vjerujete...*, zabranjuje se pokoravanje sljedbenicima Knjige (kršćanima i jevrejima), kao i ljubav prema njima i prijateljavanje s njima. Moguće se pokoravati nekome iz neke koristi, ali ne i iz ljubavi. Također je moguće da se stvori ljubav i vezanost, ali ne smije biti nikakvog slijedenja. Stoga Kur'an zabranjuje obje vrste prisnosti, te pritom pojašnjava razloge tih zabrana.

2. Na koga se odnose riječi *oni koji nisu vaši i s kojima je zabranjeno prijateljavanje*?

Mada se povod objave gore navedenog ajeta odnosi na sljedbenike Knjige ili kitabije, a prethodni ajeti na neki način imaju vezu sa kitabijama, nema nikakvog razloga da se ovaj ajet ograniči samo na njih, već on obuhvata sve neprijatelje. Naravno, jedna skupina sljedbenika Knjige je predstavljala jasan i opipljiv primjer navedenog ajeta, premda i danas muslimani najviše štete trpe od nekih sljedbenika Knjige.

Upravo to što se u ajetu kaže *oni koji nisu vaši* (مِن دُونِكُمْ), a ne kaže se *sljedbenici Knjige* (مِن أَهْلِ الْكِتَابِ) ili, pak, *licemjери* (مِن أَهْلِ النِّفَاقِ), govori o općenitosti ajeta i on se odnosi na svaku tuđinsku skupinu koja nam ne pripada.

U izrazu *oni koji nisu vaši* (مِن دُونِكُمْ) razlog zabrane prijateljavanja pojašnjava se na jedan veoma nenametljiv način – da oni nisu naši. Dovoljna je činjenica da oni ne pripadaju nama, pa da im ne povjeravamo tajne i da naši odnosi s njima budu pod nadzorom.

3. Šta znači rečenica: *Oni vam samo propast žele?*

Riječi *la je'lunekum* (لَا يَأْتُونَكُمْ) javljaju se u značenju “ne posustajati i u potpunosti ispunjavati”.

Riječ *habal* (حِبَال) javlja se značenju “pokvarenost i zlo” i to uglavnom označava one pokvarenosti koje se odražavaju na ljudski razum, pa se i za mentalnu bolest upotrebljava ista ova riječ.

Značenje ovog ajeta govori da neprijatelj ne preza ni od kakvog zla i pokvarenosti kako bi izazvao misaono zastranjenje i razilaženje. Također se ne ustručava ni od kakvog djelovanja i zalaganja kako bi vas upropastio.

Zanimljiva činjenica u ovoj kratkoj rečenici je ta da ljudi veoma brzo zapažaju izvanjske i materijalne štete i brzo se tome suprotstavljaju, dok intelektualne sumnje, slabljenje duha i spoznajnih temelja manje privlače pažnju. Veoma mali broj ljudi shvaća dubinu ove tragedije, kao što je malo i onih koji su svjesni težine pretrpljenih oštećenja. Upravo zbog toga, neprijatelji se koriste ovim sredstvima i uglavnom nastoje izazvati ideološke i intelektualne sumnje.

4. Kako se ispoljava mržnja i zloba u nečijem govoru?

Riječ *bugd* (بَغْض) javlja se u značenju *mržnja* i *zloba*, a nasuprot ovoj riječi imamo *ljubav* i *nježnost*. Riječ *bagda'* (بَغْضَاء) također se javlja u značenju *velike mržnje* i *neprijateljstva*. Možda je slabiju mržnju i neprijateljstvo moguće sakriti, međutim, duboko neprijateljstvo i jaku mržnju, zbog njihove nakupljenosti, nije moguće sakriti jer oni u nekim prilikama izbiju na površinu i obznanjuju se kroz neke pokazatelje.

Pod pojmom *efvah* (أَفْوَاه) u ovom ajetu se misli na ton govora neprijatelja. Pored toga što njihov govor između redova

može ukazivati na neprijateljstvo i mržnju, čak i njihov način govora, kao npr. poseban ton, mogu ukazivati na znakove neprijateljstva.

Jedna od slabosti ljudi je i ta da, kada se zagriju u govoru, nesvjesno između redova predočavaju jedan dio skrivenih stvari iz srca, tako da oštroumni i pronicljivi sagovornici iz ovih malih jezičkih pogreški mogu razumjeti velike stvari.

Ovaj ajet nas upozorava na to da ćemo, ukoliko dobro obratimo pažnju i ozbiljnije promislimo o govoru tuđinaca, uočiti znakove neprijateljstva i mržnje. Naravno, ono što je nataloženo u njihovim srcima dosta je veće od onoga što izgovaraju:

وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ

A još je gore ono što kriju njihova prsa.²

Najčešće se ono što je skriveno u nutrini ljudi ispoljava govorom. Stoga se u tu svrhu koristi usmeni iskaz. Jasno je da se ovim želi ukazati da uglavnom biva tako, ali je sigurno da je i pisani iskaz obuhvaćen. Oni, također, između redova svojih napisa ostavljaju trag neprijateljstva i mržnje, pa čak i sam način gledanja neprijatelja, uz govor i pisanje, u pojedinim primjerima može govoriti o njihovoj mržnji i neprijateljstvu prema vjernicima.

5. Šta je uzrok neprijateljstvu i zlobi prema vjernicima?

Najveća teškoća koju iman vjernika stvara neprijateljima ogleda se u sprječavanju da ovladaju životima, imecima i bogatstvima islamskih društava te onemogućavanju neprijateljima da iskorištavaju ogromna ekonomska i politička dobra.

² *Ali Imran*, 118.

Kada Kur'an otvoreno poručuje vjernicima da nemaju pravo ni na jednom polju djelovanja prihvatiti vlast stranaca i neprijatelja:

وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا

A Allah neće dati priliku nevjernicima da (nadvladaju) vjernike.³

Jasno je da nevjernici osjećaju da su tako izgubili ogromna bogatstva i koristi te im srca tako bivaju ispunjena velikom mržnjom i neprijateljstvom prema vjernicima.

Materijalisti su ljudi koji svim sredstvima žele ovladati različitim dijelovima Zemljine kugle i to uz pomoć vladavine tjelesnih prohtjeva stvara jedino tiraniju i stranački fanatizam.⁴

Vjernici, zbog svojih izuzetno važnih obaveza kao što su "poricanje i klonjenje taguta", ne mogu biti uz materijaliste niti se smiju pokoriti njihovoj vlasti. Upravo od ove tačke nastaju sukobi, a neodvojivi dio sukoba su mržnja, zloba i neprijateljstvo.

Oni koji se ne pokoravaju Bogu neizbježno će se pokoravati strastima i upravo zbog toga se, nasuprot vjernicima, nalaze sljedbenici strasti:

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ

Nisi li vidio onoga koji je strast svoju za boga svoga uzео?⁵

Vjernici ne mogu svjedočiti širenju korova strasti niti nezainteresirano prolaziti pored prizora rušenja temelja morala. Neizbježno je to da će se oni suočiti sa sljedbenicima strasti i

³ *En-Nisa*, 141.

⁴ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا
Taj drugi svijet dat ćemo onima koji ne žele da se na Zemlji oholе i da nered čine. (El-Kasas, 83.)

⁵ *El-Džasije*, 23.

djelovat će na iskorjenjivanju i najsitnije pokvarenosti. Na taj način će stati ispred njihove odanosti Ovom svijetu i isprijeciti se pred odavanjem užicima i razuzdanosti. Jasno je da takvo što neće biti ugodno onima koji ne znaju za Boga i u njihovim srcima će razbuktati plamen mržnje i neprijateljstva.

Zavist je jedna od nepoželjnih osobina duše, koja se veoma brzo razvija na tlu nevjerstva i licemjerja, a neprijateljstvo i mržnja predstavljaju gorke i otrovne plodove zavisti. Prema tome, čudno bi bilo da neprijatelji vjernika prema njima ne gaje mržnju i neprijateljstvo.

U nekoliko kur'anskih ajeta govori se o zavisti protivnika:

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا
مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

*Mnogi sljedbenici Knjige jedva bi dočekali da vas, pošto ste postali vjernici, vrate u nevjernike, iz lične zavisti svoje.*⁶

Neprijatelji vjernika, kako sljedbenici Knjige tako i licemjeri i nevjernici, zajedno su u zaštiti šejtana:

إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

*Mi smo učinili šejtane zaštitnicima onih koji ne vjeruju.*⁷

Sasvim je očigledno neprijateljstvo i mržnja između šejtana i ljudi, posebno onih koji ne prihvataju njegovo zaštitništvo, a razlog toga je jasan:

قَالَ رَبِّ إِنَّمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

*Gospodaru moj – reče – zato što si me u zabludu doveo, ja ću njima na Zemlji poroke lijepim predstaviti i sve ću ih zavesti.*⁸

⁶ El-Bekare, 109.

⁷ El-A'raf, 27.

⁸ El-Hidžr, 39.

U skladu s tim, neprijateljstvo štićenikā šejtana prema vjernicima je sasvim prirodno, jer su to naslijedili od svog zaštitnika.

6. Šta tjera vjernike da se druže sa neprijateljima?

Vjernici zahvaljujući čistoti srca i odsustvu zlobe i mržnje naglašavaju ljubav, iskrenost i bliskost. Oni se prema svima odnose s ljubavlju i nježnošću i, sve dok se ne potvrdi suprotno i dok se u neprijateljstvo drugih osoba ne osvjedoče, oni slijede takav pravac. Također, sve ljude gledaju blagonaklono tako da uistinu predstavljaju izraz Božije milosti prema svim stvorenjima. Prema tome, ljubav i naklonost prema ljudima koji čuvaju svoju vanjstinu i koji iskazuju vjerovanje su prirodni i ubrajaju se u lijepe osobine vjernika.

Međutim, ono što je pokuđeno i upitno je ljubav i bliskost koje nastaju nakon što se razotkrije nečije licemjerje i objelodani nutrina puna mržnje i neprijateljstva. Ovdje dolazi do izražaja stepen odricanja i suprotstavljanja, jer će inače vjerovanje biti izloženo opasnostima. Ukoliko se vjernik prilikom suočavanja sa velikom kušnjom ne bude mogao odreći njene privlačnosti, pokazat će slabost i upropastiti svoj iman.

Možda se ovdje pod ljubavlju i naklonošću misli na uobičajene obrasce ljubavi koji se javljaju među ljudima, a ni vjernici na početku svog duhovnog puta nisu čisti od ove vrste ljubavi. Primjer toga su naklonosti koje se javljaju kao posljedica komšijskih odnosa i porodičnih posjećivanja. Tu se ubrajaju i naklonosti između radnika i upravnika, kolega na radnom mjestu, ili, pak, naklonosti koje se javljaju ako nam neka osoba pomogne da se riješimo neke velike brige itd.

U takvim slučajevima ljubav i naklonost predstavljaju sasvim prirodnu pojavu i tu je nepotrebno prigovarati. Međutim, ono što je upitno je nastavak prijateljstva nakon što se uoče znaci neprijateljstva i pojave određene pretpostavke za suočavanje.

Neprijatelji, bilo da su u redovima sljedbenika Knjige, licemjera ili, pak, nevjernika, također posjeduju određene osobine koje nas privlače. Čak i ukoliko u unutrašnjosti nemaju ništa dobro, oni nastoje uljepšati svoju vanjštinu. Znanje i stručnost, vještine i naprednost, brojne mogućnosti i ukrasi, red, čistoća i sređenost, neiskreno dobročinstvo i humanizam, učestvovanje u dobrotvornom radu, čak i zastupanje prava životinja, uvažavanje pravila lijepog govora, ponašanja i tome slično predstavljaju lijepe stvari koje privlače čak i vjernike, što predstavlja prepreku za uočavanje licemjerne i nevjerničke nutrine i zbilje određenih osoba.

U ovim ajetima, zbog gore navedenih privlačnosti, Bog upozorava na to da se čuvamo naklonosti prema neprijateljima i zaboravimo na njihovu nutrinu ispunjenu zlobom, a što bi imalo za posljedicu da sav islamski ummet padne u zamku neprijatelja.

Bog, kao Onaj koji poznaje ljudsku nutrinu i ono što je skriveno u srcima, obavještava vjernike da je ljubav između njih i neprijateljskih sila, odnosno onih koji im ne pripadaju, jednostrana. Ona, naime, dolazi samo od vjernika. Međutim, nevjernici, nasuprot njihovoj vanjštini i tvrdnjama, u svojim srcima nemaju ljubavi prema vjernicima i sve ono što u vezi s tim tvrde nije ništa drugo do laž.

Zahvaljujući ovoj vrsti Božijeg obavještavanja vjernici ostvaruju potpunu sigurnost i pouzdanost, poginju glavu Bogu koji

kaže: *Oni vas ne vole* te ne dopuštaju da budu zarobljeni u obruč obmana dvoličnjačkog ophođenja neprijatelja i onih koji im ne pripadaju.

Poruka ovog ajeta je da ne treba voljeti one koji ne zaslužuju da budu voljeni i koji na tu ljubav neće prikladno odgovoriti.

7. Šta podrazumijeva *vjerovanje u cijelu Knjigu*?

Ako se pod pojmom *Kitab* podrazumijevaju sve nebeske knjige, nesumnjivo je da vjernici vjeruju u sve nebeske knjige. S druge strane, ostali neke knjige – poput Kur’ana – poriču, a u neke vjeruju.

Ukoliko se pod pojmom *Kitab* misli na neku posebnu nebesku knjigu, onda to ima potpuno jasno značenje. Vjernici su oni koji vjeruju u *cijelu Knjigu* i sve što je objavljeno od Boga. Sljedbenici Knjige, pored toga što ne vjeruju u Kur’an, prema svojoj knjizi se odnose po izboru:

أَفْتُوْمُنُوْنَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُوْنَ بِبَعْضِ

*Kako to da u jedan dio Knjige vjerujete, a drugi odbacujete?*⁹

Licemjeri i oni čija su srca bolesna okreću se nejasnim ajetima Nebeske knjige kako bi izazvali nered i smutnju:

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوْبِهِمْ رِيبٌ فَيَتَّبِعُوْنَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ

*Oni u čijim srcima je sumnja – željni smutnje i svoga tumačenja – slijede one što su manje jasni.*¹⁰

Riječ *kullih*i može predstavljati izraz čiji je cilj potvrđivanje drugog stava – to je *vjerovanje u cijelu Knjigu* u odnosu na

⁹ *El-Bekare*, 85.

¹⁰ *Ali Imran*, 7.

vjerovanje u dijelove Knjige – što se u 85. ajetu sure *El-Bekare* pripisuje sljedbenicima Knjige, a zasigurno se može odnositi i na neke iz islamskog ummeta.

Vjerovanje u cijelu Knjigu predstavlja pokazatelj iskrenosti vjere i znak je pokornosti Božijim propisima i zahtjevima dok, s druge strane, vjerovanje u neke dijelove i nevjerovanje u druge dijelove Knjige govori o slijedenju strasti i suprotstavljanju Svetom tekstu, a također je pokazatelj sebičnosti i osjećanja manje vrijednosti.

Oni koji se prema Božijoj Knjizi odnose po izboru uistinu tragaju za nejasnim ajetima (mutešabih) kako bi na neki način opravdali svoje prohtjeve i poremećene stavove i strasti. Drugim riječima, oni ne žele slijediti Božiji govor i tom govoru se obraćaju samo kada im on, po njihovom mišljenju, donosi određenu korist. Ova osobina je veoma važna, zapravo je ključna za raspoznavanje neprijateljskih i stranih sila u liku prijatelja.

Ukoliko vjernici na prihvatljiv način spoznaju razliku između vjerovanja u cijelu Knjigu i vjerovanja u neke njene dijelove, i sami će doseći visoke stepene spoznaje. Time će steći i duboku spoznaju tuđinaca te će se zaštititi od opasnosti koje im od njih prijete.

8. Šta se misli kad se kaže *dobro ili zlo koje zadesi vjernike?*

Dobra i zla koja neprijatelji mogu razumjeti i prihvatiti su vidljivi materijalni uspjesi i neuspjesi. Ali, oni niti mogu razumjeti duhovna ostvarenja koja imaju vjernici niti mogu ispravno zamisliti te stvari. Također, oni ne mogu razumjeti niti duhovna zla i učinke griješenja. Prema tome, u navedenom ajetu se pod *dobro* i *zlo* misli na vidljive uspjehe i poraze koji se mogu razumjeti.

U skupinu dobara koja muče neprijatelje i one koji "nisu naši" svrstavaju se: privlačenje pojedinaca i skupina islamu, unutrašnje jedinstvo i zajedništvo muslimana, neučinkovitost zavjera kako bi se narušilo unutrašnje jedinstvo muslimana, ekonomski napredak i samostalnost, širenje straha i bojazni u srcima neprijatelja, pobjeda u ratu i niz drugih uspjeha. Zla su sve one stvari koje su suprotne navedenom i koje neprijatelje čine veselim i radosnim.

9. Kako strpljenje i bogobožnost štite vjernike od zla neprijatelja?

Sabur ili strpljenje označava otpornost i postojanost na putu robovanja Uzvišenom Allahu, a takvaluk ili bogobožnost označava udaljavanje od Božijih zabrana, samonadzor u odnosu na došaptavanje duše koja navraća na zlo i šejtana koji u zabludu odvodi, kao i ispunjavanje svojih obaveza robovanja Bogu.

Nesumnjivo da će islamski ummet, ukoliko u sebi bude stalno čuvao ove dvije osobine (ajet je izražen u obliku imperfekta, što ukazuje na stalnost), dostići takvu snagu i moć da nijedan neprijatelj neće moći probiti liniju njegove odbrane i veoma brzo će pasti u vodu svaki plan koji protiv njih skuje.

Ukoliko neka vojska izgubi duh otpora i strpljenje, bez obzira na to što posjeduje brojnu vojnu opremu zasigurno će doživjeti poraz, a posjedovanje te opreme neće riješiti nikakvu teškoću. Nasuprot tome, ukoliko izađu na bojno polje sa malo vojne opreme, a budu posjedovali jak moral i postojanost, pobjeda će im brzo stići. To su učinci strpljenja i postojanosti koji pobjeđuju ostale činioce, ostavljaju iza sebe sve uobičajene smišljene radnje i otvaraju nove puteve.

Bogobožnost pospješuje oštromnost i bolje razumijevanje stvarnosti:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا

*O vjernici, ako se budete Allaha bojali, On će vam sposobnost darovati, pa ćete Istinu od neistine moći rastaviti.*¹¹

Također, bogobožnost predstavlja izlaz iz svakog ćorsokaka i iz najtežih uvjeta:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا

*A onome ko se Allaha boji, On će izlaz naći.*¹²

Strpljive i bogobožne osobe, uz pomoć sposobnosti razlučivanja istine od neistine i sposobnosti izlaska iz svih nepovoljnih prilika, nikada ne mogu podbaciti protiv neprijatelja – niti će se povući niti izgubiti u prašini neprijateljskih zavjera ili pasti u njihovu zamku.

Ovo Božije obećanje je ohrabrujuće i ugodno je za uši, tako da vjernici ne bi trebali biti zabrinuti zbog nedostataka vlastitih snaga i uplašeni zbog brojnosti neprijatelja i mnoštva mogućnosti koje oni posjeduju. Također, cilj navedenog je da skrene pažnju vjericima na dva osnovna razloga spuštanja Božije pomoći, a to su strpljenje i bogobožnost, te da im kaže da se ne plaše složenih neprijateljskih planova ukoliko posjeduju ove dvije osobine i ukoliko se oslanjaju na čvrsto Božije obećanje.

Jedina okolnost u kojoj vjernici trebaju biti zabrinuti je ona kada neprijatelji oslabe duh strpljivosti i postojanosti kod

¹¹ *El-Enfal*, 29.

¹² *Et-Talak*, 2.

onih koji vjeruju i kada svojim spletkama stvore preduvjete za ugrožavanje bogobožnosti. U takvim okolnostima će njihove obmane i varke imati učinka i vjernicima više neće od Allaha dolaziti pomoć.

10. Zašto planovi neprijatelja neće naštetiti vjernicima?

Neophodno je malo više promisliti o kur'anskoj rečenici: *Neće vam nimalo nauditi* (لَا يَضُرُّكُمْ). Hazreti Husejn, mir neka je s njim, sa svojim odanim prijateljima pregažen je konjskim kopitima. Pitamo se znači li to da oni nisu bili strpljivi i bogobožni pa su stoga pretrpjeli takvu nesreću? Veliki broj bogougodnika je trpio ogromne nevolje, a neki su na tom putu žrtvovali čak i svoje živote. Znači li to da oni nisu imali duh strpljenja i bogobožnosti pa im Bog nije pomogao?

Treba obratiti pažnju na to kome se ovaj ajet obraća. Kada se vjernicima kaže: “Spletke neprijatelja vam neće nauditi”, to znači da njihovi planovi neće nauditi našem vjerovanju kao najdragocjenijem dragulju. To ne znači da ništa neće nanijeti štetu našim tijelima ili imecima. Međutim, vjernici ne pridaju veliki značaj svojim životima i imecima, već ih *prodaju* Allahu u trgovini koju su s Njim dogovorili:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

*Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za Džennet.*¹³

Ono što je vjernicima na prvom mjestu jeste opstojnost Božije vjere i uspostavljanje pravde i istine. Na drugom mjestu

¹³ *Et-Tevba*, 111.

je očuvanje njihovog vjerovanja i postojanosti. Oni svaki svoj uspjeh i neuspjeh, korist i nevolju mjere kroz ova mjerila te stoga pobjeda i poraz, korist i nevolja u njihovom rječniku imaju drugo značenje. Hazreti Husejn i njegovi prijatelji, mada su naizgled pretrpjeli najveće nevolje, osigurali su vječni opstanak Božije vjere, a i sami su postigli najviše stepene savršenstva. Drugim riječima, hazreti Husejn je zahvaljujući pravovremenom djelovanju porušio sve planove Umejada, odnosno poništio njihove varke i obmane kojima su željeli iskorijeniti vjeru. Da li je moguća bolja pomoć Boga od ove?

11. Koja je veza između neprijateljskog lukavstva koje neće naštetiti vjernicima i Božijeg znanja o njihovim djelovanjima?

Bog, koji poznaje neprijateljska djelovanja, zna sa kakvim nevoljama i preprekama će se suočiti njihovi planovi, pa čak čini da oni sami budu žrtve svojih podlih planova. Faraon je, zbog želje da očuva vlast, napravio plan da pobije svu djecu Beni Israila kako se ne bi rodio Musa, a.s. Međutim, on je stradao od ruke Musa, a.s., koji je odgojen u njegovoj palači.

Bog kakvog opisuje Kur'an nije bog koji nakon stvaranja svijeta odlazi u neki kutak kako bi se odmorio. On stvorenja ne prepušta same sebi, a od njih će na Sudnjem danu tražiti da Mu polože račune. Bog u Kur'anu je Onaj Bog Koji poznaje sve, Koji vlada čak i najsitnijim česticama postojanja, Koji svakog trena upravlja tim stvorenim svijetom i Koji ispunjava zadata obećanja i brani one koji vjeruju:

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا

*Allah doista štiti vjernike.*¹⁴

¹⁴ *El-Hadždž*, 38.

Ovaj Bog je u potpunosti upoznat sa spletkama neprijatelja Njegove vjere i istovremeno, dok neprijateljima daje slobodu izbora i mogućnost pravljenja planova borbe protiv vjernika, On vjernike ne ostavlja same na bojnopolju, već im šalje Svoju nevidljivu pomoć. Naravno, Njegova pomoć ovisi o strpljivosti i bogobožnosti robova, tako da oni dobijaju svoju nagradu u obliku nevidljive pomoći.

12. Da li je na osnovu ovog kur'anskog ajeta moguće zaključiti da postoje “oni koji su naši” i “oni koji nisu naši”?

Na osnovu tumačenja koje je dato u vezi sa rečenicom *oni koji nisu vaši* (من دونكم) može se zaključiti da u islamskom društvu postoje i snage “koje mu ne pripadaju”, one koje se nastoje uvući u snage koje pripadaju islamskom društvu, a cilj im je da sa vjernicima uspostave vezu. Obaveza vjernika je da oštroumnosću i inteligencijom razluče ko su oni koji im pripadaju, a ko oni koji im ne pripadaju i da svoje redove zaštite od prodora onih koji im ne pripadaju.

Riječi *licemjerje* (نفاق) i *licemjeri* (منافقين) se u Kur'anu upotrebljavaju u značenju “sile koje se nalaze unutar islamskoga društva” a koje mu ne pripadaju. Analize ajetā koji se odnose na licemjere odagnaju svaku vrstu sumnje u vezi s tim.

Naivno je misliti kako je pitanje neprijatelja i onih koji nam ne pripadaju nevažno. To su podmukle izmišljotine neprijatelja koji želi umanjiti opasnost koju predstavlja i na taj način olakšati svoj prodor i uticaj. Naravno, to što se neprijatelji predstavljaju u liku humanista i pravednika, što izriču jako lijepe slogane i što se kriju pod krinkom suosjećajnih i susretljivih osoba predstavlja nešto sasvim prirodno. Bilo bi čudno kada bi se ponašali drukčije. Međutim, ono što se

očekuje od vjernika jeste da ne dopuste da budu obmanuti ovom vanjštinom te da otvore svoje oštromno oko i gledaju iza zavjese, da bi vidjeli kako neprijatelji na svojim povjerljivim okupljanjima pokazuju mržnju prema vjernicima:

وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

*Čim se nađu nasamo, od srdžbe grizu vrhove prstiju.*¹⁵

13. Da li je zabranjena bilo kakva veza sa “onima koji nisu naši” ili je zabranjena samo bliska veza prilikom koje se odaju tajne?

Primjeren odnos prema drugim i pridržavanje pravila lijepog ponašanja predstavljaju stvari koje se ističu u islamu, a muslimanima se preporučuje da se i nemuslimanima predstavljaju kao primjerene i poželjne osobe. Ova vrsta odnosa sama po sebi predstavlja vrijedno obilježje vjere. Međutim, ovakav odnos i poštivanje pravila lijepog ponašanja su nešto različito od biranja iskrenih prijatelja sa kojima dijelimo tajne. Neophodno je razlikovati ove dvije stvari i ne miješati ih.

Veliki broj ajeta razmatra pitanje načina ophođenja vjernika sa različitim skupinama ljudskog društva. Ove teme objašnjene su posredstvom Božijeg govora, kao što je pojašnjena i obaveza vjernika u različitim okolnostima. Namjera ovih ajeta je ukazati na zabranu prisnih odnosa sa tuđincima koji, nakon što steknu uvid u unutrašnje stanje islamskog društva, djeluju na uništavanju njegovih temelja. To su uhode otvorenih neprijatelja među vjernicima.

Kada je riječ o drugim okolnostima u kojima vjernici uspostavljaju veze, tome bi bilo neophodno posvetiti posebnu raspravu.

¹⁵ *Ali Imran*, 119.

NAPOMENE

Islam ustrajava na čuvanju tajni, kako ličnih tako i društvenih, a ovaj ajet, uz navođenje dokaza, zabranjuje upravo navedeno.

I islamsko društvo i skupine vjernika imaju određene tajne i teme koje mogu biti veoma korisne neprijateljima ako dođu do njih. Oni te podatke iskorištavaju za nanošenje nevolja. Tu vrstu podataka oni usvajaju mudro i neprimjetno prilikom bliskih saradnji, odnosno na prijateljskim druženjima. Stoga, uzdržavanje od ove vrste druženja i veza onemogućava iskorištavanje i potčinjavanje.

Vjernik je sličan vjerniku, a ne onom koji nije vjernik. Naravno, treba odvojiti one koji zbog intelektualne zaostalosti ne mogu dokučiti istinu od onih koji je poriču zbog tvrdoglavosti i inada. Međutim, druženje u svakom slučaju iziskuje podudarnost. Ova podudarnost se prije svega odnosi na intelektualna, duhovna i ideološka pitanja, ali i na pitanja sklonosti.

*S golubom golubi, s jastrebom jastrebi,
Svako leti s nekim sličnim sebi.*

Uistinu, kako će osoba koja nije ponizna pred Uzvišenim Bogom, Koji je prema njoj toliko milostiv, dobar i blagonaklon, a ona nije zahvalna na Njegovim blagodatima, biti odana nama i kako da joj vjerujemo da nas neće prodati za male pare?

Ako zanemarimo društvena pitanja i tajne islamskog društva, uočavamo da ovaj ajet obuhvata i pojedinačni stepen saradnje. Dakle, zabranjeno je uspostavljanje bliskog prijateljstva sa onima koji nisu vjernici i na tom stepenu. Prijateljstva

koja se uspostavljaju s onima koji nisu vjernici donose duhovne nevolje, jer je neizbježno da prilikom saradnje dođe do određenih uticaja. Duše ostavljaju traga jedna na drugoj i, u skladu s moći koju posjeduju, preobražavaju i mijenjaju drugu osobu.

Svi ljudi imaju potrebu za iskrenim prijateljima koji znaju čuvati tajne. Vjernici nisu izuzetak od toga pravila. Oni su prinuđeni da ovu potrebu zadovolje na jedan prirodan način. Stoga, ovaj kur'anski ajet preporučuje vjernicima da za bliske prijatelje uzimaju vjernike i one koji im pripadaju, a ne one koji nisu njihovi.

U ovom ajetu su u potpunosti pojašnjene osobine osoba koje nam ne pripadaju i s kojima ne bismo smjeli biti prisni. Cilj navedenog je da se dokaže ova Božija zabrana i da se u potpunosti pojasni filozofija zabrane. Osobe koje ne prezaju ni od kakvog zla i nasilja i od kojih se mogu očekivati nevolje svake vrste, u svojim srcima ne gaje ljubav prema vjernicima već duboku mržnju. Za njih je radost vjernika tuga, a nezadovoljstvo vjernika predstavlja im slavlje. Kako ovakve osobe mogu biti bliske i povjerljive vjernicima?

Oni, također, tvrde da su vjernici i prilikom susreta se hvale vjerovanjem. Međutim, ne smijemo se zavaravati ovim lažnim tvrdnjama i zadovoljavati vanjštinom:

وَإِذَا لَقَوْكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ الْأَتَامِلَ مِنَ الْعَيْظِ قُلْ
مُوتُوا بِعَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

Kad vas sretnu, govore: "Vjerujemo!" – a čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama grizu vrhove prstiju svojih. Reci: "Umrite od muke!" Allahu su, zaista, dobro poznate misli svačije.¹⁶

¹⁶ Ali Imran, 119.

Iz ovih ajeta se zaključuje da je neophodno nadzirati ljubav i ograničavati naklonost. Srce vjernika nije šetalište u koje može ući svako i u kojem se može zabavljati ko god hoće. Srce vjernika je Božije svetište, u koje je zabranjen ulazak osobama koje tu ne pripadaju. S obzirom na to da je moguće da osobe koje nam ne pripadaju obuku odoru onih koji nam pripadaju i da iskoriste dobrotu vjernika te da prodru u njihova srca, Uzvišeni Bog Svojim upozorenjima skreće pažnju na opasnost i, u ovom i drugim ajetima, želi sačuvati i zaštititi vjernike.

PETNAESTO POGLAVLJE

Ostavljanje kamate – korak prema bogobožnosti i udaljavanju od Vatre

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٢﴾ وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

O vjernici, nemojte uzimati kamatu nekoliko puta uvećanu, i Allaha se bojte, jer ćete tako postići ono što želite, i čuvajte se Vatre za nevjernike pripremljene, i pokoravajte se Allahu i Poslaniku ne bi li vam milost bila ukazana, i pobitajte prema oprostima Gospodara svoga i Džennetu prostranom kao Nebesa i Zemlja, pripremljenom za one koji se Allaha boje.¹

PITANJA

1. Zbog čega se ajet obraća onima koji daju kamatni zajam, a ne onima koji uzimaju?
2. Šta se želi pojasniti uz pomoć riječi *nekoliko puta uvećanu kamatu* (أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً)?
3. Šta znači: *Čuvajte se Vatre!* (اتَّقُوا النَّارَ)?
4. Koja je veza između kamate i Vatre koja je pripremljena za nevjernike?
5. Da li napuštanje grijeha zbog straha od Vatre ima vrijednost?

¹ *Ali Imran*, 130-133.

6. Da li činjenjem grijeha kao što je uzimanje kamate neko postaje nevjernik?
7. Koji je odnos između Vatre i nevjerovanja?
8. Zašto je neophodno nakon zapovijedi: *Bojte se Allaha!* (اتَّقُوا اللَّهَ) i: *Bojte se Vatre!* (اتَّقُوا النَّارَ) spomenuti: *Pokoravajte se Allahu i Poslaniku!* (أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ)?
9. Kakva je ta milost koja je plod pokoravanja Bogu i Poslaniku?
10. Kako se može ubrzati postizanje Božijeg oprosta?
11. Koja je veza između oprosta i Dženneta?
12. Šta znači *Džennet prostran kao Nebesa i Zemlja*?
13. Da li Džennet pripada samo bogobojaznim?
14. Ko su bogobojazni?

NAPOMENA

U desetom poglavlju prvog sveska ove knjige govorili smo mnogo o ajetu koji se dotiče pitanja kamate:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٠﴾
فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتِغُوا فَلَکُمْ رُءُوسُ
أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

O vjernici, bojte se Allaha i od ostatka kamate odustanite ako ste pravi vjernici. Ako ne učinite, eto vam onda, neka znate – rata od Allaha i Poslanika Njegova! A ako se pokajete, ostat će vam glavnice imetaka vaših, nećete nikoga oštetiti niti ćete oštećeni biti.²

Mada je sura *El-Bekare* objavljena prije sure *Ali 'Imran*, ipak postoje pokazatelji da su ovi ajeti sure *El-Bekare* objavljeni nakon ajeta sure *Ali 'Imran*. Čak i Sujuti u tefsiru *Ed-Durru-l-mensur*

² *El-Bekare*, 278-279.

prenosi predaju u kojoj se navodi da su ovi ajeti sure *El-Bekare* posljednji objavljeni Božijem Poslaniku, a neki veliki komentatori Kur'ana poput Allame Tabatabajija tvrde da su ajeti sure *El-Bekare* objavljeni nakon sure *Ali Imran*.

Da bismo bolje pojasnili ovu temu trebamo napomenuti da je prvi ajet, koji je objavljen u vezi sa kamatom, objavljen u Mekki:

وَمَا آتَيْتُمْ مِّن رَّبًّا لَّيْرُبُونَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرُبُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِّن
رِّكَاتٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

*A novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha uvećati, a za milostinju koju udijelite da biste se Allahu umilili – takvi će dobra djela svoja umnogostručiti.*³

U ovom ajetu se govori samo o neplodonosnosti kamate kod Allaha i ukazuje se na nezadovoljstvo zbog njenoga postojanja.

U Medini su prvo objavljeni ajeti sure *Ali Imran*. To su oni ajeti o kojima mi govorimo i u kojima se jasno zabranjuje kamata. Spominju se ahiretski plodovi kamate, a to je džehenemska vatra.

Posljednji ajeti koji veoma oštrim tonom govore o kamati jesu ajeti sure *El-Bekare*:

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ
الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا
فَمَن جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ
فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي
الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

³ *Er-Rum*, 39.

Oni koji uzimaju kamatu dići će se kao što će se dići onaj koga je dodirom šejtan izbezumio, zato što su govorili: "Kamata je isto što i trgovina." A Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu. Onome do koga dopre pouka Gospodara njegova – pa se okani, njegovo je ono što je prije stekao, njegov slučaj će Allah rješavati; a oni koji to opet učine – bit će stanovnici Džehenna, u njemu će vječno ostati. Allah uništava kamatu, a unapređuje milosrđa. Allah ne voli nijednog nevjernika, grešnika.⁴

Iz sadržaja ajeta može se zaključiti da svi muslimani nisu prihvatili prethodnu zabranu te su se nastavili baviti kamatom. Oni nisu mogli ostaviti veliku korist i bez napora zanemariti kamatno poslovanje, zbog čega su navodili slaba opravdanja kako bi izbjegli ovu Božiju zapovijed.

ODGOVORI NA PITANJA

1. Zbog čega se ajet obraća onima koji daju kamatni zajam, a ne onima koji uzimaju?

Mada i osoba koja uzima kamatni zajam ima odgovornost i ne bi ga trebala uzimati, ipak, mnogo veći problem je u osobama koje daju kamatni zajam.

Većina ljudi uzima kamatni zajam zbog nužde, tako da sama prinuđenost može biti razlog zbog kojeg neka osoba čini ovu vrstu prekršaja. Međutim, oni koji daju kamatni zajam to ne čine ni zbog čega drugog do uvećavanja vlastitog bogatstva. Upravo zbog toga se Kur'an obraća onima koji daju, a ne onima koji uzimaju kamatni zajam.

Kur'anska metoda liječenja pojedinačnih i društvenih bolesti u prvom razdoblju je bavljenje uzrokom i korijenom, a u kasnijem

⁴ *El-Bekare*, 275-276.

razdoblju posljedicom i ograncima bolesti. Kada je riječ o kamati, korijen problema je u osobama koje daju kamatni zajam i iskorištavaju postojeće nevolje u društvu bacajući svoje mreže na osobe koje su se našle u bezizlazju i razarajući njihove živote.

2. Šta se želi pojasniti uz pomoć riječi *nekoliko puta uvećanu kamatu* (أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً)?

Ovaj dodatak ukazuje na najgoru vrstu kamate, a to je onaj slučaj kada dužnik nije kadar vratiti dug u dogovorenom roku. Tada se dogovara sa onim koji daje kamatni zajam da dugu doda i njegovu kamatu te ga tako računa kao novi dug za koji se određuje nova kamata. Tada se kamata od jednog duga uvećava za nekoliko puta.

3. Šta znači: *Čuvajte se Vatre!* (اتَّقُوا النَّارَ)?

Svaka razumna osoba preduzima ozbiljne korake kako bi se zaštitila od opasnosti i što je ta opasnost opipljivija, uočljivija i bolnija, stepen opreza je veći. Možda se može reći da nijedna opasnost za čovjeka nije toliko opipljiva i istovremeno zabrinjavajuća kao što je to vatra. Vatra donosi najveće bolove i sve ono što neko posjeduje u trenu se pretvara u pepeo. Upravo zato, vatra i gorenje u vatri predstavljaju nešto što je opipljivo za svakoga i što privlači svačiju pažnju.

Ako se kaže da se uzdržavate od haram imetka, bol i patnja koji proizlaze iz toga neće biti razumljivi i opipljivi svim ljudima. Ako kažu: "Ne približavajte se grijehu!", jedan broj ljudi nikako ne može pretpostaviti loše posljedice toga. Međutim, svi ljudi imaju potpuno jasnu predstavu o vatri i razumiju bol koja od nje dolazi tako da, čim čuju riječ vatra, odmah shvataju suštinu opasnosti od nje.

Uzvišeni Bog u kur'anskom odgojnom sistemu mnogo koristi aksiome i lahko dokazive činjenice, kao u ovom ajetu u kojem nam kaže da se čuvamo vatre. Čuvanje od vatre nepotrebno je dokazivati, jer je svim ljudima to sasvim jasna činjenica. Pozivanje na aksiomatske i jasne činjenice unapređuje neku temu i znatno povećava učinak govora.

S gledišta Kur'ana, svi ljudi pored materijalnih (mulk) osobina posjeduju i duhovne (melekt), a pored vanjskog imaju i ono unutarnje. Ljudska djela, također, nisu izuzetak od tog pravila tako da, kao jedna izvanjska pojava, imaju i svoju unutrašnjost, a posjeduju i materijalnu i duhovnu dimenziju.

Uzvišeni Bog želi u Kur'anu vjernike upoznati sa unutrašnjom dimenzijom svijeta. S tim ciljem On predstavlja unutrašnju dimenziju nekih ljudi ili pojašnjava suštinu nekih ljudskih djela. Upravo na tom tragu predstavlja i pojašnjava unutrašnju dimenziju grijeha.

Unutrašnjost grijeha je Vatra koja izgara našu ljudsku ličnost i pretvara je u pepeo. Ona "lijepo stablo" imana pretvara u zalogaj vatre i svojim dimom prostor ljudskih srca čini mračnim i tamnim.

Kao što pegla ne prži vatrom koja je vidljiva okom, tako isto postoje vatre i prženja koji se ne mogu percipirati fizičkim čulima. Međutim, oni spaljuju ljudsku zbilju i u pepeo pretvaraju njegova bogatstva. Kada se uklone zastori materijalnog svijeta i kada se objelodane ahiretske i berzahske zbilje, čovjek će se suočiti s Vatrom svojih djela i osjetit će njeno prženje. To je prženje koje je mnogo bolnije od prženja obične vatre.

4. Koja je veza između kamate i Vatre koja je pripremljena za nevjernike?

Vatra koja je spremljena za nevjernike predstavlja plod njihovog poricanja, inada i tvrdoglavosti u vezi sa Bogom i istinom. Borba protiv istine u životima nevjernika stvara iskre koje će u plamenovima Vatre sva bogatstva njihovih života pretvoriti u brdo pepela.

Nevjernačka djela, što se napajaju s izvora nevjerstva, jesu poput granja i uglja koji predstavljaju gorivo za tinjanje vatre. Ta vatra će njihovo cijelo biće pretvoriti u Džehennem, a Džehennem će opet obuhvatiti cijelu njihovu ličnost.

Jedna od posebnosti vatre je i ona po kojoj nema razlike između male i velike. Mala vatra se zbog nepažnje začas pretvara u ogromnu. Svaki grijeh je vatra i, bez obzira koliko mali bio, u slučaju nepažnje brzo se prenosi i pretvara u veliku vatru. Kamata, također, nije izuzetak od tog pravila.

Požar u nekoj prostranoj šumi započinje od malog plamena. Suhoća stabala i snažni vjetrovi igraju značajnu ulogu u brzom širenju vatre i, u veoma kratkom vremenu, čitavi hektari šume bivaju zahvaćeni.

Čovjek, također, počinje od malih grijeha i u njegovom biću se pale prve iskre. Zahvaljujući udaljavanju od duhovnosti i robovanja, njegova ličnost postaje *suha* i spremna da bude zapaljena. Oluje strasti pušu prostranstvima njegova srca tako da nose vatreni plamen u sve kutove njegove ličnosti, sve do trenutka dok njegovo cijelo biće ne postane vatra.

U skladu s Kur'anom, kamata je ona prvotna iskra koja veoma brzo unutar čovjekovog srca proizvodi strašnu rušilačku vatru, koja u konačnici svoga vlasnika pridružuje džehennemskim nevjernicima.

Kamata mnogo gore od obične vatre izgara slabe i jadne ljude, na taj način ih unesrećujući. Kamatar temelje života dužnika suočava sa ogromnim opasnostima i ne samo da prijeti korijenu njihove životne opskrbe već je spaljuje i pretvara u pepeo. Da li je moguće zamisliti da se neko igra vatrom i da živote drugih ljudi izlaže njoj, a da i sam od toga nema nikakvih posljedica?

5. Da li napuštanje grijeha zbog straha od Vatre ima vrijednost?

Sve što onemogućava grijeh samo po sebi je dobro i poželjno jer udaljava ljude od Vatre. Upravo ta udaljenost od Vatre omogućava razvoj i izrastanje ljudske ličnosti i postizanje uzvišenijih ciljeva.

Kada se u hadisima kaže da ibadet iz straha od Vatre predstavlja ibadet *robova* (bardegan), to ne znači da se time poriče i obezvrjeđuje ova vrsta ibadeta, već se žele predstaviti viši stepeni koji imaju mnogo veću vrijednost, a to je ibadet *slobodnjaka* (ahrar) i *zaljubljenika* (ašika).

Džehennem je pokazatelj Božije srdžbe. U njemu se druže Božiji neprijatelji i oni koji su od Njega protjerani. Otići u Džehennem znači biti lišen različitih vrsta Božije milosti. Strah od takvog prostora ne predstavlja prepreku za postizanje viših vrijednosti već je pokretač za veće i brže zalaganje radi ostvarivanja duhovnog razvoja.

Veliki broj vjernika ne griješi samo zbog straha od Džehennema, a jedan dio njih zbog želje za džennetskim blagodatima i postizanjem onosvjetskog mira i blagostanja. Međutim, jedna skupina vjernika je kušala slast Božije ljubavi i, bez obzira na Džennet i Džehennem, oni s ljubavlju robuju Allahu. Ono na što treba obratiti pažnju jeste

to da nema nikakve suprotstavljenosti između robovanja iz ljubavi i robovanja zbog straha od Džehennema. Jedino postoji razlika u stepenima robovanja. Poznato nam je da visoki stepeni obuhvataju niže stepene, a to ovako zvuči u poznatoj izreci: "Ako imamo stotinu, onda je i ono devedeset kod nas."

Kur'an pripada svim ljudima i on za sve njih, na različitim stepenima, predstavlja odgojnu poruku. Ljudi u prvom razdoblju stupaju na put robovanja zbog straha i bojazni, a u drugom razdoblju zbog podsticaja i obećanja. Naravno, na tom putu se susreću sa višim uputama i, ukoliko budu spremni, okoristit će se ljubavlju i zahvalom.

6. Da li činjenjem grijeha kao što je uzimanje kamate neko postaje nevjernik?

Vjernici, također, zbog kršenja Božijih zapovijedi, postižu određene stepene nevjerstva i, u skladu s tim, udaljavaju se od vjerovanja.

Nakon što je istina pojašnjena, svako suprotstavljanje njoj predstavlja nevjerstvo koje svakog pojedinca dovodi na neki stepen nevjerovanja.

Kao što vjerovanje ima stepene i polagahno se ostvaruje dok se ne upotpuni, i nevjerovanje, također, ima stepene. Ono se postepeno razvija, ukorjenjuje i širi poput vatre koja započinje malom iskrom, da bi se poslije proširila i rasplamsala. Vjernici ne postaju odjednom nevjernici i ne izlaze odmah iz okvira vjere i robovanja. Ovaj put započinje s malim grijesima, koji se ponekada mogu i razumski opravdati, da bi se pretvorili u velike grijeha i na kraju postali otvoreno nevjerstvo:

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوْأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا
يَسْتَهْزِئُونَ

Oni koji su zlo činili završili su tako što su Allahove riječi poricali i što su ih ruglu izvirgavali.⁵

Između grijeha koji se vrše iz neznanja i grijeha koji se vrše nakon upoznavanja i upotpunjavanja dokaza postoji ogromna razlika. Prva vrsta grijeha će imati određene uticaje, ali zbog toga osoba koja vrši ove grijeha neće ući u skupinu nevjernika. Međutim, druga skupina se, pored učinaka koje će imati zbog nepobitnih dokaza, približava nevjernicima i, u slučaju ope- tovanja i neobraćanja pažnje na upozorenja, takva osoba se svrstava među nevjernike.

Činjenica je da se nevjerstvo preobražava u Vatru i da je zbilja nevjerstva sama Vatra. Šta god vjernici učine u pogledu poricanja Božijih propisa – čime postaju nepokorni, približava ih ovoj Vatri i iz njihove nutrine Vatra počinje plamtjeti. Zavisno od slabosti njihovog vjerovanja, ta vatra će im nanijeti štetu.

7. Koji je odnos između Vatre i nevjero vanja?

Kao što vatra spaljuje, uništava i ne ostavlja ništa korisno, nevjero vanje, također, uništava glavno blago ljudskosti i pretvara ga u pepeo tako da čovjeku ne ostavlja ništa.

Vatra stvara dim i tim dimom boji u crno. Tako isto nevjero vanje stvara tamu i svojim crnilom prekriva okolne ljepote.

Vatra se ubraja u najbolnije fizičke patnje i nema težeg mučenja od mučenja vatrom. Nevjero vanje je, također, najgora

⁵ *Er-Rum*, 10.

bol ljudske duše, a podnošenje te patnje predstavlja najnepodnošljiviju bol.

Oni koji na Ovom svijetu izgube voljenu osobu ili upropaste jednu veoma važnu i vrijednu priliku u svojoj nutrini osjećaju neku vrelinu i pečenje, što se drugima može opisati samo kao izgaranje. Naizgled ovo "prženje" ništa ne uništava, ali bol koju trpi osoba kod koje se ono nalazi, ravna je boli koju nanosi fizička vatra. Ljudi će se na Budućem svijetu, kada vide unutrašnjost svojih djela, toliko kajati, da će se cijelo njihovo biće pretvoriti u Vatru. Vatra će se, zapravo, zapaliti u unutrašnjosti te progorjeti van.

Nasilje koje je učinjeno ljudima i koje je peklo njihova srca, u svijetu kažnjavanja i nagrađivanja će se vratiti osobi koja je vršila to nasilje i isto to prženje i Vatra će zahvatiti i tu osobu.

U materijalnom svijetu sudar dvije stvari proizvodi toplotu, iskru, pa čak i vatru. Kada komad željeza udari u drugi komad, ili kada jedan kamen udari u drugi kamen ili komad željeza, pojavljuje se iskra i vatra. To je priroda sudara i suprotstavljanja.

U trenutku kada se čovjek suprotstavi istini i kada stane naspram nje ili se s njom sudari, ishod toga sudara će biti Vatra koja će spaliti cijelo biće nevjernika, a njegovo blago će pretvoriti u pepeo.

8. Zašto je bilo neophodno nakon zapovijedi: *Bojte se Allaha!* (اتَّقُوا اللَّهَ) i: *Bojte se Vatre!* (اتَّقُوا النَّارَ) spomenuti: *Pokoravajte se Allahu i Poslaniku!* (أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ)?

U zapovijedi: *Pokoravajte se Allahu i Poslaniku!* (أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ) pojašnjen je način postizanja stepena bogobojažnosti. Ta bogobojažnost se mora očitovati izvana, a takvo njeno očitovanje

je pokoravanje Allahu i Poslaniku. Put spasa od džehennemske vatre je slijeđenje Allaha i Poslanika.

Kada je riječ o odgoju, ne smijemo se zadovoljavati samo pojašnjavanjem općih stvari i izbjegavati ukazivanje na praktične puteve, jer tada odgoj ne bi imao učinaka.

Ako Bog skreće pažnju svojim robovima na opasnost, On im, također, napominje koja su odgovarajuća pouzdana rješenja za otklanjanje te opasnosti. Drugim riječima, ne zadovoljava se samo uopćenim izjavama, već ukazuje na rješenja i daje korisne recepte.

Kao što je već rečeno, put bogobožnosti i kretanja prema Allahu nije prepušten volji ljudi. Oni ne mogu ići onako kako oni žele i ne može svako birati po vlastitom nahođenju i želji put kojim će stići do Boga.

Bog, Koji je za najsićušnije pojave Ovoga svijeta stvorio poseban sistem, a za svaku stvar odredio veoma sračunatu mjeru, za put ljudskog usavršavanja je, također, odredio jasnu putanju i ako neko ne bude išao tim putem, neće stići do cilja. To je put koji su pojasnili vjerovjesnici.

Plodove će dati ona bogobožnost kojom vjernici budu napajani s izvora Božijih zapovijedi, koje su do ljudi stigle preko poslanika. Stoga je odmah nakon naredbe o bogobožnosti data i naredba da se pokorava Allahu i Poslaniku.

9. Kakva je ta milost koja je plod pokoravanja Bogu i Poslaniku?

Zasigurno se ovdje misli na posebnu Božiju milost, jer opća Božija milost obuhvata sve ljude. Bog je Svojom općom milošću obuhvatio sve ljude, pokazao im put sreće i spasenja i pozvao ih k Sebi. Obećao im je da će ih primiti i da će ih

dočekati sa zadovoljstvom i otvorenih ruku. Međutim, nakon što robovi krenu ka Allahu, a što se ostvaruje kroz pokornost Njemu i Njegovom Poslaniku, njima će pripasti posebna Božija milost i oni će se okoristiti uzvišenim Božijim uputama. Postići će posebna saznanja, njihove moći će se potvrditi, strpljivost i postojanost će im se uvećati...

Uspjeh u pokornosti Allahu i Poslaniku predstavlja najveću Božiju milost, a to je izvor svih ovosvjetskih i onosvjetskih dobara i blagodati. To će u životu izazvati takav preobražaj da će smjer kretanja neke osobe okrenuti prema uzdizanju i razvoju.

Spas od džehennemske vatre je velika milost koja dolazi kao plod pokoravanja vjernika Allahu i Poslaniku.

Uspjet će oni koji iz područja želja i naklonosti zakorače u područje djelovanja, tj. oni koji svoje tvrdnje potvrde djelovanjem. Oni će, u skladu sa stremljenjem i uložnim trudom, uživati u slatkim plodovima svog uspjeha.

Bog želi da vjernici pokoravanjem Njemu i Njegovom Poslaniku uđu u područje djelovanja i tek tada će im spustiti Svoju posebnu milost.

Možda je razlog zbog kojeg se u ovom ajetu milost navodi bezuvjetno i ne navodi se neka posebna vrsta milosti to što je pokoravanje Allahu i Poslaniku također izneseno bezuvjetno bez navođenja nekog posebnog primjera te pokornosti. To znači da je pokoravanje u svim područjima dobro i jasno je da je milost koja se spušta kao nagrada za to pokoravanje potpuna te da obuhvata sve dimenzije ljudskog bića. Drugim riječima, za postizanje različitih vrsta Božije milosti potrebno je na svim poljima biti potpuno pokoran Bogu i Poslaniku.

10. Kako se može ubrzati postizanje Božijeg oprosta?

U prethodnom ajetu je rečeno: *možda će vam se smilovati* (لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ). Ovdje se ne govori o neizostavnosti milosti. Mudrost ovakvog načina govora obrađuje se u narednom ajetu, gdje je naređeno da se požuri kako bi se dobio Božiji oprost. Osim toga, dok god je ljudsko biće uprljano grijesima i duhovnom prljavštinom, na njega se neće spustiti Božija milost. Zar je moguće da jedna pametna osoba ukusni i vrijedni sok stavi u neku prljavu i ukaljanu posudu?

Mudri Gospodar Svoje posebne milosti ne stavlja u zaprljane posude i upravo zbog toga vjernicima poručuje da se – ako se žele okoristiti Božijom milošću – trebaju što brže očistiti od prljavština grijeha i postići Božiji oprost kako bi pripremili preduvjete za spuštanje te milosti.

Božija milost teče neprekidno i u svim prilikama. Vjernicima je skrenuta pažnja da požure za Božijim oprostom kako bi čišćenjem i uklanjanjem prepreka stekli neograničene Božije milosti.

S obzirom na to da pokajanje priprema preduvjete za Božiji oprost, moguće je da se pod izrazom “žuriti prema Božijem oprost” misli na pokajanje i brzo djelovanje radi nadoknađivanja prethodnih grešaka.

Dio dobrih djela će omogućiti opraštanje grijeha, a žurba i prestizanje drugih u činjenju ovih djela može predstavljati materijalizaciju izraza “žuriti ka Božijem oprost”.

Prilika koja je data čovjeku veoma kratko traje i on ne zna kada će ona završiti i kada će se zatvoriti knjiga njegovih djela. Svaki dan u kojem se probudi predstavlja novu priliku koja mu je data. Moguće je da više neće imati tu priliku i da je prošlo vrijeme za pokajanje, nadoknađivanje propuštenog i činjenje dobrih djela.

U toj kratkotrajnoj prilici čovjeku se pruža veliki broj sud-bonosnih poslova. Nema vremena za igru, nego treba krenuti. Ne daj Bože da zaostanemo za karavanom i da bez Božijeg oprosta uđemo na ahiretski bazar!

Za postizanje Božijeg oprosta neophodno je požuriti, jer svakog trenutka je moguće izgubiti priliku koja nam je data:

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ

Požurite prema oprostima Gospodara svoga.⁶

11. Koja je veza između oprosta i Dženneta?

Džennet je mjesto čistih i sve dok grješnici ne dobiju Božiji oprost i dok se ne očiste, neće moći ući u njega.

Džennet nije poput ovozemaljskih šetališta u koja može ući ko god hoće, nego je jedna velika i duboka zbilja. Dovolja za ulazak u njega i njegovo korištenje nije nešto što je općevažeće, već tu mogu ući samo osobe koje posjeduju potrebne vrijednosti i koje su otklonile duhovne prepreke za ulazak.

U suri *Saff* se prvo navodi opraštanje vjernicima, a potom ulazak u Džennet kao nagrada za trud vjernika:

يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلُكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَمَسَاكِينٍ ظَلِيمَةٍ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

On će vam grijehе vaše oprostiti i u džennetske bašče vas, kroz koje će rijeke teći, uvesti, i u divne dvorove u edenskim vrtovima – to će biti uspjeh veliki.⁷

⁶ *Ali Imran*, 133.

⁷ *Es-Saff*, 12.

U suri *Ali Imran* se, također, navodi oprost, a potom ulazak u Džennet kao nagrada za bogobojazne:

أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

*Njih čeka nagrada – oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupili!*⁸

U nekoliko ajeta se prvo spominje Božiji oprost, a potom Božija nagrada ili opskrba Plemenitog, kao npr.: *Maide*, 9; *Enfal*, 4 i 74; *Hud*, 101; *Hadždž*, 50; *Nur*, 26; *Ahzab*, 35; *Saba*, 4; *Fatir*, 7; *Ja-Sin*, 11; *Feth*, 29; *Hudžurat*, 3; *Hadid*, 21 i *Mulk*, 12.

Na osnovu ovih ajeta se sa velikim stepenom pouzdanosti može tvrditi da je uvjet za korištenje Božijih blagodati, onosvjetske nagrade i opskrbe Plemenitog – koji se na neki način materijaliziraju u Džennetu – postizanje Božijeg oprosta i čišćenje u bistrom vrelu Božijeg praštanja.

Sve dok se ljudsko biće ne očisti od prljavštine grijeha i duhovnog zagađenja, na njega neće biti spuštena Božija milost.

12. Šta znači Džennet prostran kao Nebesa i Zemlja?

Ova rečenica predstavlja jedan od ključnih ajeta za razumijevanje zbilje proživljenja. Ako se širina uzme u značenju prostranosti, što većina komentatora Kur'ana i čini, onda bi značenje ovog ajeta bilo sljedeće – prostranstvo Dženneta jednako je svekolikoj egzistenciji. Iz brojnih ajeta u kojima se koriste riječi “Nebesa i Zemlja” može se zaključiti da se pod

⁸ *Ali Imran*, 136.

tim riječima misli na svekoliku egzistenciju, a Nebesa i Zemlja predstavljaju prostor u kojem se nalaze sva stvorenja.

Ako, pak, širinu uzmemo kao kraću stranu koja se nalazi nasuprot dužini, u značenju u kojem se svakako koristi ova riječ u arapskim rječnicima, onda će ovaj ajet imati sljedeće značenje – Nebesa i Zemlja predstavljaju širinu Dženneta, a njegova dužina (koja je u pravilu veća od širine) se ne može opisati i predstaviti. To je pokazatelj veličanstvenosti koju čovjek sebi ne može predočiti.

Iz kur'anskih ajeta se može zaključiti da Ovaj svijet Nebesa i Zemlje zajedno, pored materijalne i fizičke dimenzije (mulk) koja je svima pojmljiva, posjeduje i drugu, nematerijalnu i duhovnu dimenziju (melekt), za čije je razumijevanje potrebno da se čovjek razvija kako u pogledu znanja tako i djela. Drugim riječima, fizička dimenzija je upravo vanjska dimenzija egzistencije, a metafizička dimenzija je unutrašnja dimenzija egzistencije koja je poznata kao Ahiret.

Na osnovu navedenog objašnjenja može se reći da je Džennet unutrašnja dimenzija egzistencije i duhovni svijet (melekt) Ovog svijeta. Tada će njegova prostranost biti jednaka prostranstvu Nebesa i Zemlje.

Što nauka više napreduje, sve se više povećava i ljudska zapanjenost uzrokovana razumijevanjem prostranstva Nebesa i Zemlje. Ono što se danas zna, kada je riječ o prostranstvu Nebesa, umnogome se razlikuje od razumijevanja koje je imao čovjek prije stotinu godina i zasigurno će u narednih stotinu godina biti otkrivene druge dimenzije ovog prostranstva, nezamislive današnjim ljudima. Prema tome, u sadašnjim je uvjetima poimanje prostranstva Dženneta za čovjeka nedostižna želja, a potrebno je sačekati otvaranje vrata drugih nauka kako bi se možda postiglo to poimanje.

13. Da li Džennet pripada samo bogobožnim?

Ako vjerovanje i činjenje dobrih djela urode plodom i ukoliko budu išli svojim prirodnim tokom, njihov plod će biti bogobožnost i na taj način će biti izdata dozvola za ulazak u Džennet.

Zbilja bogobožnosti je nadziranje vjerovanja i dobrih djela. Kao što se napominje u velikom broju kur'anskih ajeta, veliki je broj opasnosti koje prijete imanu vjernika. Na putu vjernika nalazi se veliki broj provalija, zbog čega postoji opasnost od padanja ili nanošenja nevolja vjernicima ukoliko ne preduzmu ozbiljnije mjere nadzora. Ono što čini odbrambeni štit protiv ovih opasnosti nije ništa drugo do bogobožnost.

Osobe koje uz bogobožnost nastavljaju svoj put usavršavanja, do kapija Dženneta će donijeti vrijedno blago vjerovanja i dobrih djela, u potpuno ispravnom stanju. Tamo će sjesti za sofru svojih vjerovanja i uživati u Božijim milostima.

14. Ko su bogobožni?

U nastavku navedenih ajeta spominje se nekoliko osobina bogobožnih:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالصَّرَّاءِ وَالكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ
وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ وَلَا يَكُفِّرُوا
عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٥١﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاءُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ
تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

Za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine: i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se

prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole – a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah? – i koji svjesno u grijehu ne ustraju. Njih čeka nagrada – oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupili!⁹

NAPOMENE

Napuštanje nekih koristi i dobiti radi ispunjavanja Božijih zapovijedi predstavlja primjer bogobojaznosti koja će dovesti do spasa i uspjeha:

وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Budite bogobojazni da biste postigli ono što želite.¹⁰

Podrška ovoj bogobojaznosti je sjećanje na Sudnji dan i svijest o Džehennem, koji nastaje ili se rasplamsava kao posljedica grijeha. Strah od Džehennema može biti dobra brana prohtjevima duše i može veoma dobro vladati strastima i željama:

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

I čuvajte se Vatre za nevjernike pripremljene.¹¹

Ako je unutrašnjost grijeha Vatra, a Džehennem čovjekova ružna djela koja pokazuju svoje stvarno lice, u biću svakog ko počini ružno djelo upaliti će se plamen i sagorjeti njegovo biće pretvarajući ga u pepeo. To je Božiji zakon po kojem vatra ima tu posebnost da utiče na sve ljude.

⁹ *Ali Imran*, 134-136.

¹⁰ *El-Bekare*, 189; *Ali Imran*, 130. i 200.

¹¹ *Ali Imran*, 131.

Zaista, kako korist stečena od trgovine kamatom i njom postignut tjelesni užitak mogu čovjeku pomoći da izdrži makar jedan trenutak u Vatri? Da li je moguće zamisliti odlazak i gorenje u Vatri?

Jedini put spasa i sreće je pokoravanje Allahu i Poslaniku. Ono čovjeka spašava od plamenova nepokornosti duše, oslobađa Džehennema i grijeha te omogućava uživanje u prostranoj Božijoj milosti:

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

*I pokoravajte se Allahu i Poslaniku ne bi li vam milost bila ukazana.*¹²

Umjesto da se natječemo u grijehu i nepokornosti, natječimo se u sticanju Božijeg oprosta, umjesto da se trudimo u pretvaranju svoje zbilje u pepeo i rasplamsavanja džehennem-ske vatre, krenimo ka Božijem Džennetu, jer nam je taj put otvoren, a pripremljena su i sredstva za put i natjecanje:

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ
أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

*I požurite prema oprostu Gospodara svoga i Džennetu prostranom kao Nebesa i Zemlja, pripremljenom za one koji se Allaha boje.*¹³

Uzvišeni Allah u ovom ajetu ukazuje na put pokajanja i poziva na brzo pokajanje za grijeha. Na jedan veoma nježan i prihvatljiv način objavljuje da su vrata pokajanja otvorena i da je Božije naručje spremno za prijem odbjeglih.

¹² *Ali Imran*, 132.

¹³ *Ali Imran*, 133.

Bog pokazuje Svoju čežnju prema povratku robova i na lijep način ukazuje na njihovo pokajanje:

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ

Požurite prema oprostima Gospodara svoga!

Čovjek je stvoren za Džennet ili, bolje rečeno, Džennet je stvoren za čovjeka. Jedina prepreka za ulazak u Džennet su ljudski grijesi koji nestaju uz pomoć Božijeg oprosta, a na taj način čovjek stiže do svog izvornog boravišta.

ŠESNAESTO POGLAVLJE

Opasnost od vraćanja u stanje prije prihvatanja islama

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ
فَتَتَّقِلُّوْا خَاسِرِينَ ﴿١٠٠﴾ بَلِ اللّٰهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ

O vjernici, ako se budete pokoravali onima koji ne vjeruju, vratit će vas u vašu prošlost, pa ćete propast doživjeti – samo je Allah zaštitnik vaš i On je najbolji pomagač.¹

PITANJA

1. U prethodnim ajetima, a i u gore navedenom, ponovo se zabranjuje pokoravanje nevjernicima. Koji je razlog tom ponavljanju?
2. Ko su nevjernici?
3. Šta se misli pod *pokoravanjem nevjernicima* i šta to obuhvata?
4. Šta je *prošlost vjernika*, povratak kojoj bi uzrokovao njihovu propast?
5. Šta znači *propast*?
6. Kakav je odnos između pokoravanja nevjernicima i vraćanja u prošlost?
7. Da li pokoravanje nevjernicima uzrokuje prihvatanje njih kao zaštitnika i zbog čega je u ajetu rečeno: *A Allah je vaš zaštitnik (بَلِ اللّٰهُ مَوْلَاكُمْ)?*

¹ *Ali Imran*, 149-150.

8. Da li pokoravanje nevjernicima ima za cilj okorištavanje njihovom pomoći, jer se u nastavku ajeta kaže: *A On je najbolji pomagač* (وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ)?
9. Šta se misli pod tim da je *Bog vaš zaštitnik*?

NAPOMENA

U 100. ajetu sure *Ali Imran* (pogledaj dvanaesto poglavlje ove knjige) zabranjeno je slijeđenje sljedbenika Knjige:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تُطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ

*O vjernici, ako se budete pokoravali nekima od onih kojima je data Knjiga, oni će vas, nakon što ste prihvatili pravu vjeru, ponovo vratiti u nevjernike.*²

A u ajetima od 118. do 120. iste sure (četnaesto poglavlje ove knjige) zabranjuje se blisko i duboko saradivanje sa neprijateljima i licemjerima:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةَ مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَا أَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُؤْتُوا بِعَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ إِن تَمَسَسْتُمْ حَسَنَةً تَسَوْهُمْ وَإِن تَصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِن تَصِيرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

O vjernici, za prisne prijatelje uzimajte samo svoje, ostali vam samo propast žele: jedva čekaju da muka dopadnete, mržnja

² *Ali Imran*, 100.

izbija iz njihovih usta, a još je gore ono što kriju njihova prsa. Mi vam iznosimo dokaze ako pameti imate. Vi njih volite, a oni vas ne vole, a vi vjerujete u cijelu Knjigu. Kad vas sretnu, govore: "Vjerujemo!" – a čim se nađu nasamo, od srdžbe prema vama grizu vrhove prstiju svojih. Reci: "Umrite od muke!" – Allahu su, zaista, dobro poznate misli svačije. Ako kakvo dobro dočekate, to ih ozlojedi, a zadesi li vas kakvo zlo, obraduju mu se. I ako budete trpjeli i ono što vam se zabranjuje – izbjegavali, njihovo lukavstvo vam neće nimalo nauditi. Allah, zaista, dobro zna ono što oni rade.³

Ajet o kojem raspravljamo u ovom poglavlju ne razlikuje se mnogo od prethodnih. Tu se, također, govori o pokoravanju nevjernicima i posljedicama takvog ponašanja.

Svi ovi ajeti pokazuju da je postojala određena pretpostavka za potpadanje muslimana pod uticaj nevjernika, što je predstavljalo opasnost za islamsko društvo i zbog toga se ovoliko ukazuje na zabranu.

ODGOVORI NA PITANJA

1. U prethodnim ajetima, a i u gore navedenom, ponovo se zabranjuje pokoravanje nevjernicima. Koji je razlog tom ponavljanju?

Činjenica da su tadašnji muslimani tek prihvatili islam i da nisu bili dovoljno upoznati sa temeljima vjere, s jedne strane, te očigledna moć i brojne mogućnosti koje su nudili nevjernici, s druge strane, uzrokovali su da se muslimani stalno suočavaju sa opasnošću potpadanja pod uticaj nevjernika.

³ *Ali Imran*, 118-120.

Mnogi muslimani su imali porodične, prijateljske ili trgovačke veze sa nevjernicima tako da su i te činjenice predstavljale pretpostavku za poboljšavanje odnosa, a što su nevjernici obilato iskorištavali.

Plitko razmišljanje, odnosno površnost u shvaćanju predstavlja slabu tačku jednog dijela vjernika. Oni su zahvaljujući čistoti svojih srca i bezazlenosti zamišljali da su i drugi takvi, tako da su *trpezu* svojih srca prostirali pred druge i na taj način su tajne islamske zajednice olahko i bez promišljanja davali na raspolaganje nevjernicima.

Za osobe slabog vjerovanja, naivna i nerazumna promišljanja su produbljavala odnose sa nevjernicima i tuđincima. Nepostojanje čvrste nade u budućnost, predviđanje mogućeg sloma islama i, kao posljedica toga, potreba da se osigura potpora za takve okolnosti usmjeravali su jednu skupinu osoba slabog vjerovanja da čuvaju veze sa nevjernicima.

2. Ko su nevjernici?

Nevjernik je pojam suprotan pojmu vjernik i kako god da definiramo vjerovanje, suprotno tome definiramo nevjerovanje. Stoga, tu je riječ o religijskim uvjerenjima i prihvatanju istina koje su poslanici donijeli čovječanstvu. Nevjerovanje se odnosi i na sve one koji svjesno i uz posjedovanje znanja izaberu bilo koji put mimo puta poslanika, a čak se odnosi i na osobe koje se nesvjesno svrstavaju u skupinu nevjernika i koje slijede njihov način življenja i razmišljanja.

Vjerovanje (iman) i nevjerovanje (kufr) dijeli ljude na dvije skupine, između njih pravi istinsku liniju razdjelnicu i time otvara ozbiljno bojno polje (intelektualno, kulturno i ponekad vojno). Osobe koje namjeravaju sjediniti ove dvije skupine u

najboljem slučaju nisu pravilno upoznate sa suštinom vjerovanja. Zar je moguće da osobe koje se kreću prema sjeveru budu saputnici osobama koje se kreću prema jugu?

Vjerovanje predstavlja prihvatanje neporecivih istina egzistencije i, u skladu s tim, uređivanje životnih pravila prema tim istinama. Nevjerovanje je suprotno tome, odnosno, nepokoravanje i poricanje tih zbilja. Kako je moguće sjediniti ovo dvoje? To je jedino moguće ukoliko ne postoji želja da se sačuva istina, već je cilj samo se zabaviti.

3. Šta se misli pod *pokoravanjem nevjernicima* i šta to obuhvata?

Iz iznesene definicije vjerovanja i nevjerovanja postao je jasan smisao pokoravanja nevjernicima, a okviri tog pokoravanja tiču se zbilje vjerovanja. Nevjernici nastoje vjernike odvući na svoj pogrešan put ili im onemogućavaju da se kreću prema cilju na koji ih usmjerava iman.

Prema tome, pokoravanje nevjernicima znači napuštanje načela i vrijednosti koji proizlaze iz vjerovanja te odbacivanje svega onoga što iziskuju izvorne zbilje egzistencije.

Nije zabranjeno koristiti nevjernike na poljima znanosti koja su nam neophodna za život, ali i na onim koja se odnose na životnu opskrbu, mada se samodovoljnost i ovdje smatra poželjnom.

Ono što se zabranjuje je da vjernici slijede način razmišljanja nevjernika i da svoje sadržaje prilagode njihovim stavovima te da svoje odluke prepuste njima.

Zabranjeno je, također, slijeđenje nevjernika u teorijama, tumačenjima egzistencijalnih zbilja, promišljanju o zakonima koji vladaju svijetom, ali i u pogledu načina življenja proizišlih iz te vrste posebnog gledanja na svijet stvaranja, kao i

potpadanje pod njihov uticaj u vezi s kulturnim, ekonomskim i socijalnim planiranjima.

Da bismo razumjeli šta se misli pod “pokoravanje nevjernicima” potrebno je obratiti pažnju na nastavak ajeta, gdje se pojašnjava pitanje vraćanja u stanje prije primanja islama. Time postaje jasno da se pod “pokoravanjem nevjernicima” misli na pokoravanje koje vodi strašnom vraćanju u stanje prije primanja islama.

4. Šta je *prošlost vjernika*, povratak kojoj bi uzrokovao njihovu propast?

Vjernici su prije ulaska u razdoblje vjerovanja bili ili u nevjerstvu, ili u neznanju, ili u nemaru. Vraćanje u bilo koje od tih stanja je veoma pogubno.

Ako je vjerovanje svjetlost, razdoblje prije toga je razdoblje tame i mraka, tako da za osobu koja je zahvaljujući velikom trudu izašla iz te tame i stigla na svjetlost vraćanje u tamu predstavlja gašenje ove svjetlosti, što predstavlja ogromnu štetu.

Osobi koja je pronašla blago i u rukama drži skupocjeni dragulj, zamjena dragulja za neznatnu imovinu nevjernika, čak i za nekolicinu privida, predstavlja ogroman gubitak.

Vjernici su one osobe koje su se prihvatanjem imana okrenule Bogu i njihovo lice je usmjereno prema Njemu. Kao proizvod toga, okrenuli su leđa obožavanju i slavljenju Boga, a suprotstavljena su strastima, prohtjevima, željama i okretanju onom zemaljskom i životinjskom. Prema tome, *prošlost* (أعقاب) vjernika predstavlja njihovu životinjsku i tjelesnu dimenziju i vraćanje natrag ima upravo to značenje.

Da bismo bolje razumjeli izraz *prijašnja vremena* (أعقاب) pogledat ćemo nekoliko kur'anskih ajeta:

قُلْ أَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَتُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَىٰ ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَأْمُرْنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

Reci: "Zar da se, pored Allaha, klanjamo onima koji nam ne mogu nikakvu korist pribaviti ni neku štetu otkloniti, pa da budemo vraćeni u prijašnja vremena – a Allah nas je već uputio – i da budemo kao onaj koga su na Zemlji šejtani zaveli pa ništa ne zna, a koga drugovi njegovi zovu na Pravi put: 'Hodi nama!'" Reci: "Allahov put je jedini Pravi put i nama je naređeno da Gospodara svjetova slušamo."⁴

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo poslanika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar biste se vi vratili u prošlost vašu? Onaj ko se vrati neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne sigurno nagraditi.⁵

وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ

I Mi smo promijenili Kiblu prema kojoj si se prije okretao samo zato da bismo ukazali na one koji će slijediti Poslanika i na one koji će se vratiti u prošlost.⁶

⁴ *El-En'am*, 71.

⁵ *Ali 'Imran*, 144.

⁶ *El-Bekare*, 143.

5. Šta znači *propast*?

Propast (خسران) znači gubljenje imetka ili bankrotiranje. Osoba koja prodaje led, kada izgubi nadu da će ga prodati, glasno uzvikuje: "Ako ne kupite led, propast ću!" To znači da se led topi i propast će mu sav imetak.

Propast je mnogo teža stvar od štete, jer kod uobičajenih šteta postoji mogućnost da ostane glavni imetak, a da se ne ostvari neka korist, dok propast označava gubitak cjelokupnog imetka.

Vjerovanje je bogatstvo vjernika, a gubitak vjerovanja znači potpuni slom, što Kur'an označava kao *propast*. To nije isto što i bilo kakva šteta ili gubitak.

Ukoliko je glavno bogatstvo vjernika vjerovanje, onda veza sa nevjernicima ovo bogatstvo izlaže ogromnoj opasnosti.

6. Kakav je odnos između pokoravanja nevjernicima i vraćanja u prošlost?

Svako druge zove na stepen na kojem se on nalazi, jer ih zasigurno ne može zvati na viši stepen od onog na kojem je on. Dok neko nije svjestan svog stepena, neće moći druge zvati na taj stepen, a ukoliko je svjestan svog stepena, ali ne vjeruje u njega, opet neće moći druge zvati na taj stepen. Prema tome, nevjernici vjernike zovu na stepen koji je ili nevjerovanje ili, u najmanju ruku, neznanje, što za vjernike koji su prošli kroz taj stepen predstavlja vraćanje na nazadne stepene i dovodi do propasti.

Padanje pod uticaj drugih ljudi je nešto od čega niko ne može pobjeći i u tom procesu oni koji su pokorni uglavnom prihvataju uticaje onih kojima se pokoravaju te postaju kao oni. Prema tome, pokoravanje je znak snage onoga

kome se pokorava i slabosti pokorene osobe. To znači da osoba koja se pokorava, zbog moći i prednosti koje vidi kod osobe kojoj se pokorava (bez obzira da li su one istinske ili nisu), biva primorana da joj se pokori. Upravo način gledanja na osobu kojoj se pokorava priprema preduvjete za potpadanje pod njen uticaj. Jasno je da iz posude izlazi ono što se u njoj nalazi, a iz nevjernika ne može izaći ništa drugo do nevjerstvo.

7. Da li pokoravanje nevjernicima uzrokuje prihvatanje njih kao zaštitnika i zbog čega je u ajetu rečeno: *A Allah je vaš zaštitnik* (بَلِ اللّٰهُ مَوْلَاكُمْ)?

Zaštitništvo ima dva osnovna temelja, a to su naklonost i slijeđenje. Moguće je da nekad postoji samo naklonost koja još nije prerasla u slijeđenje. Međutim, ako naklonost kao posljedicu ima slijeđenje, onda dolazi do ostvarivanja prihvatanja zaštitništva.

U prethodnim ajetima se govori o prvom temelju, a to je naklonost prema nevjernicima – što je zabranjeno i na šta se upozorava – dok se u ajetima o kojima raspravljamo u ovom poglavlju govori o drugom temelju, onom koji se zabranjuje, a to je pokoravanje nevjernicima i njihovo slijeđenje.

Jasno je da pokoravanje ukazuje na prihvatanje zaštitništva nevjernika, mada se takvo što poriče. Međutim, to zaštitništvo može voditi jedino vraćanju unazad, padu i potpunoj propasti. Ima li veće propasti od toga da izađemo iz Božijeg zaštitništva i da prihvatimo zaštitništvo nevjernika, što na kraju vodi u Džehennem.

Nevjernici su pod zaštitništvom taguta i upravo zbog toga se udaljavaju od svjetlosti i utapaju u tamu. Njihovo slijeđenje

predstavlja izlazak iz okvira Božijeg zaštitništva i prihvatanje zaštitništva taguta, a ishod toga je sasvim jasno objašnjen:

اللَّهُ وَكَوَيْدِ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Allah je zaštitnik onih koji vjeruju i On ih izvodi iz tmina na svjetlo, a onima koji ne vjeruju – zaštitnici su šejtani i oni ih odvođe sa svjetla na tmine; oni će biti stanovnici Džehennema, oni će u njemu vječno ostati.⁷

8. Da li pokoravanje nevjernicima ima za cilj okorištavanje njihovom pomoći, jer se u nastavku ajeta kaže: *A On je najbolji pomagač* (وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ)?

Mada je moguće da na visokim stepenima glavni uzrok pokoravanja bude ljubav, bez sumnje, na nižim i srednjim stepenima glavni uzrok pokoravanja je korist i izbjegavanje gubitka. Ako to pokoravanje bude u skladu sa izvornom ljudskom prirodom, onda je to nešto sveto, u protivnom, predstavljat će puku trgovinu. Stoga, pokoravanje nevjernicima zasigurno ima za cilj uživanje njihove podrške. Upravo zbog toga se u nastavku ajeta kaže da, ukoliko tražite pomoć – Allah je najbolji pomagač. Dakle, nemojte uzaludno slijediti nevjernike, jer vam njihova pomoć neće riješiti nikakve nevolje.

Pored Boga i raspolaganja Njegovom pomoći, što je On izričito obećao, očekivanje pomoći od nevjernika ukazuje na slabost vjerovanja i činjenicu da se ono nije učvrstilo u srcima.

⁷ *El-Bekare*, 257.

Sve mogućnosti koje se nalaze u rukama nevjernika došle su od Boga i On nije nemoćan da ih dā, pa čak bolje i više od toga. On je obećao upravo takvu milost i dobročinstvo.

Božija pomoć je bez očekivanja i prigovaranja, a u slučaju zahvale može se povećati. Međutim, pomoć drugih, ako i dođe do nje, uprljana je različitim vrstama nefsanskih potraživanja i ovosvjetskih očekivanja i uglavnom je popraćena prigovaranjem i uvredama.

Uistinu, šta drugi za nas mogu učiniti i kakvu nam korist priskrbiti, a da nam Bog to ne može omogućiti?

Očekivanje nečega od drugih i usmjeravanje nade prema njihovim praznim rukama ukazuje na površnost imana i puklo vjerovanje riječima. Inače, kakav je odnos između Boga i njegovih robova nevjernika, koji su prekinuli odnos robovanja između sebe i Boga?

9. Šta se misli pod tim da je *Bog vaš zaštitnik*?

U Kur'anu se Božija zaštita vezuje samo za vjernike. Allah je *Gospodar ljudi* (رب الناس), *Bog ljudi* (إله الناس) i *Vladar ljudi* (ملك الناس). Nigdje u Kur'anu nije rečeno *Zaštitnik ljudi* (ولي الناس), već je On *Zaštitnik onih koji vjeruju* (ولي الذين آمنوا).

Ova razlika u načinu izražavanja dolazi zbog suštine značenja izraza *zaštitništvo* (ولاية) koji označava odgojivost ili pristupanje odgoju. To svakako mora biti popraćeno slobodnom voljom i izborom čovjeka i zbog toga se može razumjeti samo u okvirima vjerovanja.

Nemoguće je ući u školu Božijeg odgoja bez prolaska tečaja vjerovanja koji mu prethodi, a prolazak na tečaju predstavlja uvjet za napredovanje u školi Božijeg zaštitništva. Zbog toga Bog nije *Zaštitnik ljudi* (ولي الناس), već *Zaštitnik onih koji vjeruju* (ولي الذين آمنوا).

Prema velikom broju kur'anskih ajeta, nema drugog zaštitnika osim Boga, a ajeti (o jednoći Božijoj u zaštitništvu) sasvim jasno ukazuju na tu činjenicu. A ako se u pojedinim slučajevima zaštitništvo nevjernika vezuje za šejtana ili taguta, onda je riječ o prividnom i lažnom zaštitništvu. Istinsko zaštitništvo koje podrazumijeva odgoj, razvoj i uzdizanje ka savršenstvu pripada samo Bogu. Međutim, zaštitništvo šejtana i taguta samo prividno sličí istinskom zaštitništvu i odgoju. Njegova vanjština je slična vanjštini odgojne škole, ali njegova suština je propast, nesreća i bijeda. To je suprotno duhu i zbilji istinskog zaštitništva i odgoja.

NAPOMENE

Vraćanje na staro predstavlja najvažniju osobinu slijedenja nevjernika. Vjera ima za cilj ubrzati ljudsko kretanje, pa čak izazvati i svojevrzne skokove u tom kretanju, kako bi se višestoljetni put prešao u kratkom vremenu i kako bi se u tom razdoblju iskoristilo što je moguće više. Vjerovanje čovjeka uvodi na put koji mu olakšava usavršavanje i koji ga u kratkom vremenu dovodi do cilja. Odvraćanje čovjeka s tog puta i vraćanje na mjesto na kojem je bio prije ubraja se u najgoru vrstu nazadnosti. To neće donijeti ništa drugo do propast i bijedu.

Prenosi se da je jednoga dana Medžnun jahao na kamili i da ju je usmjeravao prema svome cilju. Međutim, nakon izvjesnog vremena kamila se sjetila svog mladunčeta i, iskoristivši Medžnunov nemar, krenula je prema mjestu odakle su krenuli. Na kraju je Medžnun ostavio kamilu rekavši: "Moj i tvoj cilj nisu isti." Ljudska duša je poput Medžnunove kamile koja gaji veliku ljubav prema svome mladunčetu i koja je jako

vezana za zemaljski život. Mali nemar može uzrokovati da se vrati na polazište i da upropasti sve ono što je prešla. Utapanje u materijalni svijet i posvećivanje pažnje tjelesnim prohtjevima ljudskoj duši je privlačno. To je upravo ono mjesto odakle je čovjek započeo kretanje i, zahvaljujući velikom naporu i trudu, od njega se udaljio. Međutim, u duši se nalaze pretpostavke koje joj omogućavaju da se vrati na isto to mjesto. Nemar i grijesi ove pretpostavke čine uvijek savremenim i olakšavaju put vraćanju njima. Naime, pokoravanje nevjernicima predstavlja jedan od grijeha koji igra veliku ulogu u vraćanju čovjeka onom životinjskom.

U ovom i nekolicini prethodnih ajeta, koji stoje u vezi sa opisom odnosa vjernika i nevjernika, govori se o općim smjernicama odricanja kao jedne od nužnosti vjere, a što treba razmotriti i sa ovoga gledišta.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE

Žaljenje u srcima nevjernika

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرَىٰ لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكِ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُخَيِّئُ وَيُمَيِّتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٠٠﴾ وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٠١﴾ وَلَئِن مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ

O vjernici, ne budite kao nevjernici koji govore o braći svojoj kada odu na daleke pute ili kada boj biju: "Da su s nama ostali, ne bi umrli i ne bi poginuli" – da Allah učini to žaljenjem u srcima njihovim; a Allah i život i smrt daje, On dobro vidi ono što radite. A ako vi na Allahovom putu poginete ili umrete, oprost i milost Allahova su zaista bolji od onoga što oni gomilaju. Bilo da umrete ili poginete, sigurno ćete se pred Allahom iskupiti.¹

PITANJA

1. Kako je moguće da vjernici postanu slični nevjernicima?
2. U čemu vjernici ne smiju biti slični nevjernicima?
3. Zašto nevjernici tako govore?
4. Šta je cilj takvih izjava?
5. Na koga se misli kad se kaže *braća nevjernika*?
6. Koja je razlika između *putovanja po Zemlji* (ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ) i *vojne misije* (غُرَىٰ)?

¹ Ali Imran, 156-158.

7. Koja je razlika između *umrijeti* (مَاتُوا) i *biti ubijen* (قُتِلُوا)?
8. Šta Bog stavlja u srca nevjernika kao *žaljenje*?
9. Da li je žaljenje neka vrsta kazne koju Bog spušta u srca nevjernika?
10. Koja je poruka rečenice: *A Allah i život i smrt daje* (وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ)?
11. Koja je poruka rečenice: *Allah dobro vidi ono što radite* (وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ)?
12. Zašto se smrt vjernika svrstava u pogibiju na Božijem putu (šehadet)?
13. Zbog čega oprost prethodi milosti u ajetu: *Oprost i milost Allahova* (لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ)?
14. Šta je *ono što gomilaju* (مِمَّا يَجْمَعُونَ) nasuprot Božijem oprost i milosti?
15. Da li je moguće uporediti Božiji oprost i milost i *ono što gomilaju* (مِمَّا يَجْمَعُونَ)?
16. Zašto se u ovom ajetu, kada se govori o nevjernicima, prvo spominje smrt a potom pogibija, a kada se govori o Bogu, onda je obrnuto?
17. Šta znači *okupiti se pred Allahom* (حشَرَ إِلَى اللَّهِ)?
18. Da li je okupljanje kod Boga (حشَرَ) iskazano u obliku podsticaja ili upozorenja?

NAPOMENA

Ovi ajeti pripadaju skupini onih ajeta koji su objavljeni povodom Bitke na Uhudu i govore o nevoljama s kojima su se muslimani suočili zbog posljedica poraza. Muslimani su u toj bici pretrpjeli prvi veliki poraz, a ogroman broj ubijenih je kod njih izazvao bujicu tuge. U takvim uvjetima su neki od muslimana, ne obraćajući pažnju na uzvišena učenja islama i Božijeg Poslanika, izgovarali neke riječi slično kao što čine nevjernici kada izgube drage osobe.

ODGOVORI NA PITANJA

1. Kako je moguće da vjernici postanu slični nevjernicima?

Vjerovanje ili iman je srčano prihvatanje istina i predavanje njima. Međutim, sljedeći korak – djelatna predanost i prihvatanje – iziskuje veći stepen uvježbavanja i truda. Tajna zbog koje u brojnim ajetima odmah nakon riječi *vjeruju* (آمَنُوا) dolazi *dobra djela čine* (عملوا الصالحات) je u tome da vjernici trebaju život usaglasiti sa zahtjevima vjerovanja i da im djela (uključujući ponašanje i govor) moraju biti takva da zaslužuju da se nađu pored tog vjerovanja. Prema tome, ako se vjernicima kaže da ne smiju biti kao nevjernici, to znači da treba da ponašanje i govor usklade sa vjerovanjem i da njegove učinke pokazuju u različitim oblastima života.

O razlici između stepena vjerovanja i djelovanja postoje veoma jasni hadisi, od kojih možemo navesti sljedeći:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ وَيُبْغِضُ عَمَلَهُ وَيُحِبُّ الْعَمَلَ وَيُبْغِضُ بَدَنَهُ

“Ponekad Bog voli roba, ali ne voli njegovo djelo, a ponekad voli djelo, a ne voli onoga koji ga čini.”²

Vjerovanje posjeduje stepene i za svaki vrijede posebna pravila. Na nekim stepenima još ima širka (mnogoboštva).

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

*Većina njih ne vjeruje u Allaha, a da Mu druge ravnim ne smatra.*³

Prema tome, moguće je da vjernici na određenom stepenu padnu pod uticaj nevjerničke propagande ili da im vjerovanje

² *Nehdžu-l-belaga*, hutba 154, str. 216.

³ *Jusuf*, 106.

još nije na stepenu iskrenosti, a onda se tako dogodi da im ponašanje nije usklađeno sa vjerovanjem. Kur'an nastoji potaknuti razvoj i uzdizanje vjernika, a Božije zaštitništvo dolazi upravo u značenju upućivanja vjernika iz tame prema svjetlosti:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

Allah je zaštitnik onih koji vjeruju i On ih izvodi iz tmina na svjetlo.⁴

Zasigurno vjernici posjeduju određene tmine iz kojih ih Bog želi izvesti. S obzirom na to da ih imaju, potpadaju pod uticaj nevjernika, jer osoba koja stoji na svjetlosti i vidi zamku ne može u nju pasti.

Opasna razmišljanja koja prijete vjernicima su ona kada misle kako su time što su uzvjerovali postigli stepen savršenstva te da kod njih nema nikakvog pogrešnog ponašanja ili zastranjivanja. Takvo što važi samo za one koji su *muhlesin* (vjernike čija su srca pročišćena posebnom Božijom milošću), a svi ostali trebaju napustiti takva umišljanja i biti na oprezu, kako bi postepeno povećali svoju spoznaju i usaglasili ponašanje sa vjerovanjem.

2. U čemu vjernici ne smiju biti slični nevjernicima?

Bez ikakve sumnje, ovaj slučaj predstavlja samo jedan primjer, jer je pokuđeno slijeđenje nevjernika na svim poljima koja uzrokuju širenje njihove kulture ili ih čine sretnim. Prije spuštanja ovog ajeta objavljen je sljedeći ajet iz sure *Enfal*:

⁴ *El-Bekare*, 257.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

I ne budite kao oni koji su, da se pokažu svijetu, nadmeno iz grada svoga izašli da bi od Allahova puta odvrćali.⁵

Ima mnoštvo ajeta koji od vjernika traže da ne potpadaju pod uticaj nevjernika. Izdvajanje takvih ajeta zahtijeva poseban istraživački rad.

Ono što treba posebno uvažavati je to da vjernici uvijek trebaju biti svjesni kako je suprotstavljenost imana i kufra veoma ozbiljna i neizbježna te da ova dva reda, svjetlosti i tame, odnosno predanosti Bogu i predanosti egu stoje jedan naspram drugog kroz historiju čovječanstva. Ako u određenom razdoblju neprijatelj na lice stavi masku prijatelja ili izgovara lijepe slogane, ne treba se zavarati i opustiti. Prije nego što dođe do vojnog sukoba, treba biti svjestan njegovih psihološko-propagandnih radnji koje imaju za cilj slabljenje duha i razaranja iznutra. Na ovaj način i uz uvažavanje različitih uvjeta moći će se raskrinkati neprijateljske metode i preduzeti koraci ka njihovom poništavanju.

Ono što treba istaknuti u vezi sa ovim ajetom, a i velikim brojem drugih, jeste način kur'anskog izražavanja. Kada želi ukazati na neko pogrešno djelovanje, onda navodi konkretan primjer i ne zadovoljava se spominjanjem samog ponašanja. Ne kaže: "Vjernici, nemojte tako govoriti!", već kaže: "Nemojte raditi kao nevjernici koji tako rade!" Ovaj način izražavanja stavlja naglasak na posebnu odgojnu metodu u kojoj se podcrtava praktičan primjer, kako slušatelji ne bi osjetili da

⁵ *El-Enfal*, 47.

se govori uprazno i da ne postoje praktični primjeri onoga o čemu se govori.

Danas rečenica: *Nemojte biti kao nevjernici* (لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا) zadobija veoma široko značenje, a za vjernike predstavlja nužnost obraćanja pažnje na ovu napomenu.

Danas se u svijetu, na različitim poljima, razmatraju različite teme koje su u suprotnosti sa temeljima tevhida, a njih vjernici zbog nepažnje i opuštanja uglavnom ponavljaju. To su: sloboda i demokratija sa njihovim pogrešnim zapadnjačkim načelima, popustljivost čak i u vjerovanju, odbacivanje primjene sile čak i protiv tlačitelja, različita tumačenja vjere, racionalizam nasuprot teizmu i stotine drugih tema koje privlače pažnju.

3. Zašto nevjernici tako govore?

Način posmatranja svijeta i pojava svaku osobu vodi do posebnih djelovanja koja su u skladu sa njenim posmatranjem. Nevjernici su osobe koje ne vjeruju u Onaj svijet (a poriču ga iz različitih razloga), a to znači da je, prema njihovom mišljenju, smrt kraj svega. S druge strane, ne vjeruju u savršeni i mudri poredak Vladara Ovog svijeta te su zbog toga onemogućeni da ispravno pojasne pojave oko sebe. Kao proizvod takvog gledanja i pojašnjenja, kada vide da su neke osobe otišle na bojno polje i poginule ili su umrle na putu i daleko od svojih porodica, izražavaju veliko žaljenje, što je u potpunom saglasju sa njihovim gledanjem na svijet.

Žalosno je da vjernici koji imaju potpuno drugačije gledanje govore kao i oni.

Ukoliko se upoznamo sa načinom gledanja i razumijevanja svijeta neke osobe, odnosno ukoliko se upoznamo sa njenim

svjetonazorom, možemo pretpostaviti kako se ponaša i kako živi. Naša pretpostavka će u velikoj mjeri biti bliska stvarnosti. Također, ukoliko proučimo nečije ponašanje i govor, donekle ćemo spoznati način njegovog gledanja na svijet i ljude. Uzrok ovih spoznaja i pretpostavki, koje su blizu stvarnosti, leži u bliskoj i sistemskoj vezi koja postoji između stavova i postupaka, tako da se može tvrditi da većina ljudi živi onako kako razmišlja, dakle, njihovo djelovanje i ponašanje je odraz njihovog razmišljanja. Upravo zbog toga, sve dok se ne popravi razmišljanje, nije moguće postići neki veći uspjeh u popravljanju ponašanja.

Nevjernici se ponašaju u skladu sa svojim pogrešnim razmišljanjem i ovakve izjave predstavljaju odraz njihovih stavova i poimanja pitanja smrti.

4. Šta je cilj takvih izjava?

Ukratko možemo reći: "Iz posude izlazi ono što se u njoj nalazi." Nevjernici ukazuju na ono što se nalazi u njihovim srcima, na ono u šta vjeruju i govore u skladu sa svojim viđenjem svijeta. Međutim, moguće je da sve nije tako jednostavno i da oni žele širenjem svojih ideja nanijeti udarac vjernicima. Uistinu, oni su povelili jedan psihološki rat radi stvaranja zastoja kod vjernika.

Kao što vjernici žele proširiti svoje misli i ideje i to smatraju jednim velikim džihadom, nevjernici, također, šire svoju propagandu i ideje. Oni se koriste onom priliku kada su osjećanja muslimana povrijeđena i kada im je moguće sipati sol na ranu. Izgovarajući obmanjujuće riječi koje istovremeno uzburkavaju osjećaje, stvaraju prave valove propagande.

Ukoliko rečenica: *Da Allah učini to žaljenjem u srcima njihovim* (لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ) znači da Bog želi da stavi

u srca nevjernika žal zbog toga što od vjernika neće čuti takve riječi, onda postaje jasno da nevjernici širenjem ovakvih glasina razmišljaju o ostvarenju svojih zlobnih ciljeva. Da bi ostvarili svoje ciljeve, oni posežu za “lovom u mutnom” u vidu psihološkog rata. Tako postaje jasno da oni ovim riječima ne žele samo iskazati svoje neispravno vjerovanje, već žele onesposobiti vjernike i uništiti bilo kakav otpor.

U svakom sukobu psihološka borba i propaganda zauzimaju posebno mjesto, što je nevjernicima bilo sasvim jasno. Iz jednog značajnog broja kur'anskih ajeta moguće je izvući sadržaj psihološko-propagandnog rata neprijatelja islama. Također je jasno da će neprijatelj, ako u psihološkom ratu može upotrijebiti svoje snage i posredstvom njih širiti svoju propagandu, u velikoj mjeri biti uspješan. Ustvari, na ovaj način, ulažući malo dobit će mnogo. Ako ovaj ajet pažljivije sagledamo, vidjet ćemo da Uzvišeni Bog u njemu vjernike podučava načinu poništavanja neprijateljske propagande. Ono čemu nas podučava predstavlja ideju vodilju za sve naraštaje, posebne za one koji se sa neprijateljem sudaraju neumoljivo. Ajet, također, predstavlja veliko predavanje za one koji se bore na ogromnom polju uvjerenja i djelovanja.

Spremnost za borbu na Božijem putu i kultura otpora po cijenu šehadeta predstavljaju najvažniju tajnu uspjeha muslimana u prvom stoljeću islama, a zapravo i u svim vremenima. Neprijatelji islama i licemjeri su sve svoje poraze i neuspjehe koje su iskusili u borbi s muslimanima povezivali sa gore navedenim osobinama muslimana. Oni su tražili način kojim bi muslimane lišili spremnosti za borbu na Božijem putu i kulture otpora.

Jedno od važnih sredstava psihološkog ratovanja je pretvaranje moći neprijatelja u slabost i pokazivanje slabosti neprijatelja

većom nego što ona jest. Nesumnjivo da spremnost za šehadet na Božijem putu i nemanje straha od smrti na putu Istine prilikom suočavanja sa neprijateljem predstavljaju moć muslimana. Neprijatelj upućen u ovu činjenicu, da bi uništio ovaj oslonac muslimana, čini sve što je u njegovoj moći i ne propušta nijednu pogodnu priliku. Jedna od pogodnih prilika je vrijeme u kojem su osjećaji muslimana povrijeđeni i kada je zbog tih osjećaja tlo postalo podesno za iznošenje ideja koje vode ka zastranjenju.

5. Na koga se misli kad se kaže *braća nevjernika*?

Nevjernici su druge nevjernike doživljavali kao braću i na ovaj način su im se i obraćali. Kada bi došlo do rata ili kada bi neki od njih otputovao, a ako bi tom prilikom neko stradao, oni bi tada govorili: “Da nisu otišli, sada bi bili živi i bili bi kod nas.”

S obzirom na navedeno, nije potrebno razmatrati da li je ovih nevjernika bilo i u Medini. Ne samo da su nevjernici Mekke izgovarali iste riječi već i nevjernici bilo kojeg drugog mjesta kada bi im u ratu ili na putu stradala draga osoba. To isto čine i sada, a što je u skladu sa njihovim poimanjem smrti.

Međutim, ako je ovdje riječ o skupini nevjernika iz Medine, koji su licemjerno djelovali i uistinu bili nevjernici, ali su zbog određenih koristi prikrivali svoje nevjerništvo, tada riječ *braća* može imati dva značenja. Ili je riječ o licemjerima koji su bili prinuđeni da sa muslimanima učestvuju u nekim vojnim pohodima i tom prilikom su stradali, ili su umrli tako da su njihovi prijatelji o njima izgovarali ovakve riječi, ili je, pak, riječ o vjernicima koji su u Medini živjeli zajedno sa licemjerima i prema njima se odnosili kao prema braći. Naime,

prema njima su se odnosili veoma milosrdno, u nadi da će ih osvijestiti i usmjeriti na Pravi put.

Čini se da ajet više odgovara prvom značenju, zbog toga što nema nikakvog uvjetovanja u dijelu gdje se kaže: *Kada odu na daleke pute ili kada boj biju* (صَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غَزَى). Međutim, u narednom ajetu, kada se govori o smrti i stradanju vjernika, navodi se jedan uvjet, a to je: *Na Allahovom putu* (فِي سَبِيلِ اللَّهِ). Pored toga, nigdje se u Kur'anu borci na Allahovom putu ne predstavljaju kao braća nevjernika.

6. Koja je razlika između *putovanja po Zemlji* (صَرَبُوا فِي الْأَرْضِ) i *vojne misije* (غَزَى)?

Kada neko umre, malo ko od prijatelja i porodice će reći: “Da je bilo ovako, ne bi umro!”, jer njegovu smrt vide kao prirodnu pojavu i, što joj bliže svjedoče, jasnije osjećaju nemogućnost da je spriječe. Međutim, kada je riječ o smrti na putu ili na bojnopolju, s obzirom na to da joj se dodaje i jedan vanjski činilac, ljudi su odmah skloni razmišljanju o tome da ne bi došlo do smrti da nije bilo rata ili puta. Zbog toga što nevjernici ne obraćaju pažnju na činjenice kao što su određeni smrtni čas, Božije određenje i sudbina te činjenice o kojima će biti riječi u nastavku ajeta, oni su izloženi ovakvim površnim prikazima smrti svojih najbližih. Oni odmah tragaju za izvanjskim uzrocima tako da odlazak na put i učešće u ratu smatraju jedinim razlogom pogibije ili smrti svojih prijatelja. Uzalud žele da do toga puta ili boja uopće nije ni došlo, da se taj gorki događaj nije ni desio.

Ratovi se ne dešavaju uvijek daleko od zavičaja. Nekada se dešavaju u domovini, a nekada su povezani sa putovanjem. Međutim, s obzirom na sudbonosni značaj ratova za sve narode

i nacije u povijesti, u ovom ajetu se posebno podcrtava rat, a nasuprot njemu nalazi se putovanje. Ne treba zanemariti činjenicu da se ovi ajeti odnose na Bitku na Uhudu i da razmatranje pitanja ratovanja u njima ima za cilj iznošenje stava Kur'ana o tom pitanju.

7. Koja je razlika između *umrijeti* (مَاتُوا) i *biti ubijen* (قُتِلُوا)?

Tragičnost pogibije i bol koju nanosi ljudima doveli su do toga da se ona smatra posebnom vrstom smrti. Zapravo se pogibija može staviti nasuprot običnoj smrti.

Pogibiji uglavnom prethodi izbor. Stupanje u rat i odbrana od agresije predstavljaju pitanje izbora dok, s druge strane, smrt nije takva i uvijek nas iznenadi te protiv nje ne možemo ništa učiniti. Stoga je ljudi prihvataju, zbog toga što su na to prinuđeni.

U predajama koje se prenose od Čistih Imama između prirodne smrti i pogibije na Allahovom putu se vidi temeljna razlika, na osnovu koje zaključujemo da osobe koje poginu na Božijem putu nisu kušale okus smrti. One će se u Razdoblju povratka vratiti kako bi smrću otišli s Ovog svijeta i bili obuhvaćeni ajetom koji kaže: *Svaka duša će kušati smrt* (كُلُّ نَفْسٍ كُفِّيَتْ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ).⁶

Prenosi se da je Zurare pitao Imama Bakira: “Da li je onaj ko je poginuo umro?” Odgovorio je: “Smrt je smrt, a pogibija je pogibija.” (Znači da se to dvoje razlikuje). Zurare reče: “Niko ne može poginuti, a da ne umre.” Hazreti Bakir reče: “Zurare, Božiji govor je istinitiji od tvojih riječi, a Bog između smrti i ubistva pravi razliku kada kaže: *Ako bi on umro ili*

⁶ *Ali Imran*, 185.

ubijen bio... (أَقَان مَاتَ أَوْ قَتِلَ)⁷ ili kada kaže: *Bilo da umrete ili da poginete, sigurno ćete se pred Allahom iskupiti* (وَلَيْنَ مُتَمِّمٌ أَوْ قُتِلْتُمْ) .⁸ O Zurare, nije onako kao što ti kažeš. Smrt je smrt, a pogibija je pogibija.”

Zurare reče: “Tada sam Imamu rekao da Bog kaže: *Svaka duša će kušati smrt* (كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ).⁹ Znači li to da onaj ko pogine ne kuša smrt?” Imam Bakir reče: “Onaj koji pogine od mača nije isti kao onaj koji umre na postelji. Zasigurno će se onaj koji pogine kao šehid vratiti na Ovaj svijet kako bi kušao okus smrti!”¹⁰

8. Šta Bog stavlja u srca nevjernika kao žaljenje?

Žaljenje predstavlja tugu za nečim što je minulo.

To što nevjernici žale za braćom i govore: “Kamo sreće da nisu otišli i da su ostali živi”, predstavlja samo po sebi najviše žaljenje koje je obuzelo njihova srca. Oni sa tugom i potištenošću o tome govore i to za njih predstavlja duševnu patnju.

Možda se ovdje pod žaljenjem misli na njihovu želju da čuju i vjernike kako izgovaraju ovakve riječi, ali to nikako ne mogu čuti. Bog ne dozvoljava vjericima da izgovaraju te riječi, pa u srcima nevjernika ostaje žaljenje što ne čuju vjernike da to govore.

Nevjernici misle da su svi poput njih, da su i vjernici kao i oni i da samo izgovaraju velike tvrdnje, koje su uobičajene za vrijeme mira i lagodnosti, kada se svi predstavljaju kao hrabri

⁷ *Ali Imran*, 144.

⁸ *Ali Imran*, 158.

⁹ *Ali Imran*, 185.

¹⁰ *Tefsiru-l-Ajjaši*, sv. 2, str. 112.

i izgovaraju slogane. Ali, u osjetljivim okolnostima te tvrdnje bivaju zaboravljene i do izražaja dolazi ono što je unutra. To znači da će, po njihovom mišljenju, u osjetljivim okolnostima i vjernici poput njih izgovarati riječi koje su u suprotnosti sa onim što tvrde. To će se moći smatrati dokazom neispravnosti tvrdnji vjernika. Stoga, od vjernika se traži da se paze takvih okolnosti, da nevjernicima ne daju izgovore i da im, u najmanju ruku, ne daju razloga da se raduju kako bi im to žaljenje i dalje ostalo u srcima.

9. Da li je žaljenje neka vrsta kazne koju Bog spušta u srca nevjernika?

Čini se da ajet ukazuje na to da je žaljenje Božija kazna nevjernicima. Ona će ih sustići na Ovom svijetu, a nakon smrti će se upoznati sa njenom dubinom i zbiljom. Zapravo, to je *Jevmu-l-hasre* (Dan tuge).

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

I napomeni ih na Dan tuge kada će sve biti gotovo, a oni su ravnodušni bili i nisu vjerovali.¹¹

Nevjernici žale za izgubljenom braćom i to ih čini neraspoloženim, a od te tuge i neraspoloženja nemaju nikakve koristi. Izuzev tuge i žaljenja, nikakvog dobitka nemaju, ili su, pak, nezadovoljni time što ne mogu čuti da vjernici izgovaraju takve riječi. Njihova srdžba i mržnja prema vjernicima stalno raste, a njihova nutrina se ispunjava neprijateljstvom i zlobom. Sve je to mala Božija kazna na Ovome svijetu i to je uvod za veliku Božiju kaznu na Sudnjem danu. Na kraju krajeva, i nevjernici se moraju pripremiti za onosvjetsku kaznu.

¹¹ *Merjem*, 39.

Ako proučimo stanje vjernika u trenutku smrti ili šehadeta njihovih prijatelja i uporedimo ga sa stanjem nevjernika, spoznat ćemo dubinu kazne za nevjernike na Ovom svijetu, Božiju milost prema vjernicima, kao i izvanrednu radost i svježinu koje im Bog šalje u nedaćama. U tom trenutku će nas obuzeti ogromna sreća i učinit ćemo sedždu zahvale pred Bogom.

10. Koja je poruka rečenice: *A Allah i život i smrt daje* (وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ)?

Nevjernici misle da su odlazak u rat ili na putovanje uzrok smrti neke osobe, a da je ostanak uvjet za njeno preživljavanje. Međutim, i smrt i život se nalaze u Božijim rukama. Hiljade osoba niti je učestvovalo u ratu niti su kamo putovali, ali su ipak umrli. S druge strane, hiljade osoba je putovalo ili prisustvovalo smrtonosnim okolnostima, ali su ipak preživjeli.

Osobina nevjernika je da umjesto da obrate pažnju na Glavni činilac i Uzrok svih uzroka, oni gledaju nekoliko nevažnih, površnih i prividnih činilaca. Oni su nemoćni da vide Glavni izvor ili su, pak, sami sebe učinili takvima. Naravno, to nije nedostatak koji ih se tiče samo u ovakvim pitanjima, već oni u svim ostalim okolnostima raščlanjuju temu veoma površno i samo izvanjski.

Glavna osobina nevjernika je da su Boga izbrisali iz ustroja postanka svijeta. Oni u svakoj prilici pokazuju ovu svoju osobinu. Međutim, vjernici ih u tome ne trebaju slijediti.

Zanimljiv detalj u ovom ajetu je da sklop riječi *daje život* (يُحْيِي) prethodi sklopu *daje smrt* (يُمِيتُ), a to znači da darivanje života ima prvenstvo. Čak i smrt ima vezu sa darivanjem života, jer je ona uistinu uvod u jedan bolji i obuhvatniji život.

Kur'anski tevhidski stav je sljedeći: u različitim životnim prilikama treba gledati na Istinski i Glavni izvor i ne treba dozvoliti da površni i prividni uzroci skrenu pažnju s tog Izvora. Drugim riječima, tevhidsko učenje ima za cilj da čovjeka prevede iz vanjštine u unutrašnjost egzistencije kako bi pored izvanjskog vidio i ono unutrašnje. Svaka smrt obično ima jedan fizički uzrok, a najjednostavniji primjer toga je srčani ili moždani udar. Međutim, ne može se sve svesti samo na ove uobičajene činioce. Iza zavjese svijetom vladaju veoma složeni činiooci koje nije moguće razumjeti bez ispravnog razumijevanja kur'anskog tevhida.

Dio ajeta *A Allah i život i smrt daje* (وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ) se obraća vjernicima. To znači: ne pridajite značaja uobičajenim riječima nevjernika i nemojte pasti u zamku njihovih privida. Nemojte događaje tumačiti tako jednostavno kao oni i nemojte zaboraviti da Bog ima ključnu ulogu u dešavanjima u svijetu egzistencije. U Božijim rukama je i život i smrt, poput svih drugih stvari kojima On upravlja i odlučuje. On nema nikakvog sudruga, a pogrešno je i zamisliti da u Njegovoj svetoj blizini ima sudrug.

11. Koja je poruka rečenice *Allah dobro vidi ono što radite* (وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ)?

Ako je vjernicima dato upozorenje, dato im je i jamstvo ostvarivanja tog upozorenja. Nije riječ samo o pukom upozorenju, već ono ima i potporu. Ta potpora je velika koliko je veliko Božije znanje i koliko je duboka i svestrana Božija svijest.

Govor također predstavlja dio djelovanja, a u ovom ajetu se od vjernika traži da ne budu poput nevjernika, da ne govore kao oni. To znači da ne izgovaraju riječi koje izgovaraju nevjernici, jer Bog zna šta oni rade.

Ono što igra značajnu ulogu u odgoju vjernika je svijest o Božijem prisustvu i Njegovom znanju o svim vanjskim i unutrašnjim oblastima ljudskog života. Upravo zbog toga se u veoma velikom broju ajeta ova tema opetuje i na različite načine napominje.

12. Zašto se smrt vjernika svrstava u pogibiju na Božijem putu (šehadet)?

Vrata šehadeta nisu uvijek otvorena, a bojno polje i džihad nisu uvijek na raspolaganju vjerniku. Međutim, uvijek je bilo i sada ima mnogo kulturnih i znanstvenih djelovanja čiji je cilj širenje Božije vjere i islamskih učenja. Bilo je i ulaganja napora zarad uzdizanja muslimana, islamskih zemalja i njihove izgradnje radi jačanja vjernika i vjere. Ovakva djelovanja se nikada se ne smiju obustavljati. Uzvišeni Bog će nagraditi svakog ko na ovom putu umre, mada se to nikako ne može porediti sa veličinom šehadeta na bojnom polju.

Hazreti Sadik je prenio da je Božiji Poslanik rekao:

نَبِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

“Namjera vjernika je bolja od njegovog djela.”¹²

Nekada vjernici imaju veoma vrijedne namjere koje imaju više uticaja na njihov razvoj i usavršavanje od njihovih djela. Osoba koja je htjela postići stepen šehadeta, ali zbog određenih okolnosti nije uspjela u tome, ili osoba koja je cijeli svoj život posvetila širenju vjere i kur'anskih učenja, ili ona koja je učinila veliki napor radi uzdizanja muslimana bez sumnje nije umrla običnom smrću i zasigurno će zaslužiti Božiju milost.

¹² *Usuli Kaf*, sv. 2, str. 84.

13. Zbog čega oprost prethodi milosti u ajetu: *Oprost i milost Allaha* (لَمَغْفِرَةً مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةً)?

Božija milost obuhvata svekoliku egzistenciju:

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

*A milost Moja obuhvata sve.*¹³

Ono što sprječava okorištavanje ovom sveobuhvatnom milošću ista je ona prepreka koja nestaje Božijim oprostom.

Božije svjetlo osvjetljava svu egzistenciju, ali zastori uobrazilja onemogućavaju viđenje. Božiji ljudi su oni ljudi koji žele pokidati ove zastore i oni na koje Bog, vidjevši njihovu iskrenost, spušta Svoj oprost i uklanja navedene zastore.

U hadisu o Miradžu stoji:

إِنَّ الْوَرَاعَ رَأْسُ الدِّينِ وَوَسْطُ الدِّينِ وَآخِرُ الدِّينِ

“Suzdržavanje od grijeha predstavlja početak, središnji dio i završetak vjere.”¹⁴

Također je važno ukloniti prepreke na duhovnom putovanju, a to se postiže suzdržavanjem od grijehenja.

Oprost posjeduje određene stepene i svaka skupina, na bilo kojem stepenu, koristi se jednom posebnom vrstom oprosta. To ide dotle da se govori o oprost u Džennetu, koji se u pravilu odnosi na uklanjanje zastora. Inače, oprost grijeha će biti učinjen prije ulaska u Džennet:

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ
لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى
وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ

¹³ *El-A'raf*, 156.

¹⁴ *Iršadu-l-kulub*, sv. 1, str. 203.

Takav je Džennet, koji je obećan onima koji se Allaha boje – u njemu su rijeke od vode neustajale, i rijeke od mlijeka nepromijenjena ukusa, i rijeke od vina, prijatna onima koji piju, i rijeke od meda procijedenog i gdje ima voća svakovrsnog i oprosta od Gospodara njihova.¹⁵

Ako se ispravno izabere put, moguće je zanemariti sporedne nevolje koje se nalaze na putu. Glavno je vjerovanje u istine i pokoravanje njima, a put o kojem je riječ je put robovanja i činjenja dobrih djela. Vjernici biranjem ovog puta dobijaju najvrjednije blago svoga života, a činjenjem dobrih djela, kao neodvojivim dijelom vjerovanja, oni stupaju na taj put. Međutim, to ne znači da na tom putu neće načiniti nikakav propust ili grešku. S jedne strane, ljudska duša koja naginje zlu i, s druge strane, ljudsko neznanje i nemar stalno stvaraju pretpostavku za nastanak grijeha, a to zahvata i vjernike. Međutim, s obzirom na to da posjeduju ono što je glavno te hode ispravnim putem, Uzvišeni Allah će prema njima biti plemenit i podariti će im Svoj oprost.

Kada u školi neko ne pokazuje želju za učenjem i ukoliko uopće ne vjeruje u to, neće dobiti pomoći ni od koga. Također, osoba koja napusti školu neće moći koristiti dodatne časove kako bi nadoknadila propušteno. Međutim, učenici koji su vrijedno radili, istovremeno se suočavajući sa poteškoćama, okoristit će se pomoći i dodatnim časovima.

Način na koji se u ovom ajetu govori o Božijoj milosti je takav da obuhvata sve vrste Božije milosti i plemenitosti. Sve nagrade koje su u ostalim ajetima obećane vjernicima, borcima i šehidima na Božijem putu izražene su u jednoj riječi – *rahmet* (milost).

¹⁵ *Muhammed*, 15.

14. Šta je *ono što gomilaju* (مِمَّا يَجْمَعُونَ) nasuprot Božijem oprostumu i milosti?

Ljudi koji ne vjeruju sav svoj život posvećuju gomilanju bogatstva i ugođaja, ili, pak, žele zadobiti društveni položaj, ugled i dostojanstvo. Sav njihov životni trud se može sažeti u beznačajno bogatstvo, odnosno nagomilani imetak, a tome se može dodati i malo slave među ljudima. Međutim, njihovom smrću sav imetak se dijeli, slava i ugled ne traju dugo i tako bivaju zaboravljeni. Ništa od toga im neće pomoći na Drugom svijetu, kao što im to bogatstvo i slava nisu donijeli neku korist ni na Ovom svijetu. To ih je uglavnom više veselilo nego što im je rješavalo nevolje.

Svi užici koje ljudima pruža život traju samo dotle dok ih ne ostvare. Kada postignu ciljeve, u njima više ne uživaju, jer im postaju potpuno nezanimljivi i obični. Stoga bivaju prinuđeni da idu za drugim privlačnim stvarima. Takvo nastojanje može trajati cijeloga života i na kraju im neće donijeti ništa osim žaljenja na Ovom svijetu.

Cijeli jedan život su se mučili ni za šta ili gotovo ni za šta!

Da bi nam gore navedeno bilo jasnije, najbolje bi bilo ponovo razmotriti želje koje smo nekada imali (čisto dujnjalučke želje) i koje su nam bile veoma važne, a uspjeli smo ih ostvariti. Da vidimo danas, kada smo ih ostvarili, koliko su za nas slatke i privlačne i da li uopće u njima ima ikakvoga užitka?

Zbilja: *Ono što oni gomilaju* (ما يجمعون) izrečena je u brojnim ajetima poput:

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي
الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ

Znajte da život na Ovom svijetu nije ništa drugo do igra i rasonoda i uljepšavanje i međusobno hvalisanje i nadmetanje imecima i brojem djece.¹⁶

Ono što oni gomilaju (ما يجمعون) je privid o kojem govori ajet: وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بَقِيَعَةٍ يُحْسِبُهُ الظَّمآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُمْ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ
A djela nevjernika su kao varka u ravnici u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe – a zateći će da ga čeka kraj njega Allahova kazna i On će mu potpuno isplatiti račun njegov, jer Allah veoma brzo obračunava.¹⁷

Ono što oni gomilaju (ما يجمعون) je “paukova kuća” koju uništava oluja:

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنَ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Oni koji, mimo Allaha, zaštitnike uzimaju slični su pauku koji sebi isplete kuću, a najslabija je kuća, uistinu, paukova kuća, neka znaju.¹⁸

Ono što oni gomilaju (ما يجمعون) jesu djeca i imetak koji nam neće pomoći na Budućem svijetu. Svako će bježati od svoga djeteta, a djela će biti poput lanaca obješena o naše noge i tako će nam onemogućavati kretanje:

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ◉ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ◉ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ

Na dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći. I od majke svoje, i od oca svoga, i od druge svoje i od djece svoje.¹⁹

¹⁶ *El-Hadid*, 20.

¹⁷ *En-Nur*, 39.

¹⁸ *El-Ankebut*, 41.

¹⁹ *Abese*, 34-36.

15. Da li je moguće uporediti Božiji oprost i milost i *ono što gomilaju* (مِمَّا يَجْمَعُونَ)?

Poređenje bezgranične Božije milosti i oprosta sa onim što su nevjernici skupljali tokom svog života nije zbiljska usporedba, jer usporedba postojanja i nepostojanja, bivanja i ne-bivanja nije zbiljska usporedba. Međutim, upravo su ova nepostojanja upropastila živote mnogih ljudi, premda mnogima predstavljaju dio njihovih želja. S obzirom na to da na Ovom svijetu imamo posla sa beznačajnim stvarima, da bismo razumijevali, upotrebljavaju se ovakve usporedbe.

Vjernici na Ovom svijetu također imaju posla sa *onim što gomilaju*, mada razmišljaju o mnogo uzvišenijim stvarima. Međutim, ponekad bivaju nemarni i zaboravni, tako da im oči padaju na izvanjsko blještavilo *onog što gomilaju*, a njihova srca padaju u iskušenja. S druge strane, nevjernici sve svoje mogućnosti i sposobnosti usmjeravaju kako bi postigli *ono što gomilaju*. Prema tome, mada *ono što gomilaju* ne predstavlja ništa više od privida, i u najboljem slučaju ne vrijedi ništa više od paukove kuće kojom se poigrava vjetar, to je nešto što je zarobilo ogromne vojske ljudi i mnogo je onih koji hode upravo ovim stazama. U skladu s tim, ovo poređenje ima svrhu da određenu stvar približi ljudskom razumijevanju, a ne da ponudi tačnu vrijednost *onog što gomilaju* u odnosu na Božiju milost i oprost.

16. Zašto se u ovom ajetu, kada se govori o nevjernicima, prvo spominje smrt a potom pogibija, a kada se govori o Bogu, onda je obrnuto?

U riječima koje se prenose od nevjernika prvo se govori o putovanju, a onda o ratu i, upravo zbog toga, radi očuvanja redoslijeda u nastavku navođenja govora nevjernika, prvo

se spominje smrt, a potom stradanje u ratu. Međutim, u narednom ajetu, kada se Bog obraća vjernicima i kada govori o suštini onoga o čemu je riječ, prvo govori o pogibiji na Božijem putu, a potom o smrti. To se čini kako bi jasnom postala prednost časti pogibije na Božijem putu. U trećem ajetu se ponovo vraća prethodnom redoslijedu, a to je općenitost smrti i posebnost pogibije na Božijem putu.

U pogledu značenja, smrt je u odnosu na pogibiju općenitija. Za svaku se pogibiju kaže da je smrt, ali svaka smrt nije pogibija. Pored toga, većina ljudi ne odlazi s Ovog svijeta pogibijom. Zapravo se pogibije dešavaju veoma rijetko. Prema tome, u riječima koje se prenose od nevjernika i u posljednjem dijelu ovog ajeta, gdje se navode Božije riječi, poštuje se uobičajeni redoslijed: prvo se navodi općenito, a potom posebno. Ono što je upravo važno jeste ispitivanje srednjeg ajeta, koji pogibiju navodi prije smrti, a tu nije riječ o običnoj pogibiji, već je riječ o pogibiji na Allahovom putu. Prednost ove vrste pogibije je tolika da to nije potrebno objašnjavati i dokazivati.

Kur'an nam ne dozvoljava da upotrebljavamo riječi *smrt* i *umrijeti* kada govorimo o šehidima koji su poginuli na Božijem putu. Upravo zbog toga, sam Kur'an nas praktično poučava i govori nam o načinu na koji oni sele na Drugi svijet, izražavajući to riječju pogibija, a izbjegava da upotrijebi riječ *smrt* kada o njima govori:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

*Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izgignuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga.*²⁰

²⁰ Ali Imran, 169.

17. Šta znači *okupiti se pred Allahom* (حشر الى الله)?

Riječ *hašr* (حشر) se javlja u značenju *sakupljanje* i *okupljanje*:

ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ

*Bit će to sakupljanje za Nas labko.*²¹

Hašr se većinom tumači kao *sakupljanje*, a navodi se sljedeći ajet:

وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ

*I skupiše se Sulejmanu vojske njegove, džini i ljudi i ptice.*²²

Ono što je zanimljivo kada je riječ o značenju pojma *hašr* je okupljanje u Božijem prisustvu. I drugi ajeti govore o vraćanju Allahu, međutim, ono na što ukazuje riječ *hašr* je to da će vraćanje biti skupno i da će se sva stvorenja okupiti ispred Boga. Mnogi kur'anski ajeti ukazuju na ovo značenje i, u najmanju ruku, bar će neki stepeni Drugog svijeta biti ovakvi.

Odnosi koji su vladali među ljudima i veza čovjeka sa okolnim svijetom iziskuju to da se jednoga dana svi zajedno iskupe kako bi se osvijetlila i pojasnila zbilja međusobnih uticaja. Na kraju krajeva, Budući svijet je vrijeme kada će se objelodaniti zbilje, a veliki broj tih zbilja nastaje kao plod veze čovjeka sa svima oko sebe. Očitovanje ovih zbilja je moguće samo okupljanjem svih.

Prema tome, okupljanje ljudi i drugih stvorenja, što se u Kur'anu izričito ističe, predstavlja uvod za ostvarenje Ahireta i jedan od temelja ostvarenja Sudnjeg dana.

²¹ *Kaf*, 44.

²² *En-Neml*, 17.

18. Da li je okupljanje kod Boga (حشر) iskazano u obliku podsticaja ili upozorenja?

S obzirom na kontekst prethodnog ajeta, u kojem se govori da je nagrada za smrt i pogibiju vjernika oprost i Božija milost, ovo *okupljanje kod Boga* (حشر إلى الله) također predstavlja radosnu vijest za vjernike, a ona je mnogo važnija i vrednija od dvije prethodne nagrade.

Osoba koja je obuhvaćena Božijim oprostom i koja je kao plod toga očišćena uz pomoć Božije milosti, te ukrašena i uljepšana, spremna je da bude primljena kod Boga. Daje joj se dozvola da uđe kako bi gledala *Božije lice* (وجه الله):

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٦﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ

*Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati.*²³

Premda će se svi okupiti pred Allahom, ipak, samo će se vjernici pojaviti pred Allahom nakon što budu okupani Božijim oprostom i nakon što im bude data Božija milost, a to će biti veoma ugodno.

Možda se u ovom ajetu nalazi druga radosna vijest koja je vjernicima veoma važna, a to je da će biti okupljeni pred Allahom zajedno sa nevjernicima koji su ismijavali njihovo vjervanje i koji su ih mnogo uznemiravali i vrijeđali. Tada će svi ma biti predočene istine i vjernici će se smijati nevjernicima:

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ

*Danas će oni koji su vjerovali – nevjernicima se podsmijavati.*²⁴

²³ El-Kijame, 22-23.

²⁴ El-Mutaffifin, 34.

Kur'anski ajeti na različitim stepenima govore o različitim temama. Obični ljudi mogu razumjeti značenje oprosta i milosti, tako da se ovo dvoje stavlja naprijed. Međutim, odabranim ljudima se obraća aluzijama, što je mnogo suptilnije, i Kur'an govori o većim počastima, koje nisu razumljive običnim ljudima. Stoga, mnogi ljudi iz ovih ajeta izvlače pouku i upozorenje, dok jedna skupina ljudi razumijeva najuzvišenije radosne vijesti.

NAPOMENE

S obzirom na svoje usko gledanje na stvari i nevjerovanje u proživljenje nevjernici smrt i pogibiju smatraju završetkom života. Oni ne vjeruju u vječnost i nagradu na Drugom svijetu. Kao posljedica toga, za njih je smrt najveći gubitak, a osoba koja umre je najjadnija i ujedno je najveći gubitnik. Međutim, kur'anska i poslanička učenja stalno upozoravaju vjernike da je smrt početak pravog života, a ne njegov svršetak. Prema tome, od vjernika se očekuje da na smrt ne gledaju kao nevjernici, a ovaj ajet ukazuje upravo na tu činjenicu.

Kada dođe do tragičnih događaja kao što su pogibija muslimana na bojnopolju ili smrt za vrijeme neke djelatnosti, osjećanja bivaju povrijeđena i nadvladavaju razum. U takvim okolnostima vjernici izgovaraju neke riječi koje nisu u skladu sa njihovim vjerovanjem i koje su nasuprot vjerskim učenjima. Uistinu, poruka ovog ajeta je da, u okolnostima kada su osjećanja povrijeđena, njih treba nadzirati, a nikako ne treba svašta govoriti i zaboravljati istine.

Nemoguće je zanemariti potpadanje pod uticaj nevjernika i površnih, ali hvalisavih osoba. Na početku islama tih primjera

je bilo mnogo. I pored toga što je Božiji Poslanik bio živ, a Objava je silazila, jedan broj vjernika je potpadao pod uticaj nevjernika i licemjera. Oni su ponekad izgovarali neodmjerne i besmislene riječi, tim riječima su odsijekali i potkopavali svoja vjerovanja i slabili duh boraca tako da su, ne želeći to, učestvovali u psihološkom ratu protiv muslimana.

OSAMNAESTO POGLAVLJE

Zajedničko strpljenje u svjetlu uređenih odnosa

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

O vjernici, budite strpljivi i jedni drugima ulijevajte strpljenje, i povežite se međusobno i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite.¹

PITANJA

1. Šta je zbilja strpljenja?
2. Zašto se podstiče na strpljenje?
3. Koja je veza između vjerovanja i strpljenja?
4. U vezi s čim treba biti strpljiv?
5. Šta znači: *Jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا)?
6. U odnosu na kakve prijetnje treba biti strpljiv i postojan?
7. Kako je moguće praktično ostvariti zapovijed: *Jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا)?
8. Šta znači: *i povežite se međusobno* (رَابِطُوا)?
9. Koja je veza između zapovijedi: *Jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا) i: *Povežite se međusobno* (رَابِطُوا)?
10. Koja je uloga bogobožnosti u zajedničkoj ustrajnosti i zajedničkim odnosima?
11. Šta je *spas* (فلاح) i koja je veza između *spasa* i četiri nabrojane stvari u ovom ajetu?

¹ *Ali Imran*, 200.

NAPOMENA

O strpljenju je bilo riječi u prvom svesku ove knjige (v. drugo poglavlje) povodom tumačenja ajeta:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

*O vjernici, tražite sebi pomoći u strpljivosti i obavljanju molitve!
Allah je doista na strani strpljivih.²*

ODGOVORI NA PITANJA

1. Šta je zbilja strpljenja?

Strpljenje se javlja ondje gdje je riječ o teškoćama i gdje se nalaze prepreke koje nije lahko preći, tako da bez podnošenja to nikako nije moguće proći. Naprimjer, ne kaže se da treba imati strpljenja u jelu i sitosti, međutim, kaže se da treba biti strpljiv u podnošenju gladi, čuvanju od prejedanja i tome slično. Prema tome, područje strpljenja je područje raznih vrsta ne-daća koje obuhvataju pitanja s kojima se svaka osoba suočava unutar sebe, ali i teškoće u društvu koji nastaju kao posljedica razmjene stavova među ljudima. Uostalom, to obuhvata i sve druge vrste poteškoća s kojima se čovjek suočava tokom svog života.

Žurba je dio ljudske prirode,³ a u svakom čovjeku leži težnja za brzim postizanjem uspjeha i stizanjem do cilja. Međutim, naš svijet je svijet postepenosti i, ukoliko neko ne može podnijeti taj zakon postepenosti, bit će mu uskraćena brojna dobra. Naravno, izuzet je iz ovoga onaj ko bude strpljiv i postojan i ko neko vrijeme provede u iščekivanju.

² *El-Bekare*, 153.

³ خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ *Čovjek je stvoren od žurbe. (El-Enbija, 37.)*

Strpljivost podrazumijeva suprotstavljanje preprekama koje se pojavljuju na putu, ali i nastojanje da se one prođu i nastavi put. Svako razdoblje ljudskog razvoja ima određene prepreke i, ako ne bude čvrste namjere da se bude postojan, doći će do zastoja i opadanja. Najzad, što kretanje bude brže, ove zapreke i teškoće se umnožavaju i iziskuju veći stepen strpljenja. To je u skladu sa stihom: “Ljubav se prvo laskom učini, al’ nastaje nevolje.”

Sabur znači neumornost, neposustajanje, čuvanje duha i održavanje čvrste namjere da se nastavi put. Sabur je ulazak u peć i podnošenje velike toplote, a istovremeno znači i čuvanje svoje suštine da se ne izmijeni i ne otuđi. To je preobražaj *sirovog* u *pečeno* i očvršćivanje, odnosno otvrdnjavanje. Sabur znači biti povrijeđen ali ne umrijeti, biti umoran ali ne odu-stajati, iscrpiti se ali se ne vraćati!

Strpljivost ovisi o stepenu spoznaje svakog pojedinca. Što je veći stepen spoznaje Boga i Božijih odredbi, strpljivost je, također, veća. Zbog toga su poslanici bili najstrpljiviji ljudi, a slijedeći njih i bogougodni ljudi su posjedovali veliki stepen strpljenja i postojanosti.

Spoznaja koja urodi plodom i ovlada najdubljim porama ljudskih srca čini čuda. Ona preobražava “bakarnu” egzisten-ciju u čisto zlato, slabasnog čovjeka čini nesalomljivim, a “go-milu kostiju i mesa” čini čvršćom od planina, tvrđom od želje-za, oštrijom od mača i britkijom od dijamanta.

2. Zašto se podstiče na strpljenje?

Pored spoznaje i vjerovanja postoje i drugi činioци koji imaju uticaja na ljudsku ličnost, a između ostalih to su nalozi i prijedlozi, što je ponekad mnogo učinkovitije od uobičajenog poučavanja.

Čovjek je povodljivo biće na koje utiču podsticaj i prijetnja i to se odražava na njegovu brzinu ili sporost kretanja. Upozorenje i podsticaj povećavaju njegovu istrajnost i dugo ga ohrabruju.

Podsticaj je poput guranja automobila za čije kretanje postoje svi potrebni uvjeti, ali zbog hladnoće ili nekih drugih manjih smetnji ne može da se pokrene. Potrebno ga je samo jednom gurnuti da se pokrene sav sistem i da započne kretanje. Iako posjeduje različite spoznaje i uvide, čovjek se, također, suočava sa duhovnim preprekama. Jedan podsticaj ili jedno upozorenje ga ohrabruju i on se pokreće.

3. Koja je veza između vjerovanja i strpljenja?

U skladu sa pojašnjenjem koje nalazimo u suri *‘Asr*, vjerovanje i činjenje dobrih djela neće sami po sebi spasiti čovjeka propasti i ne jamče mu sreću, već je, pored njih, potrebno da ljudi *jedni drugima preporučuju istinu* (تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ) i da *jedni drugima preporučuju strpljenje* (تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) kako bi postigli sreću.

Uz pomoć poređenja, u predajama se navodi da je u ustroju vjerovanja sabur poput glave u ljudskom tijelu. Navodi se da je hazreti Ali rekao:

وَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ وَلَا فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ

“Preporučujem vam sabur, jer je sabur u odnosu na iman poput glave u odnosu na tijelo. Kao što nema dobra u tijelu bez glave, nema nikakvog dobra ni u iman u bez sabura.”⁴

⁴ *Nehdžu-l-belaga*, izreka 82, str. 482.

Put vjerovanja je isprepleten s teškoćama. Bez sabura i istrajnosti nije moguće putovati ovim putem i ono što uistinu daje plodove imana jesu sabur i postojanost.

Šejtan se nalazi u zasjedi i priprema brojne zamke vjernicima. On se neće zadovoljiti ni s čim drugim osim krađom imana. U velikom broju kur'anskih ajeta se govori o neprijateljskom odnosu šejtana prema čovjeku. Bez sabura se nemoguće osloboditi šejtanskih zamki i oduprijeti se strastima čiji plamen on rasplamsava.

Vjerovanje je poput jezgre koja je nježna, osjetljiva i dragocjena, a strpljenje je kora koja ima zadatak da čuva jezgru. Kora podnosi udarce kako jezgra ne bi bila oštećena i kako bi onemogućila mikrobima i crvima da dođu do nje.

4. U vezi s čim treba biti strpljiv?

U ajetu se uopćeno govori o strpljivosti i nema riječi o tome na šta se posebno odnosi. Uopćenost ajeta podrazumijeva da je strpljenje neophodno na svim poljima djelovanja, te da svaki uspjeh ovisi o njemu. Bez sumnje, nijedan se posao ne može uspješno završiti bez postojanosti i ustrajnosti.

Jasno je da kada se vjernicima kaže da budu strpljivi, ta se strpljivost odnosi na vjerovanje i usmjerena je ka njegovom očuvanju.

Ono što za vjernike predstavlja važno načelo je iskreno robovanje Bogu na svim poljima djelovanja. To je ono robovanje koje se ni pod kojim okolnostima ne smije obustaviti niti se smije po bilo čijem nahođenju tumačiti. Prema tome, ako se o strpljenju govori u apsolutnom obliku, to je zbog jasnoće puta robovanja vjernika, te tako da nema potrebe za dodatnim pojašnjenjima.

U predajama se govori o strpljenju u tri područja: strpljenju u pokornosti, strpljenju nasuprot grijehu i strpljenju u vrijeme

nedaća, što obuhvata sva ostala područja i odnosi se na sve okolnosti ljudskog usavršavanja.

Božiji Poslanik, s.a.v.a., je rekao:

الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ: صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَصَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَصَبْرٌ عَنِ
المُعْصِيَةِ

“Tri su vrste sabura: sabur u vrijeme nedaća, sabur u pokornosti Bogu i sabur naspram grijeha.”⁵

5. Šta znači: *Jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا)?

Glagol *sabiru* (صَابِرُوا) javlja se u značenju da jedno društvo ili skupina ljudi zajedno podnose uvrede i da svaki od njih svoj sabur osloni na sabur drugog, tako da se kao proizvod toga umnože blagodati sabura i da se uveća njegova učinkovitost.⁶

Kada jednoj skupini bude rečeno da idu određenim putem, oni mogu svaki pojedinačno preći taj put čvrsto i postojano, suprotstavljajući se teškoćama. Bez sumnje, na tom putu će pretrpjeti određene gubitke. Međutim, ako im se kaže da nastoje zajedno preći taj put, može se zaključiti da u zajedničkom kretanju ima nekih plodova blagodati kojih nema u pojedinačnom kretanju. Zajedničko kretanje uklanja veliki broj opasnosti, jača duh ljudi kada se umore i priprema uvjete za nastajanje lijepih ljudskih osobina kao što su samoodricanje, požrtvovanost i međusobno pomaganje.

Mada su svi vjernici obavezani biti strpljivi i postojani na putu robovanja, izostanak strpljivosti kod drugih ne može predstavljati prihvatljivo opravdanje ni za čiju nestrpljivost.

⁵ *Usuli Kafi*, sv. 2, str. 91.

⁶ *Mizan*, sv. 4, str. 91.

Međutim, u okolnostima kada se sabur i postojanost kao kultura uključuju u jedno društvo, to će donijeti veliki broj koristi i blagodati cijeloj zajednici. Neke od tih blagodati su jedinstvene i nije ih moguće postići na drugi način, već se ostvaruju samo preko općeg strpljenja.

U suri *ʿAsr* od vjernika se traži da *jedni drugima preporučuju strpljenje* (تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ), dok je u ovom ajetu riječ o višem stepenu, a to je da se vjernici oslone jedni na druge i da zajedno budu izdržljivi. Od njih se traži da podmetnu svoja pleća pod teret poteškoća i da se zajedno odupiru.

Islam je društvena vjera, a pored prednosti koju daje pojedincu i društvu, također, smatra veoma važnim. Veliki broj vrijednosti koje islam ističe nastaju unutar društva i u njemu se razvijaju. Čak i različite osobine ličnosti muslimana nastaju i postižu zrelost u društvu. Na osnovu rečenog se može zaključiti da je uzvišene ciljeve islama na općem stepenu moguće postići samo zajedničkim strpljenjem i postojanošću.

Poteškoće s kojima se suočava muslimansko društvo nisu ništa manje od pojedinačnih poteškoća s kojima se suočavaju vjernici ponaosob. Veoma često se lične i društvene poteškoće isprepliću i nije ih moguće odvojiti. Ako se vjernici jedinstveno, složno i odlučno suprotstave nedaćama i ako budu nastojali da jedni drugima osnaže duh preporučujući međusobno strpljenje i istinu, jasno je da će prevladati teškoće i dostići vrhunce uspjeha.

Potrebno je s kurʿanskog gledišta odrediti opće okvire islamskog društva kako bi se s obzirom na njih duboko razumjelo značenje zapovijedi *jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا). Naprimjer, pravda i borba protiv nasilja predstavljaju nepobitna načela islamskog društva. Postizanje ovih načela i

njihovo čuvanje iziskuju jednu izvanrednu i posebnu izdržljivost. Zasigurno, jasan primjer *ulijevanja strpljenja* je postojanost i izdržljivost na putu ostvarenja pravde i stalna borba protiv nasilja.

6. U odnosu na kakve prijetnje treba biti strpljiv i postojan?

Ako islamsko društvo zahvati razdor i rasulo i ako dođe u pitanje jedinstvo, ono će biti veoma ranjivo. Unutrašnji i vanjski neprijatelji će iskoristiti tu novonastalu pukotinu za svoje ciljeve.

Sabur vjernika ima za cilj očuvanje jedinstva unutar islamskog društva, što iziskuje samoodricanje i prihvatanje različitih ukusa. Upravo to predstavlja jasan primjer onog načela izraženog u rečenici: *jedni drugima ulijevajte strpljenje*. Ponašanje hazreti Alija u vezi s pitanjem hilafeta, nakon smrti Božijeg Poslanika, predstavlja veličanstven primjer strpljenja radi očuvanja jedinstva.

Glavna ideja vodilja islamskog društva je pravda i borba protiv nasilja i obespravljivanja. Gaženjem navedenog islamsko društvo se lišava suštine i gubi samosvojnost. Strpljenje na putu širenja pravde, podnošenje teškoća i suprotstavljanje nasilnicima predstavljaju veoma težak, ali istovremeno i veoma vrijedan posao.

Želja za povlaštenošću, odavanju luksuzu, užicima i tjelesnim prohtjevima predstavlja veliku pošast za islamsko društvo. U slučaju nemara snaga koje imaju uticaja u zajednici, gore navedene stvari će se veoma brzo raširiti i nanijet će velike štete islamskom društvu. Suprotstavljanje želji za povlaštenošću i odavanju luksuzu predstavlja jedan od primjera međusobnog ulijevanja strpljenja.

Vanjski neprijatelji islamskog društva djeluju u različitim okolnostima i na raznim poljima prave muslimanima nevolje. Postojanost pred neprijateljima, a posebno suprotstavljanje psihološkom ratu koji se vodi protiv muslimana i koji slabi moral, također, predstavlja jedan od primjera međusobnog ulijevanja strpljenja.

7. Kako je moguće praktično ostvariti zapovijed: *Jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا)?

U suri *‘Asr* je predstavljen jedan stepen djelovanja u skladu sa naredbom: “jedni drugima ulijevajte strpljenje” i to kroz rečenicu: *jedni drugima preporučujte strpljenje* (تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ).

Međusobno preporučivanje strpljenja predstavlja važan korak ka izgradnji duha otpora među muslimanima, što svakako ima određene učinke. Ako ovo preporučivanje zahvati sve ljude, zatim oni stanu jedni druge pozivati na postojanost i otpor, bez sumnje će biti moguće proći i kroz najteže klance.

Predvodništvo unutar islamskog društva ima jedinstvenu ulogu u uređivanju djelovanja u skladu sa naredbom preporučivanja strpljenja. Postojanost samog vođe, s jedne strane, i poziv na postojanost, s druge strane, kao i svijest o potrebi uništavanja činilaca koji slabe otpor i postojanost ljudi stvaraju neophodne uvjete za opći otpor i postojanost.

Upravo na tom tragu je i naredba koja je data Božijem Poslaniku da se pobrine za postojanost i izdržljivost ummeta:

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ

*Ti budi istrajan kao što ti je naređeno, i neka tako postupe i vjernici koji su uz tebe.*⁷

⁷ Hud, 112.

Praktično rješenje za ostvarenje navedene zapovijedi izražene u rečenici: *jedni drugima ulijevajte strpljenje* dolazi u nastavku ajeta i izražava se riječima *povezujte se međusobno* (رَابِطُوا). Zsigurno je na temelju ispravnih, čak i uređenih odnosa moguće postići očit otpor i veliku istrajnost.

Za spoznavanje načina praktičnog djelovanja u skladu sa naredbom *jedni drugima ulijevajte strpljenje*, neophodno je uvažiti sve ono što prijete islamskom društvu i, jednako svakoj toj prijjetnji, razmotriti praktična rješenja za otpor na tom polju.

Etička pitanja na ovom polju također mogu dati dobra rješenja poput uzdržavanja od ružnog mišljenja, prisebnosti pri suočavanju sa glasinama, istraživanja i provjeravanja vijesti koje nam dolaze od grješnika itd.

Vođenje priprema neophodnih za suprotstavljanje neprijatelju⁸ i pripremanje preduvjeta za otpor predstavljaju drugi način za praktično ostvarenje naredbe: *jedni drugima ulijevajte strpljenje*.

Širenje ozračja odsustva straha od kritičara, kao što imamo u rečenici *I neće se ničijeg prijekora bojati* (وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ),⁹ također predstavlja veliku pomoć za uspostavljanje duha postojanosti i otpora unutar islamskog društva.

8. Šta znači: *I povezujte se međusobno* (رَابِطُوا)?

Termin *rabitū* (رَابِطُوا) javlja se u značenju uspostavljanja veze između svih snaga i pojedinaca u društvu, i to svih snaga

⁸ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ *I protiv njih pripremite koliko god možete snage.* (El-Enfal, 60.)

⁹ El-Maide, 54.

na svim poljima ljudskog života, bilo u vrijeme teškoća ili u vrijeme zadovoljstva.¹⁰

Duboke i čvrste veze među vjernicima, koje ih povezuju i približavaju njihova srca, predstavljaju tumačenje riječi *rabitū* (رَابِطُوا). Kada neka skupina na osnovama vjerovanja uspostavi iskrene veze, čini se kao da su im se srca povezala, kao da su se i sami povezali i nekoliko puta uvećali svoju snagu.

Ljudi međusobno uspostavljaju različite veze i odnose:

1. Svi imaju rodbinske ili porodične veze sa nekim. Ova vrsta veza sa sobom nosi ogromnu emocionalnu i pravnu težinu.
2. Poslovne veze su, također, veoma zastupljene među ljudima. Ljudi se obično okupljaju kada obavljaju neke poslove kojim osiguravaju svoje životne potrepsline. Pritom oni međusobno saraduju, a najčešći vid takvih veza susrećemo u tvornicama, tvrtkama i uredima.
3. Prijateljske veze među ljudima također pripadaju jednoj vrsti odnosa koji imaju ključni uticaj na njihovu sudbinu.
4. I patriotske veze također igraju značajnu ulogu u životu ljudi te predstavljaju veoma bitan činilac povezivanja i ujedinjavanja. Svako je vezan za mjesto u kojem je rođen, a prema državi u kojoj živi gaji posebne osjećaje. Stoga, čovjek prema stanovnicima mjesta u kojem je rođen i prema pripadnicima svoje domovine gaji te osjećaje, a smatra se odgovornim i za čuvanje dostojanstva svoje domovine. Između ljudi iz svoje domovine i ljudi iz drugih država on primjećuje određene razlike, a

¹⁰ *Mizan*, sv. 4, str. 92.

što uzrokuje veću povezanost među pripadnicima jedne domovine.

6. Ideološke i vjerske veze, također, svrstavaju se u najdublje veze među ljudima. Ova vrsta veza je mnogo dublja i izraženija od svih gore navedenih i upravo ona određuje granice ostalih veza i uređuje ih.

Nesumnjivo da izraz *rabitū* (رَابِطُوا), koji se spominje u ajetu o kojem je riječ u ovom poglavlju, podrazumijeva ideološke veze i ima za cilj učvršćivanje vjerske spona među ljudima. Ova spona je postojanija i pouzdanija od svake druge.

Svaka veza ima određene temelje, kao npr.: osnovu na kojoj počiva, cilj i namjeru uspostavljanja, upravljanje njom, njen izvršni plan, činioce koji utiču na njeno učvršćivanje...

Razmatranje ovih temelja iziskuje posebnu raspravu, a o čemu će biti riječi u nastavku.

U predajama koje se prenose od Ehli-bejta mnogo se podstiče jačanje veza među vjernicima kroz međusobno posjećivanje, rukovanje i grljenje, izražavanje ljubavi, posjećivanje bolesnih, pomaganje u teškoćama, davanje beskatnog zajma, zadovoljavanje potreba vjernika, uveseljavanje vjernika, odagnavanje tuge, osjećaj odgovornosti, potpomaganje i požrtvovanost te drugi vidovi. To sve možemo naći u predajama ove vrste. Ovi slučajevi predstavljaju puteve i načine praktičnog ostvarenja naredbe izražene rečenicom: *i povezujte se međusobno* (رَابِطُوا) u islamskom društvu, a nju su predstavili vjerski predvodnici.

Moguće je da je cilj ovog ajeta uspostavljanje uređenih veza među vjernicima te upućivanje da se ustroje na temelju međusobne vjerske povezanosti čiju će osovinu sačinjavati istrajnost u robovanju Bogu.

Stvaranje manjih ili većih skupina – radi međusobnog upoznavanja, raspodjele poslova zbog ostvarivanja značajnih religijskih i vjerskih obaveza, kao i radi međusobnog potpomaganja pred bujicom nevolja – za vjernike predstavlja nužnost, a moguće je da ovaj ajet predstavlja upravo odgovor na ovu potrebu.

Treba napomenuti da u islamskom pravu postoji rasprava pod naslovom *murabete* (مرابطه), što znači čuvanje granica. Ovo značenje je vremenom povezano sa ovim ajetom, mada u vrijeme objavljivanja ovog ajeta pitanje čuvanja granica nije bilo ozbiljno razmatrano. Međutim, čuvanje ideoloških, pa čak i geografskih granica svrstava se u primjere ostvarivanja zapovijedi: *povezujte se međusobno* (رَابَطُوا). Uistinu, tu je upravo naglasak na jačanju veza među vjernicima radi očuvanja vjerskih i ideoloških granica, nadziranja svetog prostora Božijih propisa, ali i čuvanja geografskih granica islamskog društva.

9. Koja je veza između zapovijedi: *Jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا) i: *Povezujte se međusobno* (رَابَطُوا)?

U nekim je prilikama veoma teško, a ponekad i nemoguće oduprijeti se bez povezivanja sa ostalim vjernicima. Oni tim povezivanjem postižu ogromnu snagu i moć da istraju. Kada neprijatelj napadne, teško je i na poraz osuđeno odupirati se izdvojeno, kuća po kuća, tako da potreba iziskuje da se vjernici zajednički odupiru.

Nikada male rijeke ne mogu napraviti put i napredovati. Prinuđene su da se kreću putem koji su im drugi napravili, da čekaju iza brana koje su za njih sazdali i da tako iščekuju svoj red kada će ih pustiti. Međutim, kad se male rijeke spoje, od njih nastaje bujica koja sama pravi put i na njemu uklanja i velike prepreke.

Vjernici se povezivanjem pretvaraju u gromoglasnu bujicu koja se kreće kako bi svijet učinila plodnim, uklanja prepreke na svom putu i nastavlja napredovati.

Drugim riječima, *međusobno povezivanje* (رَابَطُوا) predstavlja način ostvarenja zapovijedi *jedni drugima ulijevajte strpljenje* (صَابِرُوا).

10. Koja je uloga bogobožnosti u zajedničkoj ustrajnosti i zajedničkim odnosima?

Bogobožnost određuje granice, definira okvir kretanja i jamči njegovu sigurnost.

Nedostaci koji postoje u stranačkim pokretima i različitim organizacijama na kraju završavaju stranačkom diktaturom ili preobražavaju stranku iz ustanove u kojoj se nešto veliča u ono što se veliča. Bogobožnost takve stvari otklanja.

Istrajnost koja nije u ime Boga – kao i ona gdje postoje neki drugi ciljevi osim Boga i veze koje nisu zasnovane na temeljima iskrenog robovanja, a na koje utiču tjelesni prohtjevi – neće imati nikakvu ulogu u razvoju i uzdizanju vjernika. Čak je moguće da ima i loš učinak. Bogobožnost je jedini činilac koji može ove nečistote ukloniti i osigurati pretpostavku za duhovno uspinjanje vjernika.

Ukoliko nema bogobožnosti, strpljenje i međusobni odnosi će ići u smjeru o kojem Kur'an kaže sljedeće:

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٤﴾ الَّذِينَ صَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنََّّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا

Reci: "Hoćete li da vam kažem čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na Ovom svijetu uzaludan biti, a koji misle da je dobro ono što rade?"¹¹

¹¹ El-Kehf, 103-104.

Gubici koje ljudi trpe na pojedinačnom stepenu uglavnom se mogu nadoknaditi, a pokajanjem i ponovnim nastojanjem mogu se riješiti. Međutim, oni gubici koji nastaju na društvenom nivou vjernicima nanose ogromne štete i veoma teško se mogu nadoknaditi. Stoga je pridržavanje bogobojažnosti, kojoj je cilj smanjivanje šteta zbog nemara i grešaka, još potrebnije.

11. Šta je *spas* (فلاح) i koja je veza između *spasa* i četiri nabrojane stvari u ovom ajetu?

Onaj koji stigne na cilj uistinu je postigao spasenje. Ove četiri pobrojane stvari u Kur'anu govore o načinu stizanja do *spasa*, a razlog zbog kojeg je upotrijebljena riječ možda (لعل) govori da je put pokazan, ali da ga treba preći. Ako se taj put pređe, zasigurno će se na kraju postići *spas*, ali u trenutku kada je tek predodčen, potrebno je reći: *možda ćete postići spas* (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ).

Božija milost i ljubav prema robovima je takva da On voli da oni budu sretni i ne uzdržava se ni od čega kako bi ih uputio i kako bi im pomogao. O svemu neophodnom On im govori i upozorava ih na ono što će im biti potrebno na putu. Uistinu, ako bi se vjernici pridržavali ove četiri stvari koje su spomenute u ovom ajetu i ako bi ih svom snagom primijenili, stigli bi do kapija sreće i *spasa* i njima bi sreća bila zajamčena.

NAPOMENE

Sva nastojanja i zalaganja će imati učinaka ukoliko u njima bude strpljenja. Iman nije izuzetak od toga pravila i polučit će plodove tek kada bude pomiješan sa strpljenjem.

U skladu sa predajom koja u ustrojstvu vjerovanja strpljivost stavlja na mjesto koje ima glava u tijelu, vjera bez strpljivosti, poput tijela bez glave, neće imati nikakvog sklada, niti će moći da posmatra, niti da sluša, niti da miriše ili kuša istine.

U mnogim ajetima se poziva na strpljenje, ali u ovom ajetu se ukazuje na novu činjenicu, a to je zajedničko strpljenje pod okriljem uređenih odnosa.

Na putu Istine postoji mnogo teškoća, a čovjek se prilikom kretanja tim putem suočava sa velikim nevoljama. Sa pojedinačnog gledišta, tjelesni prohtjevi, životinjske strasti i šejtanska došaptavanja predstavljaju ozbiljnu prepreku na putu usavršavanja i uzdizanja. Sa društvenog gledišta, unutrašnje nesuglasice, zavjere unutrašnjih i vanjskih neprijatelja, želja stranih sila da ovladaju muslimanima i ponište njihove izvanredne sposobnosti predstavljaju veoma teške i neprohodne tjesnace na putu kretanja islamskog društva prema napretku i uspjehu.

Samo uz pomoć istrajnosti je moguće proći kroz nefsanske prepreke i društvene teškoće. Nema drugog puta osim otpora i postojanosti.

Pojedinačni sabur je lakši od društvenog i zajedničkog zbog toga što se odnosi na jednu osobu i nema mnogo veze sa različitim ukusima i s raznovrsnošću načina mišljenja. Međutim, pozivanje drugih na sabur, štaviše podsticanje na strpljenje i čuvanje otpora društva je mnogo teže i više iscrpljuje.

U velikom broju ajeta Božijem Poslaniku se naređuje da bude postojan, ali on je samo za suru *Hud* rekao da ga je učinila

sijedim,¹² jer se u tom ajetu od njega traži da se brine i o istrajnosti cijelog ummeta:

فَاسْتَقِيمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ

*Ti budi istrajan, kao što ti je naredeno, i neka tako postupe i vjernici koji su uz tebe!*¹³

Moguće je da osnova ovog ajeta počiva na naredbi: *budite bogobojažni* (اتَّقُوا اللَّهَ), koja se u mnogim ajetima posebno spominje i navodi kao činilac spasenja. Međutim, put stizanja do bogobojažnosti prolazi kroz tri važna odredišta i to: *budite strpljivi, ulijevajte jedni drugima strpljenje i povezujte se međusobno* (اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا).

¹² Ibn Ebi-l-Hadid, *Šerhu Nebdži-l-belaga*, sv. 11, str. 213.

¹³ *Hud*, 112.

DEVETNAESTO POGLAVLJE

Lijepo ophođenje prema suprugama

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ
لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ
خَيْرًا كَثِيرًا

O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari nasljeđujete, preko volje njihove, i da im teškoće pravite s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile. S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao.¹

PITANJA

1. Šta znači: *dobiti u nasljedstvo ženu?*
2. Da li se ovaj ajet odnosi samo na predislamski običaj dobijanja žene umrloga u nasljedstvo?
3. Da li se u ajetu misli na nasljeđivanje same žene ili njenog imetka?
4. Zar nasljeđivanje nema zasebne propise pa da se u vezi s njim iznose ovakve napomene?
5. Šta znači: *Nemojte na njih vršiti pritisak i praviti im teškoće (لَا تَعْضُلُوهُنَّ)?*
6. Šta znači: *Dio onoga što ste im darovali (بعض ما آتيتموهن)?*

¹ *En-Nisa*, 19.

7. Zašto je moguće od žena koje su počinile blud uzeti dio mehra?
8. Šta je *očiti razvrat* (فاحشه مبينه)?
9. Šta je *lijepo ophođenje prema suprugama*?
10. Šta znači: *osjećati odvratnost* prema ženi?
11. Šta je *veliko dobro* u lijepom ophođenju prema ženama koje ne volimo?
12. Zašto je *veliko dobro* povezano sa primjerima *odvratnosti*?

ODGOVORI NA PITANJA

1. Šta znači: *dobiti u nasljedstvo ženu*?

Prema jednom predislamskom običaju, kada bi muškarac preminuo i nakon njega ostala žena, njegovi nasljednici (izuzet sinova te žene) su se utrkiivali ko će prije na nju baciti neku odjeću i na taj način je prisvojiti kao svoje nasljedstvo. Ukoliko su htjeli, s tom ženom bi sklapali brak bez davanja vjenčanog dara ili mehra. Ili, pak, ukoliko su htjeli, udavali bi je za druge i vjenčane darove prisvajali bi sebi, ili su joj zabranjivali da se udaje kako bi nakon njene smrti naslijedili sve njeno bogatstvo. To znači da supruga umrlog čovjeka, nakon što bi bila naslijedena kao imovina, nije imala nikakva prava, tako da su sve odluke vezane za njen život bile u rukama onoga koji bi je dobio u nasljedstvo. Niti je mogla odlučivati o novom braku niti je imala pravo da raspolaže svojim imetkom.

Islam je ovaj predislamski običaj u potpunosti dokinuo i potpuno je zabranio brak sa očevom suprugom, što je iskazao u sljedećem ajetu:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ
فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا

I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši – a što je bilo, biće oprošteno; to bi, uistinu, bio razvrat, gnusoba i ružan put.²

U ajetu o kojem je riječ u ovom poglavlju zabranjuje se nasljeđivanje žena umrle osobe i na taj način ona prestaje biti roba, zvanično se priznaje nezavisnost žene u raspolaganju svojom imovinom, a drugima se zabranjuje da se neumjesno upliću i da nezakonito nešto nasljeđuju.

2. Da li se ovaj ajet odnosi samo na predislamski običaj dobijanja žene umrloga u nasljedstvo?

Mada se ajet o kojem je riječ u ovom poglavlju odnosi na jedan predislamski običaj u čijem je dokidanju u praksi polučen veliki uspjeh, to ne znači da današnjim ljudima više nema šta ponuditi i poručiti. Danas je, također, moguće uz pomoć različitih zavjera onemogućiti sklapanje braka nekim ženama i, stvaranjem običaja gorih od onih iz predislamskog razdoblja ili stvaranjem raznih neugodnosti ženama, sebi prisvojiti njihov imetak. Sadržaj ajeta je sljedeći: od Boga je zabranjeno bilo kakvo sprječavanje sklapanja braka žena radi prisvajanja njihovih imetaka, kao i svaka vrsta uznemiravanja ili stvaranja neugodnosti i tjeskobe ženama radi oduzimanja njihovog imetka.

Ako muškarac nema želju da nastavi zajednički život sa ženom, zbog toga se uzdržava od ispunjavanja svojih obaveza prema njoj, zapostavi sastajanje s njom, ne pokazuje joj ljubav i naklonost, čak joj uskrati i uzdržavanje, ali zbog njenog bogatstva se ne želi rastaviti nadajući se da će ona jednoga dana

² *En-Nisa*, 22.

preminuti i da će on naslijediti njeno bogatstvo – takvoj osobi se ovaj ajet obraća i takvo što je strogo zabranjeno.

Onaj koji nema naklonosti prema supruzi ne treba gledati u njen imetak. Ako ne voli nju, ne treba voljeti ni njeno bogatstvo i ne smije je izvirgavati duševnom uznemiravanju kako bi prisvojio taj imetak.

3. Da li se u ajetu misli na nasljeđivanje same žene ili njenog imetka?

Veliki komentator Kur'ana Allame Tabatabai kaže da se riječ imetak, iako nije navedena u samom tekstu ovog ajeta, ipak podrazumijeva. Prema tome, poruka ovog ajeta je sljedeća: “Nije vam dozvoljeno da pravite neugodnosti ženama i nasljeđujete njihov imetak!”

On kaže da je u drugim ajetima objavljena zabrana o nasljeđivanju žena kao robe, a zabrana sklapanja braka sa očevom suprugom je objavljena u ajetu koji slijedi iza ovih ajeta. Prema tome, ono što se u ovom ajetu želi jasno kazati je to da je zabranjeno sprječavati sklapanje novog braka ženama i uznemiravati ih kako bi se prisvojio njihov imetak. Vjernici se ne trebaju služiti takvim postupcima.

Treba napomenuti da Allame Tabatabai ovaj zaključak dokazuje izrazom *pravite neugodnosti* (كَرِهًا) i o tome je napisao jednu veoma lijepu i sveobuhvatnu raspravu.³

U skladu sa ovim tumačenjem, poruka ovog ajeta je svestremska i odnosi se na bilo kakvo uznemiravanje žena kako bi se naslijedio njihov imetak, a zatim izražava i jednu od Božijih odredbi u ovom pogledu.

³ Vidi: *Mizan*.

4. Zar nasljeđivanje nema zasebne propise pa da se u vezi s njim iznose ovakve napomene?

Pravila i zakoni su zbog pravne suštine koju imaju uvijek bili podložni zloupotrebi i bez odgojne podrške neće imati potrebnu učinkovitost za sreću i korist zajednice. Kur'an nije samo knjiga propisa koja se zadovoljava navođenjem onoga što treba i što se ne smije, niti ima za cilj da uz pomoć suhoparnih pravnih izraza preobrazi društvo i doprinese njegovom razvoju. To je Knjiga odgoja, govori o Božijim propisima, a isto tako se bavi unutrašnjim stanjima ljudi, o kojima se ne govori nikada i nigdje. Na ovaj način ima za cilj da bude uporište Božijim propisima.

Nasljeđivanje ima posebne propise, pa tako svaki muškarac i žena jedno od drugog nasljeđuju određenu količinu. Međutim, čovjek je veoma složeno biće koje tumači pravne propise onako kako njemu odgovaraju da bi postigao određene ciljeve. Ljudski je izum korištenje vjerzakona u svrhu varanja, a u čemu čovjeku umnogome pomaže šejtan. Čovjek za svaki svoj prekršaj nađe izgovor, za svaki haram napravi izliku i naizgled uvjeri druge i pridobije suca. Međutim, on sam, u svojoj suštini, zna koliki je grijeh počinio.

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ

Sam čovjek protiv sebe svjedoči, makar opravdanja svoja iznosio.⁴

Veoma je teško, a ponekad i gotovo nemoguće, odrediti nečiju stvarnu nakanu, a sud je prinuđen da na temelju izvanjskog donese presudu. Samo Bog poznaje ljudsku unutrašnjost. On bolje od njih samih zna njihove ciljeve i upravo

⁴ *El-Kijame*, 14-15.

na temelju toga će im suditi na Sudnjem danu. Ovakva Božija upozorenja djeluju na srca bogobožasnih ljudi mijenjajući smjer njihovih života i sprječavajući ih da krenu putem tvrdoglavosti i samoopravdavanja.

5. Šta znači: *Nemojte na njih vršiti pritisak i praviti im teškoće* (لَا تَعْضُلُوهُنَّ)?

Glagol 'adale (عضل) javlja se u značenju: strogoća, vršenje pritiska na nekoga i zabranjivanje nekoj osobi da uživa u prirodnim dobrima.

Muškarci, zahvaljujući tjelesnim sposobnostima preko kojih ostvaruju ekonomsku moć, mogu na različite načine izvršiti pritisak na svoje supruge i uznemiravanjem iskoristiti njihova materijalna dobra i slobode.

Strogost prema suprugama nema samo fizičku dimenziju, gdje muž koristeći sirovu silu tuče svoju ženu. Naprotiv, veći dio strogoće se odnosi na one vrste ponašanja koje izvana ne nalikuju na nasilje, međutim, jako uznemiravaju i opterećuju dušu žena i kuću pretvaraju u Džehennem, tako da nakon izvjesnog vremena nije moguće živjeti u takvim uvjetima. Dugotrajna šutnja muža, neobraćanje pažnje na osjećanja žene, uvrede i ironične riječi, izbivanje iz kuće, svjesno udaljavanje, sumnjivo ponašanje, davanje povoda za loše mišljenje, vrijeđanje ženine porodice i bližnjih, davanje ženi novca na kašičicu ili davanje popraćeno prigovaranjem i ponižavanjem, oštar pogled pun mržnje i zlobe sve dok žena ne kaže: "Halalim ti svoj mehr, samo se razvedi od mene!", samo su neki primjeri u kojima muž vrši pritisak na ženu i prema njoj se grubo ophodi.

6. Šta znači: *Dio onoga što ste im darovali* (بعض ما آتيتموهن)?

Mehr ili vjenčani dar koji muž daje ženi pri sklapanju braka, bez obzira da li se odmah isplaćuje ili ga je muž dužan naknadno isplatiti, ubraja se u prava žene koja joj pripadaju brakom i to je uistinu njen imetak.

Međutim, možda je razlog zbog kojeg se u ovom ajetu ne navode izravno riječi *mehr* (vjenčani dar) ili *sadaq* (miraz), već je upotrijebljena riječ općenitijeg značenja, ukazivanje na općenitost ove teme, odnosno da se kaže kako se ovaj ajet odnosi na sve slučajeve, od početka braka i za vrijeme zajedničkog života kada muž nešto daruje supruzi. Čak i ako se brak sklopi u korist žene, a muž to prihvati, isto se može svrstati u izraz *dio onoga što ste im darovali* (بعض ما آتيتموهن).

Kad se kaže: Nemojte vršiti pritisak na svoje supruge kako bi im uzeli *dio onoga što ste im darovali*, istovremeno se pojašnjava šta znači izraz *sve ono što ste im darovali*.

To znači da, ukoliko Bog nije zadovoljan time da od žena uzmete dio onoga što ste im dali, zasigurno neće biti zadovoljan ukoliko im oduzmete sve ono što ste im dali.

7. Zašto je moguće od žena koje su počinile blud uzeti dio mehra?

Žena koja je prekršila preuzetu obavezu ne smije očekivati da će muž ispuniti svoje obaveze.

Žena se prilikom sklapanja braka obavezuje da neće dozvoliti drugom muškarcu da joj se približi. Upravo na temelju prihvatanja te obaveze ona stiče određena prava i muž postaje obavezan da joj ne uskraćuje ta prava. Međutim, ako neka žena ne bude vjerna svojim preuzetim obavezama i ako prevari muža zbog predavanja strastima i kršenja preuzetih obaveza, bit će kažnjena i morat će platiti tu kaznu.

S obzirom na to da je veoma teško dokazati blud, ovdje se ukazuje na mudrost ovog propisa. Nekada se desi da muž sazna za prevaru žene, ali na sudu ne može to dokazati ili zbog nečega ne želi da to dođe do suda. Međutim, s druge strane, život s takvom ženom je za njega veoma težak, gotovo nepodnošljiv. S druge strane, davanje razvoda takvoj ženi bludnici sa cijelim vjenčanim darom na neki način predstavlja podsticaj. Naime, to takvu ženu može podstaći da prevari i druge muževe s kojima će možda sklopiti brak. U takvim slučajevima Bog dozvoljava da se izvrši pritisak na takvu ženu i da se s nekom vrste kazne razvede, kako bi joj to bila pouka i kako ne bi počinila isto u nekom drugom braku.

8. Šta je očiti razvrat (فاحشه مبينه)?

Riječ *fahiše* (فاحشه) označava veoma ružno i nedolično ponašanje, a uglavnom se koristi u slučajevima koji su suprotni čednosti.

U jednom kur'anskom ajetu jasno se kaže da *fahiše* (ružno i nedolično djelo) predstavlja blud:

وَلَا تَقْرَبُوا الرِّئَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا

I što dalje od bluda, jer to je razvrat i ružan put.⁵

U nekoliko slučajeva se ukazuje na Lutov narod i ono što su oni činili se naziva *fahiše*. Postoje i drugi ajeti koji se odnose na djela suprotna čednosti, a u vezi s njima se upotrebljava izraz *fahiše*, tako da se može reći da se ovaj izraz uglavnom upotrebljava za djela suprotna čednosti.

U svom vanjskom značenju ovaj izraz označava bračnu prevaru ili, u najmanju ruku, predstavlja najbolji primjer takvog djela i ponašanja.

⁵ *El-Isra*, 32.

Riječ *mubejjine* (مبينه), koja dolazi odmah nakon *fahiše* (فاحشه), sadrži veoma važnu poruku i upozorenje. Naime, znači da suprugu nije moguće optužiti samo na osnovu sumnje ili vjerovatnoće i sve dok se blud ne obznani, potrebno je smatrati njeno ponašanje ispravnim.

9. Šta je *lijepo ophođenje prema suprugama*?

Jedan dio lijepog ophođenja prema ženama mogu razumjeti svi ljudi uz pomoć svoje čiste iskonske prirode. Svi ljudi kada čuju izraz *lijepo ophođenje prema ženama* odmah zaključuju da se radi o humanom postupanju prema njima. Tu se svrstavaju ovi primjeri: ophoditi se prema njima ljubazno i s pažnjom, vedro i uz uvažavanje lijepog morala, uzdržavati se od nasilja prema njima, ne vrijeđati ih i ne ponižavati, osigurati im život i životne potrepeštine, pomagati im i saradivati s njima u teškim poslovima koji su u okvirima njihovih obaveza...

Svi ljudi mogu razumjeti ovakve i njima slične primjere. Bez posebnih učenja i samo se oslanjajući na vlastitu prirodu svakome je jasno značenje i smisao navedenog. Upravo je Kur'an, upotrebljavajući riječ *ma'ruf* (معروف) – poznato, općeprihvaćeno kao lijepo, razmatranje ovih slučajeva prepustio samim ljudima.

Treba spomenuti da pored gore navedenih stvari, koje su poznate svim ljudima kao primjeri lijepog ophođenja, Kur'an napominje veliki broj primjera ophođenja prema ženama kako se vjernici ne bi zadovoljili najmanjim, već kako bi se što ljepše ophodili prema njima. Da bismo primjereno razmotrili kur'anske ajete koji se bave ovim pitanjima bilo bi potrebno otvoriti posebno poglavlje, za što u ovoj knjizi nema prostora.

Ajeti o kojima raspravljamo imaju za cilj sprječavanje mogućih bračnih nevolja kako bi na taj način pripremili preduvjete za lijepo ophođenje prema supružnicima.

Kur'an radi učvršćivanja bračnih veza, s jedne strane, ukazuje na rušilačke činioce i upozorava vjernike da svoje živote očiste od takvih stvari, a s druge strane, poučava ih da se lijepo ophode kako bi osiguravanjem jedne zdrave i prisne sredine nastojali hoditi stazama robovanja i kako bi zajedničkim snagama osvojili vrhove savršenstva.

10. Šta znači *osjećati odvratnost* prema ženi?

U bračnom životu, kao i na ostalim poljima ljudskog života, ima uspona i padova. Većinom počinje sa mnogo ljubavi, nježnosti, iskrenosti i razumijevanja, međutim, nakon nekog vremena zajedničkog života kada se upoznaju neke skrivene stvari, ljubav i nježnost se ili povećavaju i pretvaraju u istinske ili se, pak, povlače i smanjuju. U drugom slučaju, ljubav i nježnost među supružnicima se zaustavljaju na jednom uobičajenom stepenu i oni se zadovoljavaju korisnim životom, tako da se međusobno uvažavaju ili se, pak, među njima pojavljuje neka vrsta nezadovoljstva i oni se više jedno drugom ne sviđaju i ne uživaju u međusobnom prisustvu. To je uzajamna "odvratnost", koju Kur'an naglašava. U takvim okolnostima ne treba brzopoleto tražiti razvod. Naime, trebaju jedno drugo uvažavati i trebaju biti svjesni da osoba prema kojoj trenutno možda osjećamo odvratnost može predstavljati izvor mnogobrojnih blagodati.

Ponekad kultura jednog naroda može tako zakržljati da se odvratnost prema ženama smatra stavom muškaraca tog društva. Muškarci dobijaju posebne počasti, a žene se smatraju samo

pratiocima muževa. Na njih se gleda kao na robu. Ishod takvog razmišljanja je zakopavanje žive ženske djece i nasljeđivanje žena poput kakve robe.

Sigurno ćete u sebi reći kako su ti ljudi bili samo pokvareni, pa su se prema ženama i ženskoj djeci ophodili tako ružno. Da, bili su takvi, ali su, zahvaljujući odgoju Božijeg Poslanika, koji je svojoj kćerki ljubio ruke, izašli iz takvog stanja.

Međutim, danas kada čovječanstvo smatra da je dostiglo zrelost, da su probijene granice znanja i znanosti, da pred sobom ima iskustva svih prethodnih civilizacija i učenja kako bi se mogla načiniti jedinstvena kultura *globalnog sela* – šta se dešava ženama i djevojkama? Svakoga dana milioni žena abortiraju kako bi udovoljile muževima da imaju mušku djecu (dovoljno je samo pogledati kineske statistike). Svakoga dana u svijetu se kao roblje prodaju žene, tako da je to krijumčarenje nakon trgovine drogama najunosnije na svijetu.

Danas su prezir i osjećaj odvratnosti prema visokim položajima žena mnogo veći i izraženiji nego u prošlosti. U nekim nazadnim zapadnim društvima žena je dobra roba ako zadovoljava seksualne strasti nekolicine muškaraca. Zbog toga je treba uljepšavati i na najbolji način predstaviti. Međutim, žena kao uzvišeno ljudsko biće mora još mnogo toga učiniti da bi dobila položaj koji joj pripada u svijetu.

U predislamskom razdoblju prezir i odvratnost prema ženama nisu značili odustajanje od seksualnog iskorištavanja ili ekonomskog izrabljivanja žena. Ako je bilo “odvratnosti”, onda se ona odnosila na odvratnost prema jednakosti žene i muškarca u ljudskim savršenstvima (kako god da su definirali savršenstvo). Pored velikog broja slogana i ogromne lažne propagande i danas je glavni zadatak žena zavođenje muškaraca

i uveseljavanje na zabavama. Žene koje ne posjeduju te sposobnosti mogu samo pokretati točak tvornica ili obavljati poslove tajnica u uredima kako bi muškarci više uživali u svojim zabavama.

Naravno, neće sve žene krenuti tim putem i dozvoliti da ugroze svoju uzvišenu ličnost. Hvala Bogu, takvih žena nije malo.

11. Šta je *veliko dobro* u lijepom ophođenju prema ženama koje ne volimo?

Ponekad je odvratnost privremena, a može je prouzročiti nesporazum. S vremenom se otkrije izvor nesporazuma i odvratnost nestaje. Ako se u takvim okolnostima donese preurajena odluka, kajanje do kojeg će doći nakon što se okolnosti razjasne bit će veoma bolno i proizvest će ogromnu sramotu. Oni koji su bili strpljivi i vladali sobom, nakon što shvate pravu istinu, postat će svjesni ogromnog dobra o kojem Bog govori u ovom ajetu. Zahvaljivat će Bogu što nisu došli u priliku da učine nešto zbog čega bi se kajali.

Zar su muškarci idealni ljudi da bi njihove žene bile idealne? Ako muškarac zbog nečeg osjeća odvratnost prema ženi, treba biti svjestan da se i kod njega nalaze slabosti zbog kojih možda žena osjeća odvratnost prema njemu.

Činjenica je da osim jednog broja posebnih Božijih robova i Čistih, mir neka je s njima, ostali ljudi predstavljaju skupinu slabih i jačih i svi oni pored dobrih osobina posjeduju i određene loše osobine. Jedna od prednosti žena je ta da su strpljivije od muškaraca, da mogu više podnositi, tako da, kada vide slabosti svoga muža, za razliku od muškaraca koji donose brzoplete odluke i odlučuju se na razvod, one odmah ne donose odluku da se razvedu. (Ovo nije opće pravilo već se odnosi na

većinu slučajeva). Ako zbog svakog nezadovoljstva bračni život dolazi u pitanje, onda je nesumnjivo da su oslabjeli temelji porodice i da će se u konačnici raspasti.

Zajednički život donosi određene plodove od kojih su najbolji djeca. Roditelji su vrtlari koji se brinu o mladicama (djeci) i od njih prave dobro stablo (*šedžere tajjibe*).

Ove mladice ne mogu podnositi oluje ponašanja roditelja. Čim dođe do nesporazuma između oca i majke, istog trenutka prestaju biti raspoložena i čila i malo-pomalo vehnu. Djeca većinom pretrpe veće štete nego roditelji.

Iako možda roditelji jedno prema drugome ne osjećaju ljubav, važno je istaknuti da će ukoliko budu jedno drugo trpjeli omogućiti svojoj djeci da budu vesela i da se normalno razvijaju. Možda upravo ovo predstavlja jedan dio *velikog dobra* o kojem je riječ u ovom ajetu.

Drvo tolerancije i strpljenja će vremenom dati plodove slatkog voća. U nekim slučajevima ti će plodovi biti vidljivi na Ovom svijetu. Osvijetlit će im put robovanja i dati više snage za kretanje tim putem. Međutim, ponekad će osoba te plodove dobiti tek nakon smrti i preseljenja na Drugi svijet. To će im osvijetliti Berzah i Ahiret i donijeti ogromnu radost u njihov život. U svakom slučaju, ti plodovi su *veliko dobro*, bilo to na Ovom ili na Onom svijetu.

12. Zašto je *veliko dobro* povezano sa primjerima *odvratnosti*?

Naš je problem što za mjerilo dobrog ili lošeg, odnosno ispravnog ili neispravnog uzimamo vlastito zadovoljstvo ili nezadovoljstvo. Ako nam se nešto sviđa, onda to smatramo dobrim, lijepim i ispravnim, ali ako nam se ne sviđa, onda ga smatramo lošim, zlim i pogrešnim.

Međutim, istina je nešto drugo:

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ
لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

Ne volite nešto, a ono može biti dobro za vas; nešto volite, a ono ispadne zlo za vas. A Allah zna, a vi ne znate.⁶

Kad smo bili djeca, ako bi nam po stotinu puta ponavljali da je neki lijek za naše zdravlje neophodan, mi bismo odgovali samo jednom rečenicom, a to je: “Ne volim!” Međutim, sada kada smo odrasli, nepotrebno je da nam neko govori kako treba upotrebljavati neke lijekove. Mi sami trošimo te lijekove i nikada ne govorimo da ih ne volimo!

U djetinjstvu je napuštanje igre da bismo uradili domaću zadaću za nas bilo psihička kazna od roditelja. Danas smo im zahvalni što su nas odvojili od igre i, bez obzira na negodovanje, natjerali da učimo i radimo domaću zadaću.

Naravno, ono što je bilo slatko ili gorko prije punoljetnosti više nije takvo. Čak ponekad slatko i gorko međusobno mijenjaju položaje. To je osobina punoljetnosti. Kad Bog kaže:

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ
لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

Ne volite nešto, a ono može biti dobro za vas; nešto volite, a ono ispadne zlo za vas. A Allah zna, a vi ne znate.⁷

On se obraća onima koji još nisu stasali u pogledu vlastite ličnosti dostojne čovjeka. Nakon punoljetnosti mijenja se ton riječi. Sada je riječ o velikoj trgovini sa Bogom:

⁶ El-Bekare, 216.

⁷ El-Bekare, 216.

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

*Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za Džennet koji će im dati.*⁸

U slučajevima kada je nešto nama ugodno, veoma je teško i ponekad gotovo nemoguće odrediti da li tada djelujemo radi zadovoljstva Boga ili radi vlastitog zadovoljstva. Međutim, u slučajevima kada nam nešto nije ugodno, a istovremeno je u činjenju toga Božije zadovoljstvo, bez obzira na naše vlastito nezadovoljstvo, treba se uvažavati Božije zadovoljstvo i približiti mu se.

Ako obratimo pažnju, vidjet ćemo da se stepenice razvoja i napretka nalaze u stvarima koje su naizgled neugodne. Kad god smo u nečemu uspjeli ili ostvarili neki učinak, zasigurno smo prošli kroz teškoće i bili izloženi određenim ograničenjima.

To je božanska metoda kojom put u Džennet smješta između neugodnih i pokuđenih stvari, a put u Džehennem između ugodnosti i vrata prohtjeva i strasti.

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَقُولُ: إِنَّ الْجَنَّةَ حُفَّتْ بِالْمَكَارِهِ وَإِنَّ النَّارَ حُفَّتْ
بِالشَّهَوَاتِ

Božiji Poslanik, s.a.v.a., je rekao: “Put za Džennet je prekriven nevoljama, a put za Džehennem strastima.”⁹

NAPOMENE

Bračni život nastaje na temeljima privlačnosti, naklonosti i ljubavi i upravo ti činioци, koji vode ka zajedničkom životu, predstavlja i činioce opstanka braka. Kad god ih zamijeni neki

⁸ *Et-Tevba*, 111.

⁹ *Nehdžu-l-belaga*, hutba 176, str. 251.

drugi činilac, on će predstavljati zastranjivanje na putu stvaranja porodice i tada je potrebno uključiti zvono za uzbunu, ali tada počinje i strahovanje od razaranja temelja bračnog života.

Jedan od tih zamjenskih činilaca koji porodicu vode ka zastranjivanju je ekonomski. Tada privlačnost i ljubav bivaju zamijenjene materijalnim koristima i pohlepom za imetkom druge strane. Ukoliko muškarac i žena žive jedno pored drugoga radi iskorištavanja imetka onog drugog, a ne zbog nečeg drugog, jasno je da takav brak neće biti ispunjen mirom. On neće supružnicima donijeti spokoj i to će užitak zajedničkog življenja umanjiti ili će ga potpuno poništiti.

Svaki čovjek unutar sebe ima *faraona* koji danonoćno uzvikuje: *Ja sam gospodar vaš najveći* (أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى).¹⁰ Vjernici i duhovni putnici ulažu najveći napor kako bi stavili pod nadzor ovog unutrašnjeg faraona i zapravo se bore protiv njega te se u određenoj mjeri oslobađaju njegove prevlasti i uz pomoć duhovnih vježbi njime ovladavaju. Međutim, ukoliko zanemarimo ovog unutrašnjeg faraona, on će postepeno ojačati, ukorijenit će se i u potpunosti će ovladati ljudskim sposobnostima. Mnogo je onih koji izvan svojih kuća nemaju priliku da pokažu faraonstvo, tako da im se da pokažu taj svoj karakter pogodnim čine jedino kuća i porodica. One nevolje koje je faraon nametnuo Izraelćanima oni nameću svojim suprugama i to nazivaju muškošću, upravljanjem ili čak odgojem.

Žena je ljudsko biće poput muškarca. Oni su, dakle, na istom stepenu ljudskosti. U pogledu želje za dostizanjem lijepog života, ona se od muškarca ni najmanje ne razlikuje:

¹⁰ *En-Nazi'at*, 24.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

*Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili.*¹¹

Uistinu, s obzirom na dio ajeta: *u njega život udahnem* (وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُّوحِي),¹² ženski ili muški spol nema nikakve važnosti za ljudsko biće. Gledanje na ženu kao ljudsko biće predstavlja pretpostavku za svaku vrstu lijepog ophođenja prema njoj.

¹¹ *En-Nahl*, 97.

¹² *Sad*, 72.

DVADESETO POGLAVLJE

Čuvanje života i imetka

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ
تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ
رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ
عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

O vjernici, jedni drugima na nedozvoljen način imanja ne jedite – ali, dozvoljeno vam je trgovanje uz obostrani pristanak – i jedni druge ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv.

Onoga ko to nepravilno i nasilno uradi – Mi ćemo u Vatru baciti, to je Allahu lahko.¹

PITANJA

1. Zašto je upotrijebljen izraz *jedenje imetka* (اكل) kada je prisvajanje imetka mnogo šire od pojma jedenje imetka?
2. Šta je *jedenje imetka na nedozvoljen način*?
3. Šta je *trgovanje na obostrano zadovoljstvo* (تجارة عن تراض)?
4. Da li je u poslovanju dovoljno samo obostrano zadovoljstvo ili i neki drugi uvjeti?
5. Da li *osim trgovanje uz obostrani pristanak* (إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ) predstavlja vezano ili nevezano izuzimanje?
6. Koja je veza između izraza “jedenje imetka na nedozvoljen način” (قتل نفس) i “ubijanje” (اكل مال بالباطل)?

¹ *En-Nisa*, 29-30.

7. Da li se pod: *Ne ubijajte se* (وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ) misli na samoubistvo ili na ubistvo druge osobe?
8. Koja je veza između Božije milosti prema vjernicima i sadržaja ajeta?
9. Da li je moguće ubistvo bez neprijateljstva i nepravde?
10. Koja je razlika između neprijateljstva i nepravde?
11. Zbog čega je u dijelu u kojem se obećava Džehennem upotrijebljena riječca *sewfe* (سوف), koja ukazuje na budućnost?

ODGOVORI NA PITANJA

1. Zašto je upotrijebljen izraz *jedenje imetka* (الأكلي) kada je prisvajanje imetka mnogo šire od pojma jedenje imetka?

Ovaj sklop riječi se koristi u perzijskom jeziku. Općenito se za prisvajanje nečijeg imetka kaže "jedenje". Kada neko sebi prisvoji nečiji imetak, onda se kaže: "Pojeo je nečiji imetak." U vezi sa zabranjenim imetkom se, također, kaže: "Takav imetak se ne smije jesti."

Budući da jedenje predstavlja najveću ljudsku potrebu, a imetak se na prvom mjestu stiče radi zadovoljavanja ovih iskonskih potreba, između ostalog i jedenja, ova riječ je postepeno dobila općenitije značenje i odnosi se na različite vrste materijalnog prisvajanja.

Oni koji poznaju jezik kada čuju izraz *jedenje imetka* ni u kojem slučaju neće pomisliti na jedenje koje ima značenje žvakanja i gutanja hrane, već će odmah iz toga razumjeti njegovo uobičajeno značenje. Oni će na jedan veoma jednostavan i lahak način razumjeti preneseno značenje ovog izraza.

Kada se kaže: "Nemojte jesti tugu" (ne tugujte), niko se neće pobuniti i reći da se tuga može jesti kao hrana. Također,

kada se kaže: “Izašli smo da malo jedemo zraka” (udahnemo zraka), niko se neće začuditi i pitati zar je moguće jesti zrak. Tako je isto i sa izrazima: jedenje harama (uzimanje harama), jedenje kamate (kamatarenje), jedenje mita (podmićivanje), jedenje zemlje (padanje na zemlju, okliznuti se)...²

2. Šta je *jedenje imetka na nedozvoljen način*?

Da bi nam bilo jasno šta znači gore navedeni sklop riječi, neophodno je da se upoznamo s tim šta znači korištenje imetka na dozvoljen način. Tek tada će nam postati jasno značenje nedozvoljenog korištenja imetka.

Također, da bismo bolje razumjeli šta znači nedozvoljeno korištenje imetka, bilo bi dobro da malo razmislimo o nedozvoljenom korištenju znanja, položaja i Božijih blagodati.

Svako stvorenje ili svaka pojava može se koristiti na jedan prirodan i uobičajen način. Ukoliko se na taj način koristi, onda se, prema mišljenju pametnih ljudi, to koristi na ispravan način. Međutim, ako određeno stvorenje ide u smjeru suprotnom od onog koji mu je predviđen kao krajnji cilj, onda se ono koristi na pogrešan i nedozvoljen način. Ako se frižider koristi kao ormar za odjeću i ormar za odjeću kao frižider, ishod toga će biti onakav kakav je poznat svim razumnim ljudima. S jedne strane, bit će načinjena ogromna šteta zbog

² Autor govori o denotativnom i konotativnom značenju riječi. U svakom jeziku riječi se upotrebljavaju u različitim kontekstima tako da ponekada mogu imati sasvim suprotno značenje. Te specifičnosti jezika ne primjećuju osobe koje od rođenja govore taj jezik. U našem jeziku se npr. kaže: “Na vrh si mi glave, nosim te na plećima, do grla mi je došlo...”, i svaki od ovih izraza ima drugačije značenje od denotativnog ili osnovnog značenja. (Prim. prev.)

toga što se jedan skupocjen frižider spušta na nivo ormara a, s druge strane, sva hrana koja se stavi u ormar će se pokvariti i zatrovat će svakoga ko je jede. U takvom slučaju se može reći da se ova dva sredstva koriste na pogrešan i nedozvoljen način.

Imetak ljudi također ima jedan poseban i potpuno jasan cilj i namjenu, a to je zadovoljavanje stvarnih ljudskih potreba, stvaranje slobodnog vremena i spokoja zarad razvijanja i usavršavanja ljudi. Po mišljenju svih razumnih ljudi, korištenje imetka na ovaj način je u potpunosti ispravno, a i vjerozakon to potvrđuje. Međutim, drukčije korištenje imetka kod ljudi stvara privid, ili predstavlja prepreku na putu njihovog razvoja i usavršavanja, ili, pak, zadovoljavanjem potreba manjeg dijela društva osnovne potrebe bivaju uskraćene većem dijelu društva. Jasno je da će takvo korištenje imetka, po mišljenju razumnih ljudi, predstavljati *jedenje imetka* na pogrešan i nedozvoljen način.

S obzirom na potrebe ljudi i kao posljedicu toga činjenicu da su oni prinuđeni razmjenjivati bogatstva kako bi se okretao točak društvenog života i zadovoljile različite potrebe, bilo kakvo korištenje imetka koje ima za cilj zadovoljavanje potreba, a istovremeno uvažava pojedinačne i društvene koristi svih pojedinaca u zajednici, predstavlja ispravno korištenje imetka.

Nasuprot tome, bilo kakvo korištenje imetka radi zadovoljavanja lažnih potreba ili korištenje koje uzrokuje ekonomske, moralne ili kulturne štete ili, pak, doprinosi širenju siromaštva, pokvarenosti i obespravljanja u društvu predstavlja nedozvoljeno i pogrešno korištenje.

Ekonomska pitanja, s obzirom na činjenicu da se odnose na sve ljude za razliku od drugih pitanja, mnogo su jasnija

i razumljivija običnim ljudima, tako da svaki čovjek (uglavnom) zna šta je ispravno i neispravno ili dozvoljeno i nedozvoljeno korištenje. Dodatna pojašnjenja su nepotrebna. Upravo zbog toga, u ovom i u ostalim ajetima Kur'an se zadovoljava uopćenim pojašnjenima, a ljudima je prepušteno da sami tragaju za primjerima nedozvoljenog i pogrešnog.

Ono što se u Kur'anu navodi kao zabrana koja se odnosi na imetak predstavlja jasan primjer onoga što je *jedenje imetka na nedozvoljen način* (اكل مال بالباطل). Tu se svrstavaju pojave poput kocke, kamate, oduzimanja imetka siročadi, vršenja pritiska na žene zarad prisvajanja njihovog vjenčanog dara, kruženje bogatstva u rukama bogatih...

3. Šta je *trgovanje na obostrano zadovoljstvo* (تجارة عن تراض)?

Osnovni temelj ekonomske razmjene i trgovine predstavlja obostrano zadovoljstvo i poput ostalih općih načela (naravno, kao i ostala opća načela i ovo posjeduje određene izuzetke) i ovo predstavlja mjerilo ispravnosti u svim vrstama poslovanja.

Ako bi prilikom poslovanja umjesto zadovoljstva dviju strana bio postavljen neki drugi uvjet, ili bi umjesto osoba koje učestvuju u trgovini bila uvedena neka treća, i njeno zadovoljstvo bilo mjerilo ispravnosti, šta bi se onda desilo?

Naprimjer, kada bi umjesto zadovoljstva dviju strana kao uvjet bilo postavljeno da na tržištu nema jeftinije ponude od te (kao što je slučaj prilikom poslovanja preko tendera), odnosno kada bi se ispravnost bilo koje vrste poslovanja uvjetovala time da na tržištu nema jeftinije ponude, zamislite sa kakvim teškoćama bi se ljudi suočavali?

Ako bi poslovanje bilo uvjetovano prisustvom treće osobe kao svjedoka, predstavnika države, suca, opunomoćenika ili

bilo koga drugog, zamislite koliko bi teško bilo poslovati i kako bi se usporeno i teško kretao ekonomski sistem?

Uistinu je Kur'an predvidio najlakši i najjednostavniji put za ekonomsko poslovanje i, zahvaljujući općem načelu obostranog zadovoljstva, uklonjene su brojne poteškoće ljudi.

Pod obostranim zadovoljstvom se misli na istinsko, a ne prividno zadovoljstvo. Naprimjer, u slučajevima kada prodavač uljepša pakovanje proizvoda kako bi zaveo kupca, a kupac ga bez pravih saznanja o proizvodu kupi i time bude zadovoljan. Međutim, nakon kupovine postaje mu jasno da je bio obmanut lijepim pakovanjem i da ga je prodavač prevario. Postaje mu jasno da njegovo zadovoljstvo prilikom kupovine nije bilo istinsko, već je i ono plod varanja prodavača. U skladu sa ovim kur'anskim ajetom, nemoguće je smatrati ispravnom trgovinu koja je zasnovana na površnom i kratkotrajnom zadovoljstvu kupca zavedenog od prodavača.

Kada govorimo o uvjetu obostranog zadovoljstva, cijeni se i psihološki činilac, i to onaj po kojem su ukusi i naklonosti ljudi različiti. Upravo zbog toga neka osoba kupuje određenu robu, koja je po mišljenju drugih ljudi koji nemaju takav ukus manje vrijedna i kako oni kažu, tu stvar je platila više nego što vrijedi. To donosi neku vrstu smiraja i zadovoljštine zbog toga što je ta osoba uspjela pronaći onaj proizvod koji joj se sviđa i odgovara. Osjećat će se dobro i uspješno.

Poslovanja i trgovine koji se obavljaju bez obostranog zadovoljstva imaju štetne posljedice i na pojedinačnom i na društvenom planu, tako da se za nadoknadu tih šteta treba potrošiti mnogo više nego za korist koja se od toga dobija.

Ponekad neki ljudi zapadaju u teške okolnosti, bivaju prinuđeni da svoja materijalna dobra prodaju po niskoj cijeni i,

mada su naizgled zadovoljni tom cijenom, ipak je jasno da srcem ne žele jeftino prodati sve svoje životno blago. U takvim slučajevima je obaveza vjernika da u društvu riješe nevolju te osobe ili da prilikom kupovine njegove robe budu pravični i da kupuju po stvarnoj cijeni.

Ponekad, zbog posebnih okolnosti u kojima se našla određena osoba, kupci iskoriste priliku i primoravaju ljude da nešto prodaju te u veoma nepovoljnim prilikama jeftino kupuju njihov imetak. Pored zabrane koja se odnosi na ovaj vid poslovanja, čak i ako dokumenti formalno svjedoče o obostranom zadovoljstvu, islamska vlast ne smije uvažavati ovakvu nepravdu i potvrđivati poslovanje samo zbog toga što postoje dokumenti koji govore o njegovoj ispravnosti.

4. Da li je u poslovanju dovoljno samo obostrano zadovoljstvo ili i neki drugi uvjeti?

U skladu s pravilom “nema ni jednog općeg načela koje se ne može specificirati” (ما من عام الا وقد خص), obostrano zadovoljstvo se uzima kao jedno opće načelo u poslovanju. Međutim, to ne znači da nema izuzetaka od ovog pravila. Drugim riječima, neće uvijek samo obostrano zadovoljstvo proizvesti ispravno poslovanje. U pojedinim slučajevima postoje druga načela. Naprimjer, moguće je da osobe koje daju i one koje uzimaju kamatni kredit budu u potpunosti zadovoljne poslovanjem zasnovanim na kamati, ali zbog opasnosti koje kamata donosi, njena zabrana predstavlja načelo koje ima prvenstvo u odnosu na obostrano zadovoljstvo i takvo poslovanje nije dozvoljeno.

Pored obostranog zadovoljstva postoje i drugi uvjeti koji su potrebni za ispravnost poslovanja. Tako naprimjer, kako neko

poslovanje ne bi bilo ubrojeno u *jedenje imetka na nedozvoljen način* (اكل مال بالباطل), što je spomenuto na početku ajeta, potrebno je da su obje strane punoljetne, svjesne i razumne. Također, postoje i drugi uvjeti o kojima se govori i u pravnoj literaturi, a ti uvjeti su potkrijepljeni kur'anskim ajetima i hadisima.

5. Da li *osim trgovanje uz obostrani pristanak* (إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ) predstavlja vezano ili nevezano izuzimanje?

Kada bi ovdje bilo riječi o vezanom ili običnom izuzimanju, značenje ajeta bi bilo sljedeće:

O vjernici, nemojte na nedozvoljen način koristiti svoj imetak osim ukoliko su obje strane u trgovanju zadovoljne.

To znači da, ukoliko postoji obostrano zadovoljstvo, dozvoljeno je *jedenje imetka na nedozvoljen način*.

Takvo što je u potpunosti u suprotnosti sa Kur'anom, zbog čega većina komentatora Kur'ana odbacuje vezano izuzimanje. A ako su neki od komentatora smatrali da se radi o vezanom izuzimanju, učinili su sve da ga opravdaju, mada je traženje opravdanja nepotrebno, jer je riječ o nevezanom izuzimanju.

Nevezano izuzimanje znači da ono što se izuzima od samog početka nije bilo unutar općeg načela o kojem je pret hodno bilo riječi. Ono predstavlja sasvim zasebnu temu, ali se nalaze zajedno iz određenih razloga. Naprimjer, kada se kaže: “Nemojte jesti nijedno haram jelo, osim ako je to jelo halal”, takvo izuzimanje je nevezano, jer halal jelo od samog početka nije bilo u skupini haram jela.

Treba napomenuti da ovakvo izuzimanje nije ispravno u običnim uvjetima, već samo u slučajevima kada se kod zagovornika, i nakon navođenja općeg načela na početku govora, i dalje javlja

sumnja ili pitanje. Tada je moguće načiniti ovu vrstu izuzimanja kao što bi, naprimjer, u gore spomenutom slučaju neko mogao, kada čuje rečenicu: “Nemojte jesti nijedno haram jelo!” pomisliti kako ne treba ništa jesti zbog toga što u društvu nije moguće pronaći halal hranu. Stoga se dodaje nastavak “Osim halal jela”, a to znači da halal hrana postoji i da je samo treba potražiti.

Međutim, koji je smisao upotrebe nevezanog izuzimanja u ovom ajetu? Čini se da se, kada Bog zabranjuje jedenje imetka na nedozvoljen način, kod ljudi javlja pitanje: Da li je moguće na ispravan način zaraditi i steći imetak u društvu zaprljanom nevjerovanjem i na tržištu gdje svi varaju i traže svoju korist? Zar je moguće steći imetak koji se koristio na dozvoljen način? Bog u odgovoru na takvo razmišljanje podsjeća da je u svim okolnostima moguće poslovati tako da to poslovanje ne bude jedenje imetka na nedozvoljen način i da bude na obostrano zadovoljstvo.

6. Koja je veza između izraza “jedenje imetka na nedozvoljen način” (اكل مال بالباطل) i “ubijanje” (قتل نفس)?

Najvažnija potreba svakog društva je sigurnost, a ona ima veliki broj ogranaka čija ukupnost donosi društveno blagostanje i mir. Ekonomska sigurnost dolazi kao proizvod udaljavanja od harama i nedozvoljenog korištenja imetka, a životna sigurnost dolazi kao proizvod poštivanja ljudskog života. Na taj način se u društvu razvijaju dva najvažnija ogranka sigurnosti, bacajući tako svoje svjetlo na sve članove zajednice.

Ako ispitamo, doći ćemo do zaključka da izvor velikog broja ubistava i samoubistava leži u ekonomskim poteškoćama, a čak su i neki drugi uzroci tih ubistava i samoubistava povezani sa oskudicama.

Činjenje harama podrazumijeva uskraćivanje prava jednom dijelu ljudi u društvu, a ako se na nedozvoljen način koristi imetak, to znači da je nečije pravo pogaženo i da je toj osobi učinjeno nasilje i nepravda. Ove lišenosti i trpljenje nasilja imaju svoje granice i ako se te granice pređu, doći će do naglog širenja nezadovoljstva ljudi, što će se očitovati kroz ubistva i samoubistva te će dovesti u pitanje životnu sigurnost društva.

Imućni ljudi u društvu misle da gomilanjem bogatstva postižu neki uspjeh i da su tako za sebe i svoje porodice osigurali vječnu sreću. Međutim, oni ne znaju da njihovo nedozvoljeno poslovanje i neobraćanje pažnje na prava nižih slojeva društva u srcima mnogih stvara velika nezadovoljstva, koja će jednoga dana uzdrmati njihov mir i blagostanje, pa čak dovesti u pitanje i njihove živote.

7. Da li se pod: *Ne ubijajte se* (وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ) misli na samoubistvo ili na ubistvo druge osobe?

Čini se da je ovdje riječ o ubistvu u širem smislu, bilo to samoubistvo ili ubistvo, ili, pak, dovođenje u opasnost vlastitog života ili života drugih ljudi, što u konačnici vodi ka stradanju neke osobe. I ovdje se, kao i u prethodnim rečenicama, spominje izraz *vaš imetak* i odnosi se na imetak svih članova društva. Također je ovdje rečeno *vaši životi*, a odnosi se na živote svih vjernika.

Značenje ajeta se povezuje sa samoubistvom iz jednog određenog razloga, a inače nesumnjivo je da ova riječ ima opće značenje. Hadisi koji govore o samoubistvu ili izlaganju opasnosti od ubistva u najmanju ruku ukazuju da je riječ o jednom od primjera ubistva. Inače, nijedan hadis ne govori da

li ovaj ajet ukazuje samo na samoubistvo ili izlaganje opasnosti od ubistva.

S obzirom na to da neki vidovi ubistva nisu bili sasvim jasni vjericima, hadisi se uglavnom bave primjerima ubistava koji su poznati svima. Naime, svim vjericima je bila poznata zabrana oduzimanja nečijeg života i donekle su znali za zabranu samoubistva, ali nisu znali da se činjenje određenih djela svrstava u samoubistvo. Također nisu znali da se nije dozvoljeno izlagati opasnosti od smrti tako da, ako dođe do pogibije, u tome nema nikakve koristi za vjeru i islamsko društvo. Moguće je da neki vjernici učine takvo nešto računajući na Božije određenje, smatrajući da se izlažu takvim opasnostima radi Božijeg zadovoljstva i, ukoliko poginu, bit će šehidi. Zbog toga se u predajama koje se prenose od Čistih Imama, mir neka je s njima, a koje se bave ovim ajetom, više govori o primjerima koji su važni za ovaj slučaj, a manje je bilo riječi o slučajevima koji su jasni svim ljudima. U nekim predajama se navodi da su vjernici bez prethodne pripreme upadali u nevjernička skloništa, da su se na taj način izlagali smrtnoj opasnosti, čak da su bili i ubijani, tako da je ovaj ajet objavljen kako bi ih spriječio da čine takve neproračunate radnje. U drugim hadisima se govori o štetnostima koje mogu dovesti u pitanje zdravlje vjernika, ponekad ih odvesti i u smrt, a da bi se spriječilo takvo što, navođen je ovaj ajet.

Druga potvrda da izraz *ubistvo* u ajetu o kojem je riječ u ovom poglavlju ima opće značenje, a to da se ne odnosi samo na samoubistvo je zaključak koji izvlači Ibn Abbas, veliki komentator i učenik hazreti Alija. On je rekao: "Pod rečenicom: *Nemojte sebe ubijati!* (لَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ) se misli: 'Nemojte ubijati Ehli-bejt vašega Poslanika!' (لَا تَقْتُلُوا أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ)." To znači da je jedan

od primjera ovog ajeta i ubistvo članova Ehli-bejta. On donosi zanimljive dokaze kako bi potvrdio ispravnost svog tumačenja. Ibn Abbas kaže: “U ajetu u kojem se govori o Poslaniku i slučaju međusobnog proklinjanja stoji sljedeće:

فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا
وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ

Reci: “*Hodite, pozvat ćemo sinove naše i sinove vaše, i žene naše i žene vaše, a doći ćemo i mi, pa ćemo se usrdno pomoliti i Allahovo prokletstvo na one koji neistinu govore prizvati!*”³

On u tumačenju ajeta kaže da se pod izrazom *naše sinove* misli na hazreti Hasana i Husejna, pod izrazom *naše žene* na hazreti Fatimu, a pod izrazom *mi sami* na Božijeg Poslanika i hazreti Alija. Prema tome, ako se u ajetu o kojem je riječ u ovom poglavlju kaže: *Nemojte se ubijati!*, u skladu sa gore spomenutim ajetom, to se odnosi i na Ehli-bejt, porodicu Božijeg Poslanika.⁴

8. Koja je veza između Božije milosti prema vjernicima i sadržaja ajeta?

Ako Bog vjernicima daje neke zapovijedi, onda je to zbog posebne milosti koju gaji prema njima. Uistinu, vjernici se trebaju ponositi time što im Bog posvećuje pažnju i što spušta svoju posebnu milost u obliku zapovijedi.

Božije zapovijedi i zabrane nemaju drugog ishodišta osim u Božijoj milosti. Bog nema potrebu za Svojim robovima, od njihovog robovanja nema neku korist, a od njihove

³ *Ali Imran*, 61.

⁴ *Šavahidu-t-tenzil*, sv. 1, str. 184.

nepokornosti nema štetu. On je Čist od bilo koje vrste uznemiravanja od svojih stvorenja, a Njegov stepen božanstvenosti je čistiji od takvog ponašanja. Stoga, Njegove zapovijedi i zabrane ne mogu imati drugo ishodište osim u milosti i blagosti prema robovima, ali i u posebnoj naklonosti prema vjernicima. Kada se nakon svake zapovijedi i zabrane pojavljuje rečenica: *A Allah je, doista, prema vama milostiv* (إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا), onda je poruka sasvim jasna i dostatna.

Moguće je da se rečenica: *A Allah je, doista, prema vama milostiv* (إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا) odnosi samo na zabranu ubistva te da se ne odnosi na cijeli ajet (čini se da ajet upravo to kazuje). U tom bi slučaju Božija milost prema Njegovim robovima značila da se u okolnostima očaja i velikih tegoba, kada neko odluči počiniti samoubistvo, treba sjetiti da je njegov Bog milostiv, da može Svojom posebnom milošću riješiti nevolje, ukloniti brdo poteškoća, razriješiti ćorsokake i osvjetliti tamne vidike. Prema tome, pored takvog Boga nije mudro počiniti samoubistvo, jer će to za posljedicu imati vječno kajanje.

Ako neke osobe ne budu obazrive te se izlože opasnosti, Bog ih zbog Svoje neizmjerne milosti upozorava na to da se čuvaju i da se bespotrebno ne izlažu toj životnoj opasnosti. On je zahvaljujući Svojoj milosti i plemenitosti ljudima dao vrijednost koja se zove život, kako bi tu priliku koja im je data iskoristili za odgajanje duše i pripremili se za Svijet vječnosti. Nemojte zbog lijenosti i nebrige izgubiti ovu priliku i ne postići željene ciljeve!

Zabrana ubijanja drugih, također, ukazuje na Božiju milost jer neprijateljstvo i zloba, koji nastaju kao posljedica ubistva, žestoko uzdrmajaju sigurnost u društvu, a brojne posljedice tog ugrožavaju mir i povećavaju razdor među ljudima.

9. Da li je moguće ubistvo bez neprijateljstva i nepravde?

Ubistvo može biti nepravedno, a može biti i pravedno te imati za cilj uspostavljanje pravde. Ubijanje neprijatelja koji se bore protiv islama i koji žele uništiti vjernike predstavlja obavezu svih vjernika. Ne samo da se to ubistvo ne ubraja u nepravdu već ima za cilj širenje pravde. Također, ubistvo osobe čije su ruke uprljane krvlju nevine osobe ne samo da nije nepravda već od njega zavisi opstanak i život zajednice:

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

*U odmazdi vam je – opstanak, o razumom obdareni, da biste se ubijanja okanili!*⁵

U uvjetima kada borac stupanjem po minskom polju i komadanjem tijela otvara put drugim borcima, takvo samo-ubistvo nije prezreno već predstavlja vrhunac šehadeta i približavanja Bogu.

U uvjetima neravnopravnosti prilikom suprotstavljanja neprijatelju, kada nema druge mogućnosti osim samožrtvovanja, takvo što se ne smatra samoubistvom već borbom na Allahovom putu i to će proizvesti Božije zadovoljstvo.

Prema tome, ubistvo ima dva vida. U određenim uvjetima je to uspostavljanje pravde, a u drugim uvjetima nepravda i zločin. Uvjet koji je u ajetu postavljen vjernicima potpuno je prikladan i predstavlja upozorenje da ne pretjeruju kako ne bi zbog blagosti i nježnosti, koja je preduvjet za vjerovanje, zanemarili borbu protiv neprijatelja i na taj način dali priliku zločincima.

⁵ *El-Bekare*, 179.

10. Koja je razlika između neprijateljstva i nepravde?

Čini se da neprijateljstvo ima šire značenje od nepravde. Ono može biti dozvoljeno i nedozvoljeno dok, s druge strane, dozvoljena nepravda ne postoji. Sve vrste nepravde su pokuđene. Naravno, kad god je neprijateljstvo praćeno nepravdom, misli se na njegovu lošu stranu.

Kada neka osoba gazeći prava i ugrožavajući interese drugih ljudi narušava sigurnost društva, može joj se oduzeti imetak i život. Ako se pritom poštuju granice šerijata, onda je to provođenje pravde. To znači da iako se oduzimaju imetak, život i prava te osobe, zbog prekršaja koje je ta osoba počinila i time stvorila uvjete za ovo oduzimanje, a i prema mišljenju razumnih ljudi, ova vrsta napada predstavlja uzvratanje istom mjerom i nije nepravda. U nekim slučajevima čak predstavlja nužnost čiji je cilj očuvanje opće sigurnosti u društvu.

U Kur'anu je također dopuštena ova vrsta napada:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٦﴾ الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

I borite se protiv njih sve dok smutnje ne nestane i dok se Allahova vjera slobodno ispovijedati ne mogu. Pa ako se okane, onda neprijateljstvo prestaje, jedino protiv nepravednih ostaje. Sveti mjesec je za sveti mjesec, a i u svetinjama vrijedi odmazda: onima koji vas napadnu uzvratite istom mjerom i Allaha se bojte, i znajte da je Allah na strani onih koji se grijeha klone.⁶

⁶ El-Bekare, 193-194.

To što se izraz *neprijateljstvo* upotrebljava zajedno sa izrazom *nepravda*, iako nedozvoljeno neprijateljstvo predstavlja nepravdu, jeste zbog toga što veliki broj ljudi nepravdu koju čine naziva dozvoljenim neprijateljstvom. Oni to čine da bi opravdali svoje djelovanje, a pozivaju se na opravdanja koja su vezana za izraz dozvoljeno neprijateljstvo. Da bi bilo jasno kako neprijateljstvo ima i druge vidove osim dozvoljenih, koji se ubrajaju u nepravdu, ovaj izraz je upotrijebljen sa izrazom nepravda.

11. Zbog čega je u dijelu u kojem se obećava Džehennem upotrijebljena riječca *sewfe* (سوف), koja ukazuje na budućnost?

Iako Džehennem obuhvata nevjernike, ipak, kada se govori o vjernicima koji su griješili, a s obzirom na njihovo vjerovanje i lijepo ponašanje koje iskazuju, ostvarenje Džehennema zahtijeva duže vrijeme pa ako nastave griješiti i ako grijeh postane ustaljena osobina njihove ličnosti, što opet iziskuje nestajanje vjerovanja, za njih će se Džehennem ostvariti. Prema tome, ne može se reći za vjernike da će otići u Džehennem čim počine grijeh, jer postoji pokajanje i mogućnost popravljanja, a u njima se nalazi snaga da uguše tu vatru grijeha. Drugim riječima, dug je put do toga da oni postanu džehenemlije, odnosno da im Džehennem postane neminovno utočište.

SADRŽAJ

JEDANAESTO POGLAVLJE: Zapisivanje ugovora i uvažavanje društvenih odgovornosti	5
Pitanja	6
Odgovori na pitanja	7
Napomena	19
DVANAESTO POGLAVLJE: Nevjerovanje je gorki plod pristajanja uz sljedbenike Knjige	20
Pitanja	20
Odgovori na pitanja	21
Napomene	36
TRINAESTO POGLAVLJE: Jedinstvo, slatki plod bogobožnosti	39
Pitanja	39
Odgovori na pitanja	40
ČETRINAESTO POGLAVLJE: Izbjegavanje tuđinaca	57
Pitanja	58
Odgovori na pitanja	58
Napomene	74
PETNAESTO POGLAVLJE: Ostavljanje kamate – korak prema bogobožnosti i udaljavanju od Vatre	77
Pitanja	77
Napomena	78
Odgovori na pitanja	80
Napomene	95

ŠESNAESTO POGLAVLJE: Opasnost od vraćanja	
u stanje prije prihvatanja islama	98
Pitanja	98
Napomena	99
Odgovori na pitanja	100
Napomene	109
SEDAMNAESTO POGLAVLJE: Žaljenje u srcima nevjernika	111
Pitanja	111
Napomena	112
Odgovori na pitanja	113
Napomene	135
OSAMNAESTO POGLAVLJE: Zajedničko strpljenje	
u svjetlu uređenih odnosa	137
Pitanja	137
Napomena	138
Odgovori na pitanja	138
Napomene	151
DEVETNAESTO POGLAVLJE: Lijepo ophođenje	
prema suprugama	154
Pitanja	154
Odgovori na pitanja	155
Napomene	168
DVADESETO POGLAVLJE: Čuvanje života i imetka	171
Pitanja	171
Odgovori na pitanja	172

ČOVJEKOV ZAVJET BOGU

Izdavači

Fondacija "Mulla Sadra" u Bosni i Hercegovini
Džami'atu-l-Mustafa el-'alemijje

Za izdavače

AKBAR EYDI

Redaktor

SAMED JELEŠKOVIĆ

Lektura i korektura

MEHMED KARDAŠ

SELMA EFENDIĆ

Tehničko uređenje

HUSEIN AL-BALDAWI

Dizajn i prijelom

MAHIR SOKOLIJA

Štampa

DOBRA KNJIGA

Za štampariju

IZEDIN ŠIKALO

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-4

MUHAMMADIYAN, Muhammad

Čovjekov zavjet Bogu. Sv. 2 / Mohammad Mohammadijan ;
preveo s perzijskog Sedad Dizdarević. – Sarajevo : Fondacija “Mulla
Sadra”, 2013. – 186 str. ; 24 cm

Izv. stv. nasl. na perz. jeziku. – Bibliografija i bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-657-66-5

I. Mohammadijan, Mohammad vidi Muhammadiyan, Muhammad
COBISS.BH-ID 20284422